

МУНИЦИПАЛИТЕТ

ИЛИМИЙ-ПОПУЛЯРДУУ ЖУРНАЛ | НАУЧНО-ПОПУЛЯРНЫЙ ЖУРНАЛ ||| АПРЕЛЬ 2017 | № 4 (65) чыгарылышы | выпуск

Муниципалитет – бул аймактын, ал жерде жашаган калктын жана ЖӨБ органдарынын үчилтиги
Муниципалитет - это триединство территории, живущего на ней населения и органов местного самоуправления

БУЛ САНДА | В НОМЕРЕ:

Көңүл чордонунда

Шаарлар – Кыргызстандын күчү.....2

Шаар маалыматтары

Кыргызстандын шаарлар урбанисттик изилдөөдө.....4

Шаарлар сандар аркылуу18

Шаармандар

Балыкчынын шаармандары: биримдик шаарды жандандырат.....20

Баткендин шаармандары: команда түзүп, өз жолун табууга шаар жардам берет.....27

Нарындын шаармандары: шаардын көркү өз колубузда.....32

Шаардагы турак жай

Турак-жай кооперативи: батыр маселесин чечүү үчүн өз ара биригүү.....34

Шаарга болгон укук

Шаарга болгон укук маалыматка жетүүдөн башталат.....40

Бишкекте башаламан курулушту кантип токтотобуз?.....50

Шаардагы үй жаныбарлары: малсыз оокат болбойт?.....54

Шаардагы кашаалар – обочодо кыйратуучу практика.....60

“Элдин үнү жана ЖӨБ органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс” Долбоорунун жаңылыктары

Чүй облусундагы иштин натыйжалары: жамааттын артыкчылыктары эсепке алынды, ал эми ЖӨБ органдары жамаат алдында отчеттуу болуп калышты.....65

Горячая тема

Города – сила Кыргызстана.....2

Городские данные

Города Кыргызстана через линзу урбанистического исследования.....4

Города в цифрах.....18

Шаарманы

Шаарманы Балыкчы: единство делает город живым.....20

Шаарман Баткена: родной город поможет создать команду и проложить свой путь.....27

Шаарман Нарына: красота города своими руками.....32

Городское жильё

Жилищные кооперативы: самоорганизация для решения квартирного вопроса.....34

Право на город

Право на город начинается с доступа к информации.....40

Как остановить хаотичное строительство в Бишкеке?.....50

Домашний скот в городе: малсыз оокат болбойт?.....54

Городские заборы – разрушительная практика самоизоляции.....60

Новости Проекта «Голос граждан и подотчетность МСУ: бюджетный процесс»

Итоги деятельности в Чуйской области: приоритеты сообществ учтены, а органы МСУ подотчетны сообществам.....65

ШААРЛАР – КЫРГЫЗСТАНДЫН КҮЧҮ

ГОРОДА – СИЛА КЫРГЫЗСТАНА

**РАУШАННА САРКЕЕВА,
«ШААРЛАР ДЕМИЛГЕЛЕРИ»
КФнун ДИРЕКТОРУ**

КЫМБАТТУУ ШААРМАНДАР, ӨНӨКТӨШТӨР ЖАНА КЕСИПТЕШТЕР!

Үч жыл мурун урбанистика темасында өлкөбүздөгү биринчи форум – BishkekUpgrade болуп өткөн.

Форумда талкууланган көйгөйлөр, жана ошондой эле шаарды өнүктүрүү концепциясы, долбоору Бишкек шаарынын мэриясынын саясатына жана жарандык коомдун жигердүүлүгүнө таасирин тийгизди. Бишкек форумунун негизги ою, биздин шаар тууралуу түшүнүгүбүздү жаңыртуу, чоң салымдарды талап кылбаган, өзгөчө чечимдерди издөө болгон, - апгрейд дегендин мааниси дал ошондо жатат. Ал эми «Куттуу шаарлар уюлу» аттуу Кыргызстандын шаарларынын Форумунун негизги максаты болсо – өз ара колдоо жана тажрыйба алмашуу үчүн горизонталдык байланыштарды түзүү болуп саналат. Ошондуктан Форум Кыргызстандын баардык шаарларынан жигердүү шаар тургундарын (шаармандарды) жана жергиликтүү өзүн өзү башкаруунун өкүлдөрүн, жана башка өлкөлөрдүн шаармандары менен адистерин топтоодо. Себеби, дүйнөдөгү башка шаарлардын гана тажрыйбасынан кубат албастан, ошол эле учурда бири бирибизден дагы үйрөнүүбүз маанилүү. Форум – бул маанилүү суроолорду бере турган аянтча, бирок ал суроолорду биринчи кезекте өзүбүзгө берүүбүз керек. Шаарларды кантип бактылуу, куттуу кыла алабыз? Кыргызстандагы ар бир шаар үчүн «кут» деген негизи эмне – заводдор жана өндүрүшпү, жигердүү турак жай фондунун

**РАУШАННА САРКЕЕВА,
ДИРЕКТОР ОФ
«ГОРОДСКИЕ ИНИЦИАТИВЫ»**

ДОРОГИЕ ШААРМАНЫ, ПАРТНЕРЫ И КОЛЛЕГИ!

Три года назад прошел первый в нашей стране форум на тему урбанистики – Bishkek Upgrade. Озвученная на форуме проблематика, а также идеи проектов, концепции развития города во многом повлияли и на политику мэрии города Бишкек, и на активность гражданского общества. Посыл Бишкекского форума заключался в обновлении наших представлений о городе, в поиске нестандартных решений, которые не требуют больших вложений – в этом и суть апгрейда. А основная цель Форума городов Кыргызстана «Куттуу шаарлар уюлу» – создание горизонтальных связей для взаимной поддержки и обмена опытом. И поэтому Форум собирает активных горожан (шаарманов) и представителей муниципалитетов всех городов Кыргызстана, а также шаарманов и экспертов других стран. Ведь важно не только вдохновляться опытом других городов мира, но и учиться друг у друга. Форум – площадка для того, чтобы задать важные вопросы, и задать их, прежде всего, самим себе. Как сделать города благодатными, счастливыми? Что вообще есть «благо» для каждого отдельно взятого города в Кыргызстане – заводы и промышленность, активное строительство жилого фонда, туристы, инфраструктура? Почему один город привлекательнее другого? В чем уникальность наших городов, какие глобальные и региональные процессы влияют на них? Если мы поймем «зачем», нам легче будет понять

курулушубу, туристтерби, инфраструктурабы? Эмне себептен бир шаар экинчисине караганда сүйкүмдүүрөөк? Биздин шаарлардын өзгөчөлүгү эмнеде жана кандай глобалдык, регионалдык процесстер ага таасир этет? Эгер биз «эмне себептен» деген суроого жооп ала алсак, «кантип» өнүгүү керектигин түшүнүүбүз жеңил болот.

Бул журналда биз Кыргызстандын шаарлары туш болгон көйгөйлөрдүн негизинде маанилүү жана актуалдуу деп эсептеген материалдарды топтодук. Шаардык өнүктүрүү менен алектенген баардык тараптарга пайдалуу болот деген үмүттөбүз. Биз, сиздерди диалогго, биздин шаарлардын күн тартибин талкуулоого чакырабыз жана Шаарлар Форуму, шаарлар арасында тажрыйба алмашуу, тегерек үстөлдөр, изилдөөлөр жана демилгелерди колдой турган туруктуу аянтча болуп калат деп үмүттөнөбүз.

**НАДЕЖДА ДОБРЕЦОВА,
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ПРАВЛЕНИЯ ИПР,
ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР ЖУРНАЛА
«МУНИЦИПАЛИТЕТ»**

ДОРОГИЕ ЧИТАТЕЛИ ЖУРНАЛА!

Города не зря сравнивают с живыми организмами. Города дышат, пульсируют, меняясь во времени – старея или молодея, расширяясь или сжимаясь в пространстве, вырастая ввысь или зарываясь под землю. Города пожирают ресурсы и производят материальные и духовные ценности, разрушают планету и генерируют сверхзнания о сохранении жизни на земле. Города противоречивы, они отражают природу человеческой цивилизации, наполненную контрастами и жаждой: знаний, власти, богатства, любви, признания ...

У каждого города в Кыргызстане есть свой образ, есть история и характер. Но формируют их не стены городских зданий (хотя и они имеют значение), а люди, живущие в городах. Именно жители делают город тем, что он есть. Например, чистым и ухоженным или грязным и замусоренным. Поэтому в данном номере журнала «Муниципалитет», посвященном Форуму городов 2017 года, за каждой историей и статьей стоят люди – профессионалы городского развития или просто активные горожане. И, как представляется редакции, именно это делает журнал интересным каждому горожанину, а не только управленцам или экспертам. Ведь можно увидеть себя и свою жизнь и в урбанистическом исследовании, и в историях о шаарманах, и в очерке про коров на центральных улицах ... И не только увидеть, но взглянуть со стороны, чтобы понять:

«как» нам развиваться. В этом журнале мы собрали материалы, которые мы считаем актуальными и важными в свете проблем, с которыми сталкиваются города Кыргызстана. Надеемся, что они будут полезны всем, кто так или иначе

занимается вопросами развития городов. Мы приглашаем вас к диалогу, к обсуждению повестки наших городов и надеемся, что Форум Городов станет постоянной рабочей площадкой для проведения встреч по обмену опытом между городами, круглых столов, исследований и поддержки инициатив.

а как я живу и ощущаю себя внутри своего города? Зависит ли город от меня или я завишу от него больше? Кто главный – город или я?

Урбанистика – наука о городах – это одна из самых интересных современных сфер знаний, так как носит исключительно синергетический характер, соединяя в себе множество узких дисциплин, сплавляя их в большое и сложное полотно, объясняющее нам процессы городского развития. Специалистов по урбанистике в Кыргызстане пока не много, однако буквально на глазах формируется новое поколение исследователей и практиков, способных “читать” город и менять его своими руками и идеями. Лидирует в этом поколении Общественный фонд «Городские инициативы» – главный организатор форума, генератор идей и носитель городских знаний, команда профессионалов с новыми для Кыргызстана знаниями. И нет сомнений, что участники форума получают от команды и друг от друга мощный заряд идей, хорошую порцию творческого “зуда”, который будет толкать их к пониманию своего города, к его изменению в лучшую сторону.

Сильная сторона форума в том, что он не стал разовым мероприятием. Форум начался не сегодня и закончится не завтра, форум превратился в продолжающуюся серию мероприятий самого различного формата, посвященных различным аспектам городского развития. Институт политики развития и журнал “Муниципалитет” верят в то, что города могут и должны быть “двигателями” развития страны, а потому мы будем рады сотрудничать со всеми, кто заинтересован в развитии городов в Кыргызстане.

КЫРГЫЗСТАНДЫН ШААРЛАР УРБАНИСТИК ИЗИЛДӨӨДӨ

ГОРОДА КЫРГЫЗСТАНА ЧЕРЕЗ ЛИНЗУ УРБАНИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

КЫРГЫЗСТАНДЫН ШААРЛАРЫ, АЛАР КАНДАЙ? ЖАНДУУ, ЖЕ ЭНСИРЕГЕН, АЛЫС ЖЕ ЖАКЫН, КЫЛМЫШТУУ ЖЕ КООПСУЗ... АР БИР ШААР ТУУРАЛУУ ӨЛКӨ ЖАШООЧУСУНДА КАНДАЙДЫР БИР ПИКИР КАЛЫПТАНЫП КАЛГАН. БИРОК УЛАМЫШТАР АЙТЫЛЫП ЖҮРГӨН ШААРЛАРГА БАРЫП, ЖЕРГИЛИКТҮҮ ТУРГУНДАР МЕНЕН БААРЛАШЫП, КӨЧӨЛӨРҮН КЫДЫРЫП ЧЫККАНДАР АЗ ЭЛЕ. ШААРДЫ ШААР КЫЛГАН ЭМНЕ? БУЛ СУРОО ТАРЫХЧЫЛАРГА ЖАНА АНТРОПОЛОГДОРГО УЗАТЫЛАТ.

ДИНАРА КАНЫБЕК КЫЗЫ,
САЛТАНАТ АНАРБАЕВА,
АТАЙ САМЫЙБЕК,
ЗАРИНА УРМАНБЕТОВА

ГОРОДА КЫРГЫЗСТАНА, КАКИЕ ОНИ? ЖИВЫЕ ИЛИ ЗАБРОШЕННЫЕ, ДАЛЬНИЕ ИЛИ БЛИЗКИЕ, КРИМИНАЛЬНЫЕ ИЛИ БЕЗОПАСНЫЕ... ПРО КАЖДЫЙ ГОРОД У ЖИТЕЛЕЙ СТРАНЫ СЛОЖИЛОСЬ ОПРЕДЕЛЕННОЕ МНЕНИЕ, НО МАЛО КТО БЫВАЛ В ТЕХ ГОРОДАХ, О КОТОРЫХ СЛАГАЮТ ЛЕГЕНДЫ, ОБЩАЛСЯ С МЕСТНЫМИ ЛЮДЬМИ, ПРОХОДИЛ ПО УЛИЦАМ. ЧТО ДЕЛАЕТ ГОРОД ГОРОДОМ? – ВОПРОС К ИСТОРИКАМ И АНТРОПОЛОГАМ.

Атайын биринчи улуттук урбанистик форумга карата “Шаар демилгелери” комдук фондунун адистери “Сорос-Кыргызстан” фондунун колдоосу менен чакан жана орто шаарлардын шаардык чөйрөсүнө биринчи дисциплинарлар аралык изилдөө жүргүзүштү. Урбанистик изилдөөлөр буга чейин Бишкекте (бирок комплекстүү эмес) жана Ошто (Ош Урбан Форумдун алкагында социалдык капиталды изилдөө) гана өткөрүлгөн. Ошондой эле түрдүү долбоордук, көбүнчө эл аралык уюмдардын атайын изилдөөлөрү бар. Бирок Кыргызстандын шаардык чөйрөсү, жашоо сапаты жана шаарлардын жамааттары тууралуу маалыматтар

Специально к первому национальному урбанистическому форуму специалисты общественного фонда «Городские инициативы» при поддержке Фонда «Сорос-Кыргызстан» провели первое междисциплинарное исследование городской среды малых и средних городов. Урбанистические исследования проводились до этого только в Бишкеке (но не комплексные) и в Оше (исследование социального капитала в рамках Ош Урбан Форума), а также специальные исследования различных проектных, чаще всего международных организаций. Но информации о состоянии городской среды, качестве жизни и о сообществах городов Кыргызстана практически не было. В этой

дээрлик болгон эмес. Бул макалада беш шаарда жүргүзүлгөн изилдөө иштеринин төрт айда топтолгон жыйынтыктаган корутундулары жана байкоолору келтирилет.

КОМАНДА ЖАНА МЕТОДОЛОГИЯ

Комплекстүү анализ учурдагы кырдаалды баалап, шаарларда кандай көйгөйлөр бар болгонун, аларды түрдүү шаардык субъекттер кантип чечип жатканын жана шаарлардын өнүгүүсүндө демилгелер кандай роль ойной турганын түшүнүш үчүн керек. Ошондой эле изилдөө Форумдун командасына шаар кандай билимге, кызмат көрсөтүүлөргө жана чечимдерге муктаж болгонун баалоого, ошондой эле шаарды өнүктүрүүдө түрдүү субъекттер менен түз тааныша баштоого жардам берди. Изилдөө тобунун курамына киргендер: изилдөөнүн куратору – урбанист Динара КАНЫБЕК кызы, изилдөөчү-аналитик Салтанат АНАРБАЕВА, шаарды пландоочу Атай САМЫЙБЕК жана антрополог Зарина УРМАНБЕТОВА. 2016-жылдын декабрынан 2017-жылдын март айына чейинки мезгил аралыгында изилдөөчүлөр шаармандар жана ЖӨБ адистери менен биргеликте шаардын комплекстүү анализи үчүн маалымат чогултушту.

Биз Кыргызстандын бардык шаарларын изилдөөгө катышууга чакырганбыз. Бирок убакыт чектелүү болгондуктан (4 ай) эң көп дегенде беш шаарды тандай алдык. Коомдук уюмдардан, активисттерден жана түрдүү шаарлардын мэрияларынан 20дан ашык табыштама түштү. Алардын ичинен кызыкдарлыгын тастыктаган, мэрия жана башка жактар менен сүйлөшүүлөргө катышууга даяр болгон, ошондой эле изилдөөнү уюштуруу жана ага катышуу ниетин билдиргендерди тандап алдык. Бул шаарлар – Токмок, Балыкчы, Нарын, Баткен жана Исфана.

Изилдөөнүн методологиясы үч компонентти камтыды:

- Физикалык чөйрөнүн анализи – команда шаарды пландоону уюштуруунун өзгөчөлүктөрүн, инфраструктуранын абалын жана кодонулушун, социомаданий объекттерди, коомдук мейкиндиктин сапатын жана аларды колдонуунун сценарийин изилдеди.
- Шаар маалыматтары менен иштөө. Бул компонент боюнча шаарлардын мэриялары менен иш жүрдү. Алар суратылган көрсөткүчтөр боюнча маалыматтарды берип турушту. Бул маалыматтарга жасалган анализ “шаар маалыматтарынын топтомун” иштеп чыгууга жардам берет, шаар тууралуу азыркы учурдун алкагында ачык элес, реалдуу суроо-талаптарды жана тур-

статья приведены сводные выводы и наблюдения, накопленные за четыре месяца исследовательской работы с пятью городами.

КОМАНДА И МЕТОДОЛОГИЯ

Комплексный анализ нужен был для того, чтобы оценить текущую ситуацию и понять, какие существуют проблемы в городах, как они решаются разными городскими субъектами, и какую роль в развитии города играют низовые инициативы. Также исследование помогло команде Форума оценить, в каких знаниях, услугах и решениях нуждаются города, а также начать горизонтальное знакомство с разными субъектами городского развития. В исследовательскую группу вошли: куратор исследования - урбанист Динара КАНЫБЕК кызы, исследователь-аналитик Салтанат АНАРБАЕВА, городской планировщик Атай САМЫЙБЕК и антрополог Зарина УРМАНБЕТОВА. В период с декабря 2016-го по март 2017 года исследователи совместно с шаарманамы и специалистами МСУ собирали информацию для комплексного анализа города. К участию в исследованиях мы приглашали все города Кыргызстана, но из-за ограниченного времени (4 месяца) мы могли выбрать максимум 5 городов. Больше 20 заявок мы получили от общественных организаций, активистов и мэрий разных городов, из них выбрали тех, кто подтвердил заинтересованность, и кто был готов участвовать в переговорах с мэрией и другими лицами, а также помогать с организацией исследования и участвовать в нем. Этими городами стали Токмок, Балыкчы, Нарын, Баткен и Исфана.

Методология исследования включала три компонента:

- Анализ физического пространства - команда изучала особенности организации городской планировки, состояние и использование инфраструктуры, социокультурных объектов, качество общественных пространств и сценарии их использования.
- Работа с городскими данными. По этому компоненту велась работа с мэриями городов, которые предоставляли данные по запрашиваемым показателям, анализ которых призван помочь выработать «набор городских данных», дающих ясное представление о городе в разрезе текущего времени, реальных запросов и возможностей прикладного использования.
- Знакомство с местными городскими активистами-шаарманамы. Этот компонент был важен для того, чтобы понимать особенности местных инициатив, мотивацию

мушта колдонуу мүмкүнчүлүктөрүн берет.

- Жергиликтүү шаардык активист-шаармандар менен таанышуу. Бул компонент жергиликтүү демилгелердин өзгөчөлүктөрүн, жигердүү шаардыктардын мотивациясын, ошондой эле бул демилгелерди колдоодо муниципалитеттин ролун түшүнүү үчүн маанилүү. Ошондой эле бул иштер өлкө боюнча шаармандардын кеңири түз тармагын уюштуруу үчүн өтө баалуу болуп турат.

ШААРЛАР КАНТИП КҮН КӨРҮШҮҮДӨ?

Экономикалык жана социалдык сценарийлер шаар чөйрөсүн кантип өзгөртүүдө?

Кыргызстандын шаарлары абдан айырмалуу, ар бир шаардын өз тарыхы бар – айрымдары жүздөгөн жылдар мурда түптөлсө, айрымдары жакында эле “эрезеге жеткен”. Албетте ар бир шаардын өзгөчөлүгү географиясы жана түптөлүүсү, өнүгүү тарыхы менен шартталат. СССР урагандан кийин мурда пландуу экономика системасына киргизилген көптөгөн шаарлар стагнациянын оор мезгилин башынан өткөрүштү. Баары эле бул абалдан чыгып кете алышкан жок. Физикалык да, моралдык маанисинен алганда да жөндөмсүз болуп калган, изилдөөгө катышкан шаарлар өз артыкчылыктарын, күчтүү жактарын аныктап, андан ары өнүгүүгө түрткү алуу үчүн көпкө чейин күчүн топтой албай келишти. Бирок азыр шаарлар келечекке багыт алышты – мындан шаар бийликтери пландаган долбоорлор, жигердүү шаардыктардын – шаармандардын демилгелери кабар берүүдө, ошондой эле изилдөөчүлөр менен сүйлөшкөндө жашоочулар өздөрү да айтып беришти.

Постсоветтик мезгилдеги экономикалык жана социалдык-маданий кризиске жооп катары пайда болгон шаардык демилгелер шаарлардын өнүгүү багытын аныктоого жардам берүүдө. Бул процесске түрдүү шаардык субъекттер кошулууда: жергиликтүү бийлик, жигердүү шаардыктар, бизнес чөйрөнүн өкүлдөрү, эксперттер. Шаардын келечеги жашоочулардын өз колунда экенин баамдап, “чээнге кирген” жана “уйкусураган” абалдан чыгыш керектигин түшүнүү ар кимде ар башкача пайда болот. Айрым жерлерде жаштар буга чейин болуп келген райондор аралык тирешүүлөрдү унутуп, шаардык чогулуштарга жигердүү катышып, өз алдынча маданий иш-чараларды уюштуруп, кошумча билим алуу менен бириге башташты. Ал эми башка шаарларда коомдук мейкиндикти жакшыртуу үчүн күч-аракеттерди, ресурстарды бириктирип, “кичи Ме-

активных горожан, а также роль муниципалитета в поддержке этих инициатив. Также большую ценность эта работа представляет для организации широкой горизонтальной сети шаарманов по всей стране.

ЧЕМ ЖИВУТ ГОРОДА?

Как экономические и социальные сценарии меняют городскую среду?

Города Кыргызстана очень разные, у каждого города своя история - некоторые насчитывают несколько сотен лет, а некоторые совсем недавно достигли “совершеннолетия”. Конечно, особенности каждого обусловлены географией и историей образования и развития города. После распада СССР многие города, ранее встроенные в систему плановой экономики, пережили тяжелый период стагнации. И не все еще вышли из этого состояния. Опустошенные, и в физическом, и в моральном смысле, города – участники исследования – долго не могли собраться с силами, чтобы определить свои приоритеты, сильные стороны, и получить толчок к последующему развитию. Но сейчас города устремлены в будущее – об этом говорят проекты, которые планируют городские власти, инициативы активных горожан – шаарманов, сами жители в разговорах с исследователями.

Гражданские инициативы, которые появляются как ответ экономическому и социально-культурному кризису постсоветского периода, помогают определять направления развития городов. К процессу подключаются разные городские субъекты: местная власть, активные горожане, представители бизнес-сферы, эксперты. Осознание того, что будущее города в руках самих жителей и что нужно уже выходить из состояния «спячки» и «застоя» происходит по-разному. Где-то молодежь начинает объединяться, забывая прошлые межрайонные распри и активно участвуя в городских событиях, самостоятельно организовывая культурный досуг и дополнительное образование. А в другом городе объединяют усилия, ресурсы, чтобы улучшить общественные пространства, и развиваются по принципу: «не критиковать государство, не сделав ничего для развития своей малой родины».

кениндин өнүгүүсү үчүн эч нерсе жасабастан мамлекетти сындаба” деген принцип боюнча өнүгүшүүдө.

Ар бир шаарда биздин команда кызыктуу жана уникалдуу шаармандар менен тааныша алды. Дал ушулар шаарлардын кыймылдаткыч күчтөрү болуп саналышат. Ар бир шаардын өзүнүн шаарманы бар. Айталы, Токмокто алар селсаяктарга жана кары-картандарга жардам берип, кайрымдуулук жана ыктыярдуу иштер менен алектенишсе, балыкчылыктар райондор аралык, кошуналык мамилелерди бекемдөөнүн үстүнөн иш алып барышууда. Ал эми Нарында шаармандар коомдук мейкиндикти оңдоого билек түрүнө киришти. Баткендик шаармандар чакан бизнести, негизинен социалдык багыттагы ишкерчиликти жигердүү түрдө өнүктүрүп жатса, исфаналыктар бүтүндөй Лейлек районунун жарандык коому менен ийгиликтүү иш алып барышууда. Исфана – Википедияда толук маалымат жазылган жалгыз шаар. Эгерде түндүктөгү шаарларда биз демилгелер негизинен кайрымдуулукка, абатто-

МУСА ЖУСАЕВ, НАРЫН: «МЕН БУЛ ЖЕРДЕ ТӨРӨЛҮП, ӨСКӨМ. “ӨЗ ШААРЫҢ ҮЧҮН ЭМНЕЛЕРДИ ЖАСАДЫҢ? ӨЗ ШААРЫҢДЫ ОҢДООГО КАНДАЙ САЛЫМ КОШТУҢ?” – МЫНА УШУЛ СУРООЛОРДУ ӨЗҮМӨ БЕРЧҮМҮН. ОШОНДОЙ ЭЛЕ МЫНДАЙ ИШТЕР ҮЧҮН ЭЛДИ, ӨЗГӨЧӨ ЖАШТАРДЫ, ӨСҮП КЕЛАТКАН МУУН ТАРТЫШ КЕРЕК ЭЛЕ. БИЗ ӨЗ КЫРГЫЗСТАНЫБЫЗ ҮЧҮН ЭМНЕЛЕРДИ ЖАСАДЫК?»

МУСА ЖУСАЕВ, НАРЫН: “Я ЗДЕСЬ РОДИЛСЯ И ВЫРОС, НО ЧТО Я СДЕЛАЛ ДЛЯ СВОЕГО ГОРОДА, КАКОЙ ВКЛАД Я ВНЕС В УЛУЧШЕНИЕ СВОЕГО ГОРОДА?” – ОБ ЭТОМ ЧАСТО ДУМАЛ. И ЕЩЕ О ТОМ, КАК ВНУШИТЬ ПОДОБНЫЕ МЫСЛИ ВСЕМ ГОРОЖАНАМ, ОСОБЕННО МОЛОДЕЖИ, ПОДРАСТАЮЩЕМУ ПОКОЛЕНИЮ. ЧТО МЫ, ВСЕ ВМЕСТЕ СДЕЛАЛИ ДЛЯ СВОЕГО КЫРГЫЗСТАНА?”

ого жана шаардык коомдук мейкиндикти оңдоого байланышканын, бир топ көңүл искусствого жана визуалдык тышкы келбетине бурулганын көрсөк, түштүктөгү шаарларда абдан жигердүү жана ишкер жергиликтүү, эл аралык бейөкмөт уюмдар этностор аралык жана чек аралар аралык мамилелер боюнча, бейөкмөт уюмдардын аймактагы потенциалын бекемдөө боюнча иштерди жүргүзүүдө.

КООМДУК МЕЙКИНДИКТИН АБАЛЫ ЖАНА АЛАРДЫ КОЛДОНУУ

Көпчүлүк шаарларда коомдук мейкиндик тышкы келбети боюнча да, функционалдык колдонулушу боюнча да окшош. Административдик имараттар орун алган кенен, бош турган аянттар

В каждом городе наша команда познакомилась с интересными и уникальными шаарманды, которые и являются движущей силой городов. В каждом городе она своя. Так, в Токмоке занимаются благотворительной и волонтерской деятельностью, помогают бездомным и пожилым, балыкчыны работают над укреплением межрайонных, соседских отношений, а вот в Нарыне шаарманы взяли за улучшение общественных пространств. Баткенские шаарманы активно развивают малый бизнес, в основном – социально ориентированный, а исфанцы успешно работают с гражданским обществом всего Лейлекского района, и это единственный город, исчерпывающую информацию о котором вы найдете в Википедии. Если в северных городах мы видели, что инициативы в основном связаны с благотворительностью, благоустройством и оформлением городских общественных пространств и немало внимания уделяется искусству и визуальному облику, то в южных городах очень активны и деятельны местные и международные неправительственные организации, которые ведут работу по межэтническим и межгосударственным отношениям, по укреплению потенциала работы НПО в регионе.

СОСТОЯНИЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ ПРОСТРАНСТВ

Общественные пространства во многих городах схожи как по внешнему виду, так и по функциональному использованию. Большие пустые площади с административными зданиями и памятником Ленину – известная отличительная черта всех постсоветских городов, и наши города не стали исключением. Правда, отличился город Исфана, с памятником Исхаку Раззакову на главной площади. Центральные площади традиционно используются для проведения общенациональных и городских официальных праздников и мероприятий, для сбора горожан по политическим мероприятиям (выборы, митинги). Почти в каждом городе есть парк со скудной уличной мебелью и памятниками или обелисками в память о Великой Отечественной войне. Но состояние парков довольно удручающее, практически нет хороших детских игровых площадок, приятной уличной мебели, и они не очень популярны среди жителей. Зачастую формат открытых общественных пространств – это наследие советской планировки, поэтому они не соответствуют современным запросам горожан. Надо отметить и то, что многие парки и скверы разрушались, деградировали в кризисные 90-е, а после средств на их восстановление на нашлось. Полностью был уничтожен городской сквер в г. Токмоке, о котором с ностальгией

жана ал жердеги Лениндин эстелиги – бардык постсоветтик шаарлардын таанымал белгиси. Биздин шаарларды да бул кыйгап өткөн жок. Исфана шаары гана айырмаланып турат – башкы аянтта Исхак Раззаковдун эстелиги турат. Борбордук аянттар салттуу түрдө жалпы улуттук жана шаардык расмий майрамдарды жана иш-чараларды өткөрүү үчүн колдонулуп келет. Бул жерге шаардыктар саясий иш-чаралар (шайлоо, митингдер) үчүн чогулушат. Дээрлик ар бир шаарда куну качкан отургучтары жана эстеликтери, же Улуу Ата Мекендик согушка арнап орнотулган мамылар менен сейил бактар бар. Бирок сейил бактардын абалы чеке жылыптат, балдар ойной

ала турган жакшы аянтчалар дээрлик жокко эсе, көзгө толчудай эмеректер да жок жана алар жашоочулар арасында анчалык популярдуу эмес. Адатта ачык коомдук мейкиндик форматы – бул советтик пландоонун мурасы. Ошондуктан алар шаардыктардын заманбап суроо-талаптарына жооп бербейт. Көпчүлүк сейил бактар жана гүл бакчалар кризистик 90-жылдары талкаланып отуруп жок болгонун, ал эми андан кийин аларды калыбына келтирүүгө каражат табылбаганын белгилей кетүү зарыл. Токмокто да улуу муундун өкүлдөрү ностальгия менен эстеп жүргөн шаардык гүл бакча толугу менен талкаланган. Шаарда коомдук мейкиндикти курулуштардан коргоо маселеси курч турат. Эң белгилүү мисал – Балыкчыда аянты эки гектар болгон борбордук сейил бак курулуш үчүн басып алынган.

Жабык коомдук мейкиндикти колдонуунун жакшы мисалын Нарын шаарынан көрүүгө болот. Бул жерде китепканаларды оңдоо боюнча чоң иштер жасалды, алардын иштөө форматы өзгөрдү, жаңы билим берүү кызмат көрсөтүүлөрү жана өзүн өзү өнүктүрүү үчүн ресурстар пайда болгон. Аны менен катар китепканалар коворкинг-борборлор катары иштей баштады. Чындап эле алар бардык жаш курактагы шаардыктар, өзгөчө окуучулар арасында популярдуу.

Жалпысынан беш шаардагы мейкиндиктин уюштурулушу менен таанышуунун натыйжасында учурда “коомдук мейкиндик” түшүнүгүн, ыктымал форматтарын, функцияларын жана аларды толуктоону кайра карап чыгуу зарылчылыгы өтө актуалдуу болуп турат.

вспоминает старшее поколение. В городах также остро стоит вопрос защиты общественных пространств от застройки. Самый наглядный пример – центральный парк в Балыкчы, где два гектара территории парка были захвачены под застройку.

Хороший пример использования закрытых общественных пространств у города Нарына. Здесь была проделана огромная работа по улучшению библиотек, изменился формат их работы, появились новые образовательные услуги и ресурсы для самообразования. В частности, библиотеки начали работать как коворкинг-центры. И они действительно пользуются популярностью у горожан всех возрастов, особенно у школьников.

В целом, по итогам знакомства с пространственной организацией пяти городов, можно сказать, что сейчас очень актуальна необходимость переосмысления понятия «общественное пространство», возможных форматов, функций и их событийного наполнения.

ВСЕ ДОРОГИ ВЕДУТ НА БАЗАР

Базары – это самые «живые» точки городов, центры активности города. Они являются важными объектами экономики города, обслуживая не только свое население, но и население близлежащих сел. Во всех пяти городах жители именно базарам отдавали роль «спасителя» города и народа во время кризиса после распада Советского Союза. На сегодняшний день базары не теряют статус экономического и социокультурного пространства. Во многих городах отсут-

БАРДЫК ЖОЛДОР БАЗАРГА ЖЕТКИРЕТ

Базарлар – бул шаарлардын эң жандуу бөлүктөрү, шаардагы активдүүлүктүн чордону. Алар жергиликтүү калкты гана эмес, ошону менен бирге жакын жерде жайгашкан айылдардын элин да тейлөө менен шаардын экономикасынын маанилүү объекттери болуп эсептелинет. Бардык беш шаарда тең жашоочулар Советтер Союзу кулагандан кийинки кризис маалында калааны жана элди “куткаруучу” катары базарларды аташкан. Бүгүнкү күндө да базарлар экономикалык жана социомаданий мейкиндик статусун жогото элек. Көпчүлүк шаарларда балдар үчүн көңүл ачуучу инфраструктуранын жоктугу базарларды балдар менен убакытты чогуу өткөрчү жерге айландырды. Социомаданий жагынан алганда базарлардын маанисин шаардагы транспорттук каттамдар да тастыктап турат – маршруттук каттамдардын негизги бөлүгү шаардык базарлардын аймагы аркылуу өтөт жана бул көрүнүш алардын дагы бир функциясын – расмий эмес вокзал катары милдет аткараарын да көрсөтүп турат.

Ошентип, базарлар – бул сатуу-сатып алуу жери гана эмес, бул ошондой эле коомдук мейкиндик, социалдык коммуникациялар борборлору, бейформал “вокзалдар” же башкы транспорттук түйүн. Алар шаардын көпчүлүк жашоочуларынын негизги социалдык жана маданий сценарийлери ишке ашкан, адамдар ортосунда күнүмдүк байланыш түзүлгөн, маалымат менен алмашуучу жерлерге айланды.

Базарлар өзүнө шаардагы көйгөйлөрдүн негизги бөлүгүн топтогон: жол тыгындары, унаа токтотмо жерлердин жетишсиздиги, туш келди соода жана тазалыктын сакталбаганы. Базарлардын айланасындагы башаламан курулуштар, курулуш нормаларынын сакталбаганы кооптуу кырдаалдардын пайда болушуна себепчи.

ЭКОНОМИКА

ЖАНА ШААРЛАР АРАЛЫК БАЙЛАНЫШТАР

СССР урап, өнөр жай өндүрүштөрүнүн жабылышы менен, шаарлар үчүн негизги жоготуу эмгекке жарамдуу, билимдүү адамдардын сыртка чыгып кетүүсү болду. Алардын үйлөрүн жакын жайгашкан айылдардын тургундары ээлеп, шаарга өзү үчүн көнүмүш жашоо образын “көчүрүп” келишкен. Жумуш орундарынын таңсыктыгы шаарлардын көпчүлүк жашоочуларын өз үйүндө мал багууга мажбур кылды. Мал багуу менен катар бул багытта соода да өнүгө баштады. Бирок базарда соода кылуу да, мал багуу да жумушсуздук көйгөйүн чече алган эмес. Көпчүлүк шаарлар үчүн башка өлкөлөргө миграцияга чыгып кетүү үй-бүлө багуунун жалгыз жолуна айланды.

Мигранттар которгон акча – бул шаарларга са-

ствие детской развлекательной инфраструктуры становится причиной превращения базаров в места для совместного времяпрепровождения с детьми. Значимость базаров в социокультурном плане подтверждается транспортными линиями города, основная часть которых проходит через территорию городских базаров, и это явление показывают еще одну их функцию, как неофициальных вокзалов.

Таким образом, базары – это не только место купли-продажи, это общественные пространства, центры социальных коммуникаций и неформальные «вокзалы» или главные транспортные узлы. Место, где реализуются основные социальные и культурные сценарии большинства жителей го-

ЛОЛА Б., ТОКМОК: «АТУГУЛ БАЛДАРЫБЫЗ ДА ДЕМ АЛЫШ КҮНДӨРҮ БАЗАРГА БАРЫП КЕЛЕЛИ ДЕП СУРАНЫШАТ. БУЛ АЛАР ҮЧҮН КӨҢҮЛ АЧУУ, МАЙРАМ СЫЯКТУУ».

«ДАЖЕ ДЕТИ НАШИ ПРОСЯТ НАС В ВЫХОДНЫЕ ПОЙТИ НА БАЗАР. ЭТО ДЛЯ НИХ РАЗВЛЕЧЕНИЕ, ПРАЗДНИК».
ЛОЛА Б., ТОКМОК

рода, повседневная коммуникация между людьми, обмен ежедневной информацией.

Базары также аккумулируют в себе основную часть городских проблем: пробки, нехватка парковочных мест, хаотичная торговля и визуальное загрязнение. Хаотичность застройки вокруг рынков, несоблюдение норм строительства становятся причиной возникновения опасных ситуаций.

ЭКОНОМИКА И МЕЖГОРОДСКИЕ СВЯЗИ

Основной потерей для городов с развалом СССР и закрытием промышленных производств стал отток трудоспособного, образованного населения. Их дома заняли жители из ближайших сел, которые «привезли» привычный для себя сельский уклад жизни в города. Дефицит рабочих мест вынудил многих жителей городов содержать скот в своих домохозяйствах. Наряду с содержанием скота развивалась домашняя торговля. Но ни торговля на базаре, ни содержание скота не смогли решить проблему безработицы. Для жителей многих городов возможностью содержать свои семьи стала трудовая миграция в другие страны.

Вложения мигрантов – это основные инвестиции в города. Благодаря денежным переводам мигрантов в городах оживилась экономическая жизнь, строятся дома. В центре городов, кроме торговых точек, начали открываться филиалы банков и других финансовых учреждений. В городах начали строить индивидуальное жилье,

лынган негизги инвестиция. Мигранттар которгон акчанын жардамы менен шаарларда экономикалык турмуш жанданып, үйлөр курула баштады. Шаарлардын борборунда соода түйүндөрүнөн тышкары банктардын филиалдары жана башка финансы мекемелер да ачыла баштады. Шаарларда жеке турак жайлар курулууда. Бирок аймактын комплекстүү өнүгүүсү тууралуу айтуу азырынча эртелик кылат. Коомдук мейкиндик кеңири болгон борбордук кварталдар жана негизги көчөлөр гана бир кыйла өзгөрдү. Анткени алар экономикалык жактан көбүрөөк активдүү, бул жерде коммерциялык кыймылсыз мүлк жана дүкөндөр, эс алуу жайлары жайгашкан.

Көпчүлүк шаарлар мурдагы өнөр жай ишканалардын, коммуналдык чарбалыктын аймактарын пайдалануу жолдорун издеп, боштукту толтуруу аракетин көрүүдө. Бирок шаарларда жеке курулуштар да – бир кабаттуу үйлөр басымдуулук кылат, анда-санда гана эки кабаттуу үйлөр көзгө урунат. Бардык шаарларда коомдук транспорттун бери дегенде 2-3 каттамы бар (маршруткалар, Нарында троллейбус жүрөт). Алар шаардын бардык райондоруна жетпесе да, шаардыктар арасында көп колдонулуп келет. Шаардыктардын жана ЖӨБ өкүлдөрүнүн айтымында, коомдук транспортту өнүктүрүү, жаңы каттамдарды ачуу өзүн актабайт. Кеңири колдонулган транспорттун дагы бир түрү – жолдон тоскондорду алып кете берген такси (ар бир адамдан 15-20 сомдон алышат). Токмок, Балыкчы жана Нарын шаарларында көпчүлүк эркектер такси айдап акча табышат.

Беш шаарда жүргүзүлгөн изилдөөлөр көрсөткөндөй, “шаар – айыл” байланышы өтө күчтүү. Жакын жайгашкан айылдардын жашоочулары айыл чарба продукциясын шаарларда сатышат, жаштар шаарга келип окушат. Балыкчыда көчмө базарлар практикасы бар – шаардагы базардын соодагерлери жакын жайгашкан ири калктуу конуштарга – Тоң менен Кочкорго ж.б. келип, то-

но о комплексном территориальном развитии говорить еще рано. Значительно изменились только центральные кварталы и основные улицы, где выше плотность потоков, общественных пространств, соответственно, они более активны экономически, здесь расположена коммерческая недвижимость и магазины, центры досуга.

Многие города пытаются найти пути использования территорий бывших промышленных предприятий, коммунальных хозяйств и заполнить разрывы городской ткани. Но преобладает в городах частная застройка – индивидуальные одноэтажные дома, реже – двухэтажные. Во всех городах есть минимум 2-3 маршрута общественного транспорта (маршрутки, в Нарыне – еще и троллейбус), которые хотя и не охватывают все районы города, остаются востребованными среди горожан. Развивать общественный транспорт, открывать новые маршруты, по словам горожан и представителей МСУ, просто нерентабельно. Второй по популярности транспорт – такси, которые берут несколько попутчиков (получается по 15-20 сомов с человека). Очень многие мужчины в Токмоке, Балыкчы и Нарыне подрабатывают таксистами.

В исследованных пяти городах очень сильные связи «город – село», жители близлежащих сел работают и реализуют свои сельскохозяйственные товары в городах, молодые люди приезжают сюда учиться. В Балыкчы существует практика перевозных базаров, когда продавцы городского рынка выезжают в близлежащие крупные населенные пункты – Тоң и Кочкорку и др. Географическое расположение городов также влияет на межгородские экономические и социальные связи городов. На экономику Токмока сильно влияет близость к Бишкеку, можно сказать, что город в агломерации столицы, и если жители сел приезжают в Токмок, многие токмокчане ездят на работу и по делам в Бишкек. Токмок также связан с приграничными районами Казахстана, а Исфана активно взаимодействует с соседним Худжандом.

ГОРОДСКИЕ МЕДИА

За редким исключением городские СМИ – это городские газеты, которые выходят 2 раза в месяц и публикуют в основном официальные новости. Новости из газет быстро устаревают, и это делает их менее популярными, но многие жители все равно являются постоянными читателями. Популярности газетам не добавляет и их неконкурентоспособность с новыми технологиями, инструментами получения информации. Отчасти причиной неэффективной работы СМИ в городах является отток квалифицированных кадров в большие города или же за границу. Те же, кто сейчас работает в этой сфере, зачастую не имеют навыков и знаний по использованию новых ин-

варларын сатышат. Шаарлардын географиялык жайгашуусу да шаарлар ортосундагы экономикалык жана социалдык байланыштарга таасирин тийгизет. Токмоктун экономикасына да Бишкекке жакындыгы олуттуу таасирин тийгизүүдө – эгерде элеттиктер Токмокко келсе, токмоктуктардын көбү ишке байланыштуу Бишкекке катташат. Ошондой эле Токмок Казакстандын чек аралаш райондору менен да байланышта болсо, ал эми Исфана кошуна Хожент шаары менен тыгыз байланышта турат.

ШААРДЫК МЕДИА

Айрым бир учурларды кошпогондо, шаардык ММК – бул айына эки жолу жарык көргөн гезиттер жана анда негизинен расмий жаңылыктар жарыяланат. Гезиттердеги жаңылыктар тез эле эскирип, мындан улам алар көп популярдуу болбой калат. Бирок көпчүлүк шаардыктар аларды баары бир туруктуу сатып алып турушат. Гезиттер жаңы технологиялар, маалымат алуунун жаңы аспаптары менен атаандашууга жөндөмсүз болгону да алардын өтүмдүүлүгүнө таасирин тийгизет. Квалификациялуу кадрлардын чоң шаарларга же чет өлкөлөргө кетиши шаарларда ММКнын натыйжасыз ишинин бирден бир себеби болууда. Бул чөйрөдө иштегендер болсо адатта маалыматты жайылтуунун жаңы усулдарын колдонуу боюнча көндүмдөргө жана билимге ээ эмес. Башка бир көйгөй – көз карандысыз ММКнын жоктугу. Санарип технологиялардын кылымында жана жаңы медианын уникалдуу мүмкүнчүлүктөрү пайда болгон заманда өлкөдөгү чакан шаарлар бул артыкчылыктарды колдоно албай жатышат.

Жаңы усулдарды туура колдонуу жана шаардыктардын түрдүү аудиториясына кызыктуу боло турган материалдарга фокус жасоо бул кемчиликтин ордун толуктоого жардам бермек.

Балыкчыдагы шаардык гезит социалдык тармактарда өз баракчасын ачып, жаңы медианы колдоно баштагандан тарта аудиториясы да кеңейди. Гезитти башка шаарларда жана өлкөлөрдө жашагандар окуй баштады.

Жаңы медиа усулдарын колдонуунун ийгиликтүү мисалы катары токмоктук активист Марат АБДРАЕВдин ишин белгилесе болот. Ал социалдык тармактарда активдүү талкуулар үчүн аянтча түзө алды. Одноклассники сайтындагы “Мен Токмоктун жакшы көрөм” деп аталган топто токмоктуктар шаардын көйгөйлөрүн талкуулап, аларды чечип, жардамга муктаждарга акча чогултушат. 2015-жылы Марат Токмок шаарынын мэринин кеңешчиси болуп иштеп, мэриянын соцтармактардагы расмий баракчаларын башкарчу. Ал токмоктуктарга жаңы-

струментов распространения информации. Другая проблема – отсутствие независимых СМИ. В век цифровых технологий и уникальных возможностей новых медиа, малые города страны не могут воспользоваться их преимуществами.

Правильное использование новых инструментов и фокус на материалы, которые будут интересны разным аудиториям горожан, могли бы восполнить это упущение.

Городская газета Балыкчы открыла свои страницы в социальных сетях и начала использовать новые медиа, и постепенно их аудитория растет. Газету стали читать и балыкчынцы, которые живут в других городах и странах.

Другим успешным примером использования новых медиа-инструментов можно считать работы токмоцкого активиста Марата АБДРАЕВА. Он сумел создать площадку для активных дискуссий в социальных сетях. Это тематическая группа «Я люблю Токмок» в «Одноклассниках», где токмоктане обсуждают проблемы города, решают проблемы, собирают деньги нуждающимся в помощи. В 2015 году Марат работал советником мэра города Токмока и администрировал официальные страницы мэрии в соцсетях. Он не только своевременно информировал токмоктан о новостях, но и успешно помогал населению решать проблемы, связанные с функционированием городской инфраструктуры. Мэрия, в свою очередь, могла оперативно узнать мнение горожан о качестве своей работы и важных моментах жизни города. Аккаунты в социальных сетях работают до сих пор, но уже в другом формате – не как официальные страницы мэрии, а как виртуальная социальная площадка для кооперации и объединения усилий по решению проблем жителей города Токмока.

ОТНОШЕНИЕ ГОРОЖАН К СВОЕМУ ГОРОДУ

Город - это среда обитания человека, поэтому важно его отношение к этой самой среде, его ощущения, эмоции, ассоциации, связанные с городом, восприятие. Важной частью знаком-

лыктарды өз убагында жеткиргенден тышкары, шаардык инфраструктуранын иштешине байланышкан көйгөйлөрдү чечүүдө калкка ийгиликтүү жардам берип турган. Өз кезегинде мэрия ишинин сапаты жана калаадагы маанилүү окуялар тууралуу шаардыктардын пикирин ыкчам билип турган. Социалдык тармактардагы баракчалар азыр дагы иштеп жатат, бирок форматы өзгөрдү – мэриянын расмий баракчалары катары эмес, Токмок шаарынын жашоочуларынын көйгөйлөрүн чечүү боюнча аракеттерди бириктирүү максатында виртуалдык социалдык аянтча катары иштеп келатат.

ШААРДЫКТАРДЫН ӨЗ КАЛААСЫНА БОЛГОН МАМИЛЕСИ

Шаар – бул адам жашоосун өткөргөн чөйрө. Ошондуктан дал ушул чөйрөгө карата анын мамилеси, ички сезимдери, эмоциялары, шаар менен байланышкан ассоциациялары, кабылдоосу өтө маанилүү. Шаарлар менен таанышуунун маанилүү бөлүгү – ошол жерде жашаган адамдар менен баарлашуу. Алар аркылуу биз түрдүү шаарлардын жашоочулары өздөрүн кантип идентификациялай турганын түшүнүүгө аракет жасайдык. Биз аткаминерлер, активисттер, жаштар, түрдүү көз караштагы жана кызыкчылыктары ар башка адамдар менен тааныштык. “Шаар тууралуу баарлашуулар” маалында – шаарды кыдырып жүргөн учурда ал жерде жашаган адамдардын пикирлерин уктук. Алардан өнүгүү маселесинде биринчи кезекте шаар үчүн эмнелер маанилүү, кандай демилгелерди алар колдоого даяр, кантип бул демилгелерге кошулушат деп сурадык.

Мындан тышкары ар бир шаарда социалдык сурамжылоо жүргүздүк. Беш шаар үчүн бирдей анкета болуп, жергиликтүү өнөктөштөрдө суролор менен толукталып турду. Анкета шаардыктардын өзүн өзү идентификациялоосу, жергиликтүү жамааттарды уюштуруу өзгөчөлүктөрү тууралуу суроолорго жооп алууда, жеринде жашоого болгон канааттануусун аныктоодо изилдөөчү топко жардам берди. Айталы, өзүн шаардын жашоочусу катары атагандардын үлүшү ар бир шаарда 4% болду. Исфанада мындайлар 8% түздү. Адатта адамдар өзүнүн кесибин айтат, КР жараны катары тааныштырат, же өзү тууралуу милдеттери жана укуктары бар үй-бүлө мүчөсү катары айтып берет.

Өзүн идентификациялаганы тууралуу суроолорго респонденттердин жооптору жалпы мүнөзгө ээ. Мындан тышкары шаардыктар өз калааларын негизинен географиялык жери, же белгилер/маркалар, жергиликтүү/улуттук инсандар, кесиби, ошондой эле табигый өзгөчөлүктөрү менен окшоштурушат. Мисалы, Балыкчы

ства с городами были знакомства, разговоры с людьми там проживающими, через которые мы пытались понять как идентифицируют себя жители разных городов. Познакомились мы с самыми разными горожанами – чиновниками, активистами, молодежью, самых разных взглядов и интересов. Во время “городских разговоров” – спонтанных бесед во время прогулки по городу, мы узнавали мнение горожан о том, что важно для города в первую очередь в вопросах развития, какие инициативы они готовы поддержать, как хотели бы, могли бы включиться.

Кроме того, в каждом городе был проведен социальный опрос по единой анкете для пяти городов, которая дополнялась вопросами от местных партнеров. Анкета помогла исследовательской группе с вопросами о самоидентификации горожан, об особенностях организации локальных сообществ определить уровень удовлетворенности жизнью на местах. Так, доля тех, кто называл себя жителем своего города, составила менее 4% в каждом городе, кроме Исфаны, где таких оказалось 8%. Чаще всего люди идентифицируют себя с профессиональной принадлежностью, с тем, что являются гражданами КР, либо говорят о себе как о члене семьи, со своими обязанностями и правами.

Ответы респондентов на вопрос о самоидентификации также имеют общие черты. Кроме этого, горожане ассоциируют свои города в основном с географическими местами или знаками/марками, местными/ национально-известными личностями, профессиональными нишами, а также природными особенностями. Например, Балыкчы - город ветров, Нарын - высокогорный, Баткен - это урюк и цветок Айгюль, Токмок – промышленный город, Исфана - родина Исхака Раззакова.

Подавляющее большинство респондентов социального опроса во всех пяти городах ответили, что удовлетворены жизнью на местах и переезжать не собираются. Однако более трети респондентов городов Нарын (31,3%), Токмок (35,1%) и Балыкчы (40%) хотели бы переехать из этих городов, если бы им представилась такая возможность. Каждый пятый житель Токмока, Балыкчы, Нарына, каждый шестой житель Баткена и каждый восьмой житель Исфаны отметили, что их не устраивает жизнь в этих городах.

Среди причин неудовлетворенности чаще всего называли:

- отсутствие возможностей для работы;
- отсутствие и/или непривлекательность общественных пространств;
- низкую доступность и проблемы с качеством медицинского обслуживания;

– шамал шаары, Нарын – бийик тоолуу шаар, Баткен – бул өрүк жана Айгүл гүлүнүн мекени, Токмок – өнөр жайлуу шаар, Исфана – Исхак Раззаковдун мекени.

Бардык беш шаарда тең социалдык сурамжылоого катышкандардын басымдуу бөлүгү жашоого ыраазы болгонун, башка жакка көчүү ниети жок экенин айтышкан. Анткен менен Нарын шаарынын (31,3%), Токмоктун (35,1%) жана Балыкчынын (40%) респонденттеринин үчтөн бири мүмкүнчүлүк болсо башка шаарда жашагысы келээрин айтышкан. Токмок, Балыкчы, Нарындын ар бир бешинчи тургуну, Баткен шаарынын ар бир алтынчы жашоочусу жана Исфана шаарынын ар бир сегизинчи тургуну бул шаарлардагы жашоого канааттанбай турганын белгилешкен.

Канааттанбаганынын себептеринин арасында көп кездешкен жооптор:

- жумуш үчүн мүмкүнчүлүктөрдүн жоктугу;
- коомдук мейкиндиктин жоктугу жана/же жагымдуу болбогону;
- медициналык тейлөөгө жеткиликтүүлүктүн төмөндүгү жана сапаты;
- жолдордун жана тротуарлардын начар сапаты же жоктугу;
- шаардын көрксүз жана жагымсыз сырткы келбети;
- турак жайларда шарттардын жоктугу жана жеткиликтүү болбогону;
- коомдук транспорттун ишинин начардыгы.

Жакынкы беш жылда өз шаарында респонденттер төмөнкүдөй беш өзгөрүүнү каалашат (эң популярдуу жооптор):

- Жолдордун/шаардык инфраструктуранын оңолушу.
- Жашыл, жарык, таза шаар.
- Көп кабаттуу үйлөр / имараттар же эски имараттардын / үйлөрдүн реконструкциясы.
- Көбүрөөк маданий-көңүл ачуучу жайлар.
- Шаардын өнүгүүсү/өнөр жайдын өнүгүүсү/көбүрөөк жумушчу орундар.

ШААРЛАРДЫН ӨНҮГҮҮ ПОТЕНЦИАЛЫ

Аймактардын өнүгүүсүн башкаруу

Изилдөөнүн алкагында биз шаарлардын мейкиндигине жасалган анализге көбүрөөк көңүл бурдук. Биз шаарлар кантип жана кайсы багытта өнүгүп жатканын, алардын инфраструктуралык базасы кандай болгонун, аймактардын өнүгүүсүн башкаруу жана пландоо үчүн кандай механизмдер колдонуларын билүүгө аракет жасадык. Биз ЖӨБ адистери, архитектура бөлүмдөрү жана башка муниципалдык ишканалар менен тыгыз иш алып бардык. Алар менен кызматташуу бизге бир катар олуттуу көйгөйлөрдүн жүзүн ачып

- плохое качество дорог и тротуаров или их отсутствие;
- некрасивый или непривлекательный город;
- низкое качество и недоступность жилья;
- плохую работу общественного транспорта.

Пять изменений, которые респонденты хотят увидеть в своих городах в ближайшие 5 лет (самые популярные ответы):

- Улучшение дорог/городской инфраструктуры.
- Зеленый, освещенный, чистый город.
- Новые многоэтажные дома/здания или реконструкцию старых зданий/домов.
- Больше культурно-развлекательных мест.
- Развитие города/развитие промышленности/больше рабочих мест.

ПОТЕНЦИАЛ РАЗВИТИЯ ГОРОДОВ

Управление развитием территорий

В рамках исследования большое внимание мы уделяли пространственному анализу городов. Мы стремились узнать, как и в каком направлении развиваются города, какая у них инфраструктурная база и какие механизмы используются для управления и планирования развития территорий. Мы тесно работали со специалистами МСУ, отделами архитектуры и другими муниципальными предприятиями. Сотрудничество с ними открыло для нас ряд серьезных проблем. Практически во всех городах отсутствуют специалисты по градостроительству и городскому планированию. Муниципалитеты не имеют четкого видения пространственного развития, и нынешняя работа отделов архитектуры сводится к выдаче разрешительных документов и проектированию небольших объектов. Вдобавок к этому отделы архитектуры не имеют обновленных карт застройки и землепользования. Зачастую работники пользуются устаревшими картами и генеральными планами. Многие градостроительные решения часто принимаются без исследовательской основы, не ведется мониторинг использования городских земель.

У города Нарына хорошо налажен сбор и хранение информации о состоянии городской инфраструктуры. При поддержке Aga Khan Development Network на базе мэрии был создан ГИС-центр, где собираются и наносятся на карту данные об инженерно-технических сетях, о земельных участках и муниципальных объектах. Это дает городу хорошие перспективы для более прозрачного и эффективного управления городскими ресурсами.

У городов-участников исследования также есть общая проблема с правовым статусом некоторых общественных культурных учреждений. Так,

берди. Дээрлик бардык шаарларда шаар куруу жана пландоо боюнча адистер жокко эсе экен. Муниципалитеттерде мейкиндикти өнүктүрүүнүн так элеси жок, архитектура бөлүмдөрүнүн учурдагы иши уруксат документтерин берүү жана чакан объекттерди долбоорлоо менен чектелип калган. Буга кошумча архитектура бөлүмдөрүндө курулуш куруунун жана жер пайдалануунун жаңыланган карталары жок. Адатта кызматкерлер эски карталарды жана башкы пландарды колдонушат. Шаар курууга байланышкан көпчүлүк чечимдер изилдөөлөрдү негиз катары алган эмес, жерлерди пайдаланууга мониторинг жүргүзүлбөйт.

Нарын шаарында инфраструктуранын абалы тууралуу маалыматты чогултуу жана сактоо иши жолго коюлган. Aga Khan Development Network колдоосу менен мэриянын базасында ГИС-борбор түзүлгөн, ал жерде инженердик-техникалык тармактар, жер участкатору жана муниципалдык объекттер тууралуу маалыматтар чогултулуп, картага киргизилет. Бул болсо шаардын ресурстарын дагы да ачык-айкын жана эффективдүү башкаруу үчүн шаарга жакшы мүмкүнчүлүктөрдү берүүдө.

Изилдөөгө катышкан шаарларда айрым коомдук маданий мекемелердин укуктук статусуна байланышкан жалпы көйгөй бар. Айталы, Исфана шаардык сейил багы мэриянын эмес, Маданият министрлигинин балансында турат жана шаардын мэриясы сейил бакты реконструкциялоо иштерин баштай албай жатат. Балыкчы менен Токмокто да ушундай эле маселе кинотеатрларга байланыштуу чыккан – мэрия калыбына келтирүүнү каалайт, бирок алардын менчик ээлери башкалар.

Маалыматтардын актуалдуу базасынын жоктугу, буга кошумча шаардык пландоо чөйрөсүндө жергиликтүү адистердин чабал даярдыгы шаарлардын мейкиндикти башкаруусунда негизги көйгөй болуп эсептелет.

Инфраструктура

Шаардык инфраструктураны айта турган болсок, бул жерде да бир катар көйгөйлөр бар. Булар: муниципалдык жолдордун начар абалы, таштанды жыйноо жана жок кылуу маселелери, суу менен жабдуу көйгөйлөрү. Совет маалында курулган инженердик-техникалык тармактар эскирди жана калыбына келтирүүнү, жаңылоону талап кылууда. Мындан тышкары шаардагы көптөгөн райондор борбордук канализация жана суу берүү системаларына кошулган эмес. Бул болсо шаардагы санитардык-эпидемиологиялык кырдаалга да терс таасирин тийгизүүдө.

Шаарлардын финансы ресурстары бул көйгөйлөрдү комплекстүү чечүүгө жол бербей кела-

в Исфана городской парк находится не на балансе мэрии, а на балансе Министерства культуры, и мэрия города не может начать реконструкцию парка. В Балыкчы и Токмоке такой же вопрос с кинотеатрами, которые хотят восстановить, но они принадлежат другому собственнику.

Отсутствие актуальной базы данных наряду со слабой подготовкой местных специалистов в сфере городского планирования является основными проблемами при пространственном управлении городов.

Инфраструктура

Что касается городской инфраструктуры, здесь тоже существует ряд проблем: это плохое состояние муниципальных дорог, вопросы сбора и утилизации мусора, проблемы с водоснабжением. Инженерно-технические сети, заложенные в советское время, устарели и требуют реконструкции и модернизации. Более того, многие районы городов не подключены к системам центральной канализации и водоотвода, что негативно отражается на санитарно-эпидемиологической ситуации в городах.

Финансовые ресурсы городов не позволяют комплексно решать эти проблемы. Из городского бюджета, в основном, финансируется ремонт дорог и улучшение системы водоснабжения.

Исследование городов также показало, что города не уделяют достаточно внимания состоянию общественных пространств и городских зеленых насаждений. Системы ирригации разрушены или их попросту не существует.

Эффективная работа с населением – одна из основных задач для городских властей. Первые лица городов участвовали в исследовании с целью найти способ стать ближе к горожанам, узнать мнение населения о работе муниципальных органов и понять, насколько горожане готовы участвовать в улучшении города. В Нарыне, Балыкчы и Токмоке муниципалитеты стараются использовать возможности социальных сетей и мобильных приложений для налаживания коммуникации с населением, для вовлечения молодежи. Эти инструменты используются для информирования населения о работе МСУ, для оценки работы муниципальных и коммунальных органов, изучения общественного мнения о городских проблемах и т.д. В то же время проведение общественных слушаний, собраний и активная работа квартальных комитетов остаются одним из эффективных каналов коммуникаций между населением и мэрией города.

ГОРОДА НА ПОРОГЕ ИЗМЕНЕНИЙ...

Сейчас каждый город ищет свой путь развития. Токмок пытается реанимировать свою про-

тат. Шаардык бюджеттен негизинен жолдордун ремонту жана суу менен жабдуу системасын оңдоо каржыланат.

Шаарларды изилдөө көрсөткөндөй, шаарлар коомдук мейкиндиктин абалына жана жашылдандырууга жетиштүү көңүл бурбай келет. Иригация системалары талкаланган же такыр эле жок.

Калк менен эффективдүү иш алып баруу – бул шаар бийликтери үчүн негизги милдеттердин бири. Шаардын биринчи адамдары шаардыктарга жакын болуунун жолдорун таап, муниципалдык органдардын иши тууралуу калктын пикирин билип, шаардыктар калааны жакшыртуу иштерине катышууга канчалык даяр болгонун түшүнүү максатында изилдөөгө катышты. Нарында, Балыкчыда жана Токмокто муниципалитеттер калк менен байланышты жөнгө салып, жаштарды тартуу үчүн социалдык тармактардын жана мобилдик тиркемелердин мүмкүнчүлүктөрүн колдонууга аракеттенүүдө. Бул аспаптар калкты ЖӨБ иши тууралуу маалымдоо, муниципалдык жана коммуналдык органдардын ишин баалоо, шаар көйгөйлөрү тууралуу коомдук пикирди изилдөө ж.б. үчүн колдонулат. Ошол эле маалда коомдук угууларды, чогулуштарды өткөрүү жана кварталдык комитеттердин жигердүү иши калк менен шаар мэриясынын ортосунда коммуникациянын эффективдүү каналдарынын бири бойдон кала берүүдө.

ШААРЛАР ӨЗГӨРҮҮЛӨРДҮН БОСОГОСУНДА ТУРАТ...

Учурда ар бир шаар өзүнүн өнүгүү жолдорун издеп жаткан чак. Токмок өз өнөр жайын жана академиялык потенциалын калыбына келтирүүгө аракеттенип жатат. 2008-жылы БАЭУ ачылышы билим берүү чөйрөсүн өнүгүүнүн артыкчылыктуу багыттарынын бири кылууга себепчи болду. Балыкчы өзүнүн географиялык абалын колдонуп, түндүк облустарын гана эмес, түштүк региондорду да бириктирген маанилүү логистикалык борбор болгусу келет. Шаар администрациясы түндүк-түштүк альтернативалык жолуна чоң үмүт артып жатат, бул жолдун курулушу 2018-жылы жыйынтыкталат.

Нарындын эл аралык уюмдар менен кызматташууда тажрыйбасы мол жана шаар инвестициялык климатты өнүктүрүүнүн үстүнөн иш алып барууда. Инвестициялардын артыкчылыктарында жеңил жана кайра иштетүү өнөр жайы, кызмат көрсөтүү жана туризм чөйрөлөрү бар.

2001-жылы шаар статусун алган Баткенде 1 өнөр жай базасы жок жана бул жагдай шаардын азыркы абалына өтө чоң таасирин тийгизүүдө. Шаар сооданын, айыл чарбанын жана мигранттардын эсебинен күн көрүүдө. Ал жашоо үчүн

мышленность и академический потенциал. Открытие МУЦА в 2008 году послужило поводом для того, чтобы сделать сферу образования одним из приоритетных направлений развития. Балыкчы хочет использовать возможности своего географического положения и стать важным логистическим центром, связывающим не только северные области, но и южные регионы. Администрация города возлагает большие надежды на альтернативную дорогу север-юг, строительство которой завершится в 2018 году.

У Нарына очень плодотворный опыт сотрудничества с международными организациями, и город продолжает работать над развитием инвестиционного климата. В приоритетах инвестиций легкая и перерабатывающая промышленность, сфера услуг и туризм.

Баткен, получивший статус города в 2001 году, не имеет промышленной базы, и это очень сильно отражается на нынешнем состоянии города. Город живет за счет торговли, сельского хозяйства и мигрантов. Ему еще предстоит стать городом, комфортным для проживания, городом со своей культурой.

ХАМИДБЕК ЭГЕМБЕРДИЕВ, БАТКЕН: «МЕНИМЧЕ, БАТКЕН МАДАНИЯТТЫН ЖАНА ИЛИМДИН БОРБОРУ БОЛОТ. УБАКЫТ КЕЛИП, БИЗДИН ШААРДА ИЛИМИЙ БОРБОРЛОР АЧЫЛАТ. АЙЛАНА-ТЕГЕРЕГИБИЗДЕ ПАЙДАЛУУ КАЗЫНДЫЛАР ТОЛТУРА, БУЛ ҮЧҮН БОЛГОНУ УБАКЫТ ГАНА КЕРЕК! БИЗ ЧЫДАМКАЙ БОЛУП, ҮМҮТҮБҮЗДҮ ҮЗБӨШҮБҮЗ КЕРЕК. БУЛАРДЫН БААРЫН БИЗ КӨРБӨСӨК ДА, БАЛДАРЫБЫЗ ЖАНА НЕБЕРЕЛЕРИБИЗ КӨРҮШӨТ. 50-100 ЖЫЛ МУРДА БИЗДИН АТА-БАБАЛАРЫБЫЗ ДА УШУНУ ТИЛЕШЧҮ. ӨТКӨН МААЛГА САЛЫШТЫРМАЛУУ БИЗ ЖАКШЫ ЖАШАП ЖАТ-ПАЙБЫЗБЫ».

ХАМИДБЕК ЭГЕМБЕРДИЕВ, БАТКЕН: «Я ДУМАЮ, БАТКЕН СТАНЕТ ЦЕНТРОМ КУЛЬТУРЫ, НАУКИ. ПРИДЕТ ВРЕМЯ, И В НАШЕМ ГОРОДЕ ОТКРОУТСЯ НАУЧНЫЕ ЦЕНТРЫ. ВОКРУГ СКОЛЬКО ПОЛЕЗНЫХ ИСКОПАЕМЫХ, ТРЕБУЕТСЯ ЛИШЬ ВРЕМЯ! МЫ ДОЛЖНЫ БЫТЬ ТЕРПЕЛИВЫМИ И НЕ ТЕРЯТЬ НАДЕЖДЫ. ЕСЛИ ДАЖЕ МЫ НЕ УВИДИМ ВСЕГО ЭТОГО, ТО НАШИ ДЕТИ И ВНУКИ УВИДЯТ. ПЯТЬДЕСЯТ ИЛИ СТО ЛЕТ НАЗАД НАШИ ПРЕДКИ ЖЕЛАЛИ ТОГО ЖЕ САМОГО. ПО СРАВНЕНИЮ С ТЕМ ВРЕМЕНЕМ, МЫ ПРОЖИВАЕМ ХОРОШУЮ ЖИЗНЬ».

В Исфане, напротив, богатая городская культура, и жители ощущают себя именно горожанами, исфанинцами. Поэтому у города очень хороший потенциал для продвижения и в масштабе региона, и в масштабе страны – на основе уникальной культуры, продуктов, атмосферы.

ыңгайлуу, өз маданияты бар шаарга айлангысы келет. Исфананын, тескерисинче, шаар маданияты бай жана жашоочулар өздөрүн шаардык – исфаналык катары сезишет. Ошондуктан уникалдуу маданияттын, продукциялардын, атмосферанын негизинде регион масштабында да, өлкө масштабында да илгерилетүү үчүн потенциалы жакшы.

ӨЗ ШААРЫҢДЫ ТҮШҮНҮҮ – МААНИЛҮҮ, БИРОК БУЛ БАШТАЛЫШЫ ГАНА

Сөз соңунда эки маанилүү принцип тууралуу айткыбыз келет. Ар бир изилдөөдө эң негизгиси – бул тапшырыкчы (даректелүүчү) же ким жана кантип анын жыйынтыктарын колдонот. Биздин учурда – бул мэриялар жана шаарлардын жигердүү тургундары. Мэрия өзүнчө жана активисттер өзүнчө эмес, алар биргеликте – бул изилдөөнүн даректелүүчүлөрү. Изилдөө аздык кылат, теңме-тең тартипте диалог түзүү, анын жыйынтыктарын биргелешип талкуулоо жана иш-аракеттерди биргелешип пландоо маанилүү. Экинчиси – биздин изилдөөдө жыйынтык гана эмес, процесс да маанилүү болчу. Бул процесс аяктай элек. Биз Шаарлар форумунда темаларды талкуулоо үчүн суроолорду узатып, аларга жооп издеп, маалыматтар менен бөлүшүп, ушундай жол менен замандаштардын пикирин өзгөртүү үчүн шаармандарга идеяларды жана күч беребиз деп ишенебиз.

Беш шаар боюнча изилдөөнүн жыйынтыктары тууралуу кеңири маалыматты, шаардыктар ара-

ПОНЯТЬ СВОЙ ГОРОД – ВАЖНО, НО ЭТО ТОЛЬКО НАЧАЛО

В качестве послесловия мы хотим сказать о двух важных принципах. В любом исследовании самое важное – это заказчик (адресат) или кто и как будет использовать его результаты. В нашем случае – это мэрии и активные горожане городов. Не отдельно мэрия и отдельно активисты, а именно вместе они – адресаты этого исследования. Исследовать город в комплексе недостаточно, важен диалог на равных, совместное обсуждение результатов и совместное планирование действий. Второе – в нашем исследовании важен был не только результат, но и процесс. И он еще не закончен, мы надеемся, что обсуждения тем на Форуме городов дадут шаарманам идеи и силы, чтобы продолжать задаваться вопросами, искать на них ответы, делиться информацией и таким образом уже менять сознание сограждан.

Более подробную информацию о результатах исследования по каждому из пяти городов, данные опроса горожан, карты можно изучить на сайте форума: <http://forum.urban.kg/> (раздел «Исследования»).

сында жүргүзүлгөн сурамжылоону, карталарды форумдун сайтынан таба аласыз: <http://forum.urban.kg/> (“Изилдөөлөр” бөлүмү).

МИГРАЦИЯЛЫК АГЫМДАР ЖАНА ШААРЛАРДЫН КАЛКЫ

Миграциялык агымдар шаарлардын какынын жалпы санынын өзгөрүүсүнө олуттуу таасирин тийгизип жатат. Статистика боюнча акыркы беш жыл ичинде Кыргызстандын чегинде 180 804 киши жер которгон. Алардын ичинен шаарларга 93 078 киши көчүп барса, жыл сайын жер которгондордун саны орточо 18 615 кишини түзөт. Анткен менен бул маалыматтар жашаган жери боюнча катталгандардын статистикасына таянат (каттоо институту) жана шаарларга жана шаарлардан көчкөндөрдүн так санын көрсөтө албайт. Ошондой эле шаарлардын күндүзгү калкына жүргүзүлгөн эсеп да жетишпейт.

Миграциялык агымдар өлкөнүн көбүрөөк өнүккөн аймактарына багытталган. Бул болсо аймактардын жана тармактардын өнүгүүсүндөгү диспропорциялары менен шартталган. 2016-жылдын маалыматы боюнча 47,2% Бишкек шаарында, 13% Ошто, 7,3% Жалал-Абадда жана 4,8% Токмокто жашоо тууралуу чечим кабыл алган. Ички миграциянын көз карашынан алганда Баткен, Ысык-Көл жана Нарын облустарындагы шаарлар азыраак жагымдуу. Облус борборлору өз аймактарынан калкты тартып жатат жана бул агым аздыр-көптүр жаңы мүмкүнчүлүктөр менен жаңы иш издеп өлкөнүн ордо калаасына көчкөндөрдүн ордун толуктоодо. Ал эми жогору талап койгон адамдар жеке өнүгүүсү, жогорку киреше табууга мүмкүнчүлүктөрдү берген, турмуш сапатынын деңгээли өйдө болгон чет өлкөлөргө кетүүдө.

Бишкек өлкө масштабында калкты тарткан борбор бойдон кала берүүдө. Өлкөнүн түштүгүндө Ош жана Жалал-Абад шаарлары бул тизмеде турат. Анткен менен Ош өз калкын жо-

готуп жатса, Жалал-Абаддын калкы 2012-2016-жылдары ички республикалык миграциянын эсебинен өскөн. КР Улуттук статистика комитетинин маалыматы боюнча, облустук маанидеги калган шаарлардын арасында Токмок, Кызыл-Кыя, Талас жана Майлуу-Суу шаарларында, ошондой эле райондук маанидеги Кара-Балта, Шопоков жана Кайыңды шаарларында бир аз миграциялык өсүш байкалган. Калган шаарлар калктын башка жакка кеткен агымынын ордун толуктай алган эмес. Ош шаарын кошпогондо, Ош облусунун калкы миграцияга баарынан азыраак катышууда.

Облустун ичинде да, облустар аралык да миграциянын убактылуу перспективасы акыркы беш жыл ичинде бирдей тенденцияны көрсөтүүдө. Шаар жашоочуларынын мобилдүүлүгүнүн динамикасы республика боюнча жалпысынан жылдык дезурбанизацияны (шаар калкынын санын азайышы) жана Бишкек шаарынын гиперурбанизациясын (калктын көбөйүүсү) жана анын агломерациясын көрсөтүүдө. Мындай тенденция башка облустардагы шаарлардын өнүгүү перспективасын тереңдетип, калктын саны көбөйгөн ордо калаада жана анын четинде чыңалууну күчөтүп жатат. Өлкөнүн шаардык калкынын 52,6% жашаган Бишкек шаарына жана Чүй облустарына 2016-жылы келгендер 58,5%, кеткендер 49,4% түзгөн. Мындай кырдаалдын түзүлгөнүнө аймактарды башкарууда жана өнүктүрүүдө саясаттын натыйжасыз болуп жатканы, анын ичинде региондордогу шаар аймактарынын өнүгүү максаттарына багытталбаганы негизги себеп болууда.

МИГРАЦИЯ И НАСЕЛЕНИЕ ГОРОДОВ

Миграционные потоки оказывают существенное влияние на изменение общей численности населения городов. За последние 5 лет число зарегистрированных статистикой перемещений в пределах Кыргызстана составило 180 804 человека, из них переселились в города 93 078 человек, ежегодное число переселений составляет в среднем 18 615 человек. Однако эти данные опираются на статистику регистрации по месту жительства (институт прописки) и не дают полной картины по количеству людей, переехавших в города и из городов. Также не хватает учета дневного населения городов.

Миграционные потоки направлены в наиболее развитые регионы страны, что обусловлено диспропорцией в развитии регионов и отраслей. По данным 2016 года, 47,2% приняли решение проживать в городе Бишкеке, 13% – в Оше, 7,3% – в Джалал-Абаде и 4,8% – в Токмоке. Наименее привлекательными предстают, с точки зрения внутренней миграции, города Баткенской, Иссык-Кульской и Нарынской областей. Областные центры притягивают население из своего региона, и этот поток в большей или меньшей мере замещает выезд в столицу страны в поисках новых возможностей и работы, а население с более высокими потребностями выезжает за границу, где есть возможности личного развития, повышения доходов и уровня качества жизни.

Бишкек остается центром притяжения населения странового масштаба. На юге страны центрами притяжения выступают города Ош и Джалал-Абад. Однако Ош теряет свое население, тогда как население Джалал-Абада за 2012-2016 годы выросло за счет внутривнутриреспубликанской миграции. Среди остальных городов областного значения, по данным НСК КР, небольшой миграционный прирост имели самые крупные города: Токмок, Кызыл-Кия, Талас и Майлуу-Суу, а также города районного значения: Кара-Балта, Шопоков и Каинды. Остальные города не смогли компенсировать отток населения. Менее всего в миграции участвует городское население Ошской области, за исключением города Оша.

Временная перспектива, как внутриобластной, так и межобластной миграции, представляет одинаковую тенденцию за последние 5 лет. Динамика мобильности городских жителей в целом демонстрирует ежегодную дезурбанизацию (потерю числа городского населения) по всей республике и гиперурбанизацию (перенаселение) города Бишкека и его агломераций. Подобная тенденция усугубляет перспективы развития городов других областей и обуславливает усиление напряжения в перенаселенном урбанизированном центре – столице и пригородах. Только за 2016 год на Бишкек и Чуйскую область, в которых проживает 52,6% городского населения страны, приходилось 58,5% прибытий и 49,4% выбытий. Основными причинами такой ситуации можно назвать неэффективность политики управления и развития регионов, в том числе неориентированность на цели развития городских территорий в регионах.

ШААРЛАР САНДАР АРКЫЛУУ ГОРОДА В ЦИФРАХ

2 129 600

киши КРнын шаарларында жашайт, бул сан өлкөнүн бүтүн калкынын **34,6%** ын түзөт (шаардаштыруунун деңгээли)

человек проживают в городах КР. это **34,6 %** от всего населения страны (уровень урбанизации)

республикалык деңгээлдеги шаар

2

города республиканского значения

Областтык деңгээлдеги шаар

11

городов областного значения

райондук деңгээлдеги шаар

17

городов районного значения

1 000 000 <

Бишкек

100 000 <

Ош, Джалал-Абад

50 000 – 100 000

Каракол, Узген, Токмок

20 000 – 50 000

Нарын, Балыкчы, Баткен, Кызыл-Кия, Сулюкта, Исфана, Майлуу-Суу, Таш-Кумыр, Кербен, Кара-Суу, Талас, Кара-Балта, Кант

10 000 – 20 000

Чолпон-Ата, Кадамжай, Кара-Куль, Кочкор-Ата, Кок-Янгак, Токтогул, Ноокат

10 000 >

Айдаркен, Шопоков, Каинды, Кемин, Орловка

Кыргызстанда 31 шаар, шаарынын калкы боюнча төмөндөгүдөй бөлүштүрүлөт:

В Кыргызстане 31 город, по численности населения распределяются следующим образом:

**ЖАКЫРЧЫЛЫК
ДЕҢГЭЭЛИ.
УРОВЕНЬ БЕДНОСТИ**

29.3 %

Шаар калкы
Городского населения

33.6 %

Айыл калкы
Сельского населения

Данные НСК.
УСКнын маалыматы.
2015 ж.

2

дотациялык шаар:
Көк -Жаңгак
жана Айдаркен

2 дотационных города
Кок-Янгак и Айдаркен

**ШААРЛАРДЫН КИРЕШЕЛЕРИ.
ДОХОДЫ ГОРОДОВ**

11 458 224 000 SOM

баардык шаарлардын кирешеси 2015 ж.
доходы всех городов в 2015 г.

7 595 529 000 SOM (66.3%)

Бишкекте чогулат.
Собираются в Бишкеке.

АЙМАКТЫК ӨНҮГҮҮ ПЛАНЫ МЕНЕН БОЛГОН КАМСЫЗДУУЛУК

8

Шаар колдонуудагы башкы планга ээ.
8 городов имеют действующие генеральные планы (Бишкек, Ош, Каракол, Балыкчы, Чолпон-Ата, Кара-Кол, Кара-Суу и Узген).

ОБЕСПЕЧЕННОСТЬ ПЛАНАМИ ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

12

Шаарда курулуш куруу жана жер пайдалануу эрежелери (ПЗЗ) бар.
у 12 городов есть действующие Правила землепользования и застройки (ПЗЗ)

12 385 COM

2015-жылга бир жумушчунун орточо айлык маянасы. Среднемесячная заработная плата одного работника, сомов, 2015 г.

87 630 COM

орточо 1 алуучуга микрокредиттин өлчөмү, шаарлар боюнча орточо маани. Размер микрокредита в среднем на 1 получателя, среднее значение по городам

Шаарлардагы акыркы жергиликтүү шайлоолордогу шайлоочулардын катышуусу

Средний показатель явки избирателей на последние местные выборы в городах

61% Ош
Максималдуу катышуу.
Максимальная явка

28% Шопоков
Минималдуу катышуу.
Минимальная явка

БШКнын маалыматы
По данным ЦИК
shailoo.kg

46%

Шайлоочулардын катышуусу

Явка избирателей

ЖАШЫЛ АЙМАКТАР. ЗЕЛЕННЫЕ ЗОНЫ

34,5 M² /

1 шаар тургунуна жашыл жер келет - бул 31 шаардын орточо көрсөткүчү.
Площадь зелёных зон на 1 горожанина - средний показатель по всем городам КР.

327 000 COM

Исфана шаарынын орточо микрокредиттик өлчөмү- шаарлар арасындагы эң чоң көрсөткүч. Эң төмөн – 5 400.com Ноокат шаарында

Средний размер микрокредита в г. Исфана, это самый большой показатель среди городов. Минимум – 5 400.com в г. Ноокат

ФОРУМГА АРНАЛГАН ИЗИЛДӨВӨНҮН ЧЕГИНДЕГИ 5 ШААРДА ӨТКӨРҮЛГӨН СОЦИОЛОГИЯЛЫК СУРАМЖЫЛООНУН ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ:

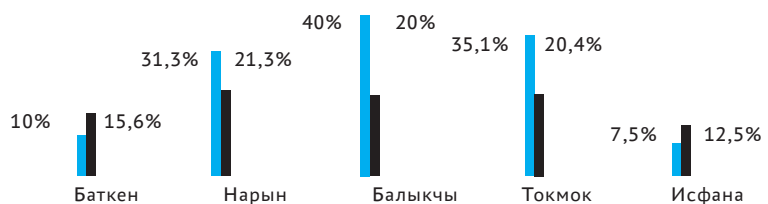
РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА В 5 ГОРОДАХ В РАМКАХ ИССЛЕДОВАНИЯ К ФОРУМУ:

Эгер мүмкүнчүлүк болсо, бул шаардан башка жерге көчүп кетет белеңиз:

Хотели переехать из этого города в другое место, если была такая возможность:

Жалпысынан, шаардагы жашоо сизге жагабы:

В целом, не устраивает жизнь в городе:

МАЙРАМ МАМБЕТАЛИЕВА ЖАНА БАЛЫКЧЫНЫН ШААРМАНДАРЫ: БИРИМДИК ШААРДЫ ЖАНДАНДЫРАТ

МАЙРАМ МАМБЕТАЛИЕВА И ШААРМАНЫ БАЛЫКЧЫ: ЕДИНСТВО ДЕЛАЕТ ГОРОД ЖИВЫМ

ЗАРИНА
УРМАНБЕТОВА,
АНТРОПОЛОГ-
ИЗИЛДӨӨЧҮ |
ИССЛЕДОВАТЕЛЬ

ШААРМАН – БУЛ ТУУНДУ СӨЗ ЖАНА “ШААРДЫК КААРМАН” ДЕГЕН ЭКИ СӨЗДӨН КУРАЛГАН. БИЗДИН ТҮШҮНҮГҮБҮЗДӨ ШААРМАН – БУЛ ӨЗ ШААРЫН МЫКТЫ БИЛГЕН ЖАНА ЖАКШЫ КӨРГӨН АДАМ. АЛ КӨЧӨТ ОТУРГУЗАБЫ, ЖЕ ТАЛАШ-ТАР-ТЫШТАРДЫ ЖӨНГӨ САЛАБЫ, ШААРДЫКТАРДЫН КӨЙГӨЙЛӨРҮН ЧЕЧҮҮ ҮЧҮН БИЗНЕС БАШТАЙБЫ, ЖЕ МУКТАЖДАРГА ЖАРДАМ КЫЛАБЫ – АЙТОР ШААРДЫН ӨНҮГҮҮСҮНӨ САЛЫМ КОШУУГА ЖАН ҮРӨП КЕЛЕТ. ШААРМАН ӨЗ ШААРЫ ТУУРАЛУУ ОЙЛОНУП, УБАКТЫСЫ, КҮЧҮ, ДЕМИ МЕНЕН БӨЛҮШҮҮГӨ ДАЯР АДАМ. ШААРМАН – БУЛ ЧОҢ ТАМГА МЕНЕН ЖАЗЫЛГАН ШААРДЫК, АЛ БАШКАЛАР ҮЧҮН ҮЛГҮ.

ШААРМАН – ЭТО ПРОИЗВОДНОЕ СЛОВО И СОСТОИТ ИЗ ДВУХ КЫРГЫЗСКИХ СЛОВ “ШААРДЫК КААРМАН”, ЧТО В ПЕРЕВОДЕ НА РУССКИЙ ЯЗЫК ДОСЛОВНО ЗНАЧИТ “ГОРОДСКОЙ ГЕРОЙ”. В НАШЕМ ПОНИМАНИИ, ШААРМАН – ЭТО ЧЕЛОВЕК, КОТОРЫЙ ХОРОШО ЗНАЕТ, ЛЮБИТ СВОЙ ГОРОД И СТАРАЕТСЯ ВНЕСТИ СВОЙ ВКЛАД В ЕГО РАЗВИТИЕ — БУДЬ ТО ПОСАДКА ДЕРЕВЬЕВ, УРЕГУЛИРОВАНИЕ СПОРОВ, БИЗНЕС ДЛЯ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ ГОРОЖАН, ПОМОЩЬ ОБЕЗДОЛЕННЫМ. ШААРМАН ДУМАЕТ О СВОЕМ ГОРОДЕ И ГОТОВ ДЕЛИТЬСЯ ВРЕМЕНЕМ, СИЛАМИ, ВДОХНОВЕНИЕМ С ДРУГИМИ. ШААРМАН - ЭТО ГОРОЖАНИН С БОЛЬШОЙ БУКВЫ, НА КОТОРОГО МОЖНО РАВНЯТЬСЯ.

Шаармандар – бул жигердүү, ишмер, шаардын жана анын жашоочуларынын көйгөйлөрүн түшүнгөн, кайдыгер эмес, жашоону жакшы жагына өзгөртүүгө аракет кылган шаардыктардын жаңы катмары. Бул адамдар “уйкусуруо” этабы аяктап, болгон күчүн кичи Мекенине жумшаш керектигин баамдай алышты. Мындай адамдар өзгөчө Балыкчыда көп.

Качандыр бир кездери Балыкчыда жашоо буркан-шаркан түшүп турган эле – ал бир топ эле ири өнөр жайлуу шаар, республикалык маанидеги транспорттук түйүн катары эсептелчү. Бишкекти кошпогондо Балыкчыда транспорттун автомобиль да, темир жол да түрлөрү бар болчу. Советтер Союзу урагандан кийин баары өзгөрдү – жашоочулары жакшы турмушка умтулуп,

Шаарманы – это новая прослойка горожан, активных, деятельных, понимающих проблемы города и его жителей, не остающихся равнодушными, пытающихся изменить жизнь к лучшему. Это люди, которые осознали, что этап «спячки» завершился, и пора уже вкладывать все силы в развитие родного города. Особенно много таких людей в Балыкчы.

Когда-то жизнь бурлила в Балыкчы – довольно крупном промышленном городе, транспортном узле республиканского значения, в котором – единственном, кроме Бишкека – представлен и автомобильный, и железнодорожный вид транспорта. С распадом Советского Союза все изменилось – жители разъехались в поисках заработка и лучшей жизни. Балыкчы превратился

туш-тарапка чачырап кетишти. Балыкчы эч ким сапар тартпаган жана бул жерде жашагысы келбеген “жансыз” шаарга айланган. Адамдардын көчүп кеткенинен гана эмес, ошону менен бирге ири өнөр жай ишканаларынын жана башка шаардык объекттердин ээнсиреп калганынан улам да ушундай маанай түзүлгөн. Анткен менен узакка созулуп кеткен стагнация мезгили соңуна чыгып, көпкө күткөн калыбына келтирүү мезгили башталды. Мындан улам Балыкчыны ушундай жаңы жагынан ачып, ал тууралуу көптөгөн калыптанып калган жаңылыш пикирлерди четке кагуу өзгөчө жагымдуу болуп турат.

Постсоветтик Балыкчыда төрөлүп-өскөн жаштар ата-энеси жумушсуз калып, чет өлкөгө иш издеп кетип, же жаңы базар шарттарына ыңгайлашуу менен үй-бүлөсүн багууга аракеттенгенине күбө болду. Көптөгөн балдар ата-энесине акча табууга жардамчы болуп, бул үчүн атүгүл мектептеги окуусун да курмандыкка чалышкан.

Кылмыштуулук күчөп, район-районго бөлүнгөн кылмыштуу топтор пайда болуп жаткан. Ар бир бейформал райондо жаштардын өз топтору бар болчу. Алар өз ара бөлүшүп алган аймактарды “кармап”, маал-маалы менен “кагышып” турушчу. Балыкчыда баары болуп 13 бейформал район болсо, ал жакта жашаган жаштар тирештен башы чыкчу эмес.

Мындай райондор аралык тирешүү жаштар уюмдарга биригип, өз районунда түрдүү иш-чараларды демилгелеп чыкканган чейин уланып келди. Адегенде бир жылы төрөлгөн курдаштар чогулчу. Андан кийин алар башкаларды чакырып, бара-бара райондун бардык тургундары тартыла баштаган. Өзгөчө ийгиликтүү жана жигердүү балдар лидер болушту. Мындай бирикмелер ынтымак деп аталып калды.

Ар бир райондук ынтымак расмий түрдө өзүнүн бейформал топторун коомдук уюм жана фонд катары каттайт. Бул болсо бирикменин бардык иш-чаралары жана ишмердүүлүгү район үчүн конкреттүү жыйынтыктарды алып келиши үчүн жасалууда. Мисалы, жолдордун абалы, жарыктандыруу, балдардын оюн аянттарын же сейил бактарды көрктөндүрүү өңдүү маселелерди чешишет. Ар бир ынтымактын иши бейформал рай-

«ДЭЭРЛИК АЧКА ОТУРГАН МЕЗГИЛ ДАЛЕ ЭСИМДЕ. АЛ МААЛДА МЕН КАЙДА ГАНА ИШТЕГЕН ЖОКМУН. БАЛА ЧАГЫМДА ӨЗҮМ ЭЛЕ БАЛЫКЧЫДАН БАЛЫК САТЫП АЛЫП, АНЫ ТАМЧЫГА БАРЫП САТЫП КЕЛЧҮМҮН». Б., 25 ЖАШТА, ЭРКЕК.

Б., 25 ЛЕТ, МУЖЧИНА: «Я ПОМНЮ ВРЕМЕНА, КОГДА БЫЛ ПОЧТИ ГОЛОД. В ТО ВРЕМЯ Я РАБОТАЛ ГДЕ ПРИДЕТСЯ. САМОСТОЯТЕЛЬНО С МАЛЫХ ЛЕТ ПОКУПАЛ РЫБУ В БАЛЫКЧЫ И ЕЗДИЛ ПРОДАВАТЬ ЕЕ В ТАМЧЫ».

в «мертвый» город, куда никто не приезжал и где никто не хотел жить. Такая атмосфера создавалась не только из-за оттока людей, но и из-за заброшенности огромных предприятий промышленности и других городских объектов. Однако долгий период стагнации подошел к концу, начался долгожданный период восстановления. И было очень приятно раскрыть Балыкчы с этой новой стороны и разрушить многие стереотипы о нем.

Молодежь, которая выросла в постсоветском Балыкчы, видела, как родители оставались без работы, уезжали на заработки или пытались адаптироваться к новым рыночным условиям и прокормить семью. Многие дети помогали родителям зарабатывать, жертвуя ради этого даже уроками в школе.

ЮДАХИНДИН КЫРГЫЗ-ОРУС СӨЗДҮГҮНӨ ЫЛАЙЫК, ЫНТЫМАК СӨЗҮНҮН ҮЧ МААНИСИ БАР: 1) ЫНТЫМАК, БИР ПИКИРДҮҮЛҮК, БИРИМДИК; 2) ТУУГАНДАРГА ЖАНА ДОСТОРГО ЖАРДАМ; 3) ТУУГАНДАРДЫН ЖАНА ДОСТОРДУН КЕҢЕШҮҮСҮ.

СЛОВО «ЫНТЫМАК», СОГЛАСНО КЫРГЫЗСКО-РУССКОМУ СЛОВАРЮ ЮДАХИНА, ИМЕЕТ ТРИ ЗНАЧЕНИЯ: 1) СОГЛАСИЕ, ЕДИНОДУШИЕ, ЕДИНСТВО; 2) ПОМОЩЬ РОДСТВЕННИКОВ И ДРУЗЕЙ; 3) СОВЕЩАНИЕ РОДСТВЕННИКОВ И ДРУЗЕЙ.

Расцветал криминал, появлялись районные группировки. В каждом неформальном районе имелась своя группа молодых ребят, которые его «держали», устраивали между собой «разборки». Всего в Балыкчы 13 неформальных районов, и молодежь, живущая в них, традиционно находилась в противостоянии.

Такое межрайонное противостояние продолжалось до недавнего времени, пока молодежь не начала объединяться в организации и инициировать различные мероприятия у себя в районе. Сначала собирались мужчины одного года рождения, потом они призывали остальных, и постепенно втягивался весь район. Самые успешные и активные, в плане самореализации, ребята становились лидерами. Называться такие объединения стали «ынтымаками».

Каждый районный ынтымак официально регистрирует свои неформальные группы как общественные организации и фонды. Это делается для того, чтобы все мероприятия и деятельность объединения давали конкретные результаты для района, например, решали вопросы состояния дорог, освещения, благоустройства детских игровых площадок или парка. Деятельность каждого ынтымака происходит в границах неформальных районов, каждая организация состоит примерно из 100 и более человек, в основном мужчин. Большая

ондордун чегинде болот, ар бир уюм болжол менен 100 жана андан ашык адамдан, негизинен эркектерден турат. Иш-чаралардын басымдуу бөлүгү – спорттук мүнөздө. Ай сайын түрдүү муундун өкүлдөрүнөн куралган командалар ортосунда байгелүү футбол жана волейбол турнирлери өтүп турат. Мисалы, февралда 1993-жылы туулган балдардын командалары гана футбол ойнойт.

Балыкчылыктардын мындай бирикмелеринин дагы бир өзгөчөлүгү – уюмдардын мүчөлөрү бири-бирине оор мезгилде көрсөткөн колдоосу. Ошол эле материалдык колдоо үчүн мүчөлүк төгүмдөр да, ыктыярдуу акчалай салымдар да кошулат.

Учурда Балыкчыда ондон ашуун жаштар уюму бар жана алар барган сайын жигердүү иш алып барууда. 2016-жылдын октябрь айында алардын баары бирдиктүү союзга – Балыкчы Жаштар Ордосуна биригишкен. Уюм мэрия, активисттер жана Ысык-Көлдү өнүктүрүү фонду өңдүү башка уюмдар менен да жигердүү кызматташып келүүдө. Алардын башкы максаты – шаар жаштарын бириктирүү жана жалпы күч-аракетти Балы-

«СОЮЗ КУЛАГАНДА АДАМДАР АБДАН КЫЙНАЛЫП, КӨПТӨРДҮН ҮЙҮ ТАЛКАЛАНЫП ЭЛЕ КАЛГАН. БААРЫ КАРООСУЗ, ЭЭНСИРЕП КАЛА БЕРДИ. БИЗ БАЛЫКЧЫДА ЖАШАЧУБУЗ, ОШОЛ ЖЕРДЕ ӨСҮП-ЧОҢОЙДУК. БААРЫ ЭЛЕ ЖУМУШ ИЗДЕП ТУШ ТАРАПКА ЧАЧЫРАП КЕТИШТИ. БИРОК КАЙРА КАЙТЫП КЕЛИШТИ ...» Ж., 32 ЖАШТА, ЭРКЕК.

Ж., 32 ГОДА, МУЖЧИНА: «КОГДА РАСПАЛСЯ СОЮЗ, ЛЮДИ ИЗМУЧИЛИСЬ, МНОГИЕ ДОМА БЫЛИ РАЗРУШЕНЫ. ВСЕ БЫЛО ЗАБРОШЕНО. МЫ ЖИЛИ В БАЛЫКЧЫ, ВЫРОСЛИ ТАМ, ВСЕМ ПРИШЛОСЬ КУДА-ТО РАЗЪЕХАТЬСЯ В ПОИСКАХ РАБОТЫ, НО ПОТОМ ВЕРНУЛИСЬ ОБРАТНО...»

часть мероприятий – спортивные, каждый месяц проводятся призовые футбольные и волейбольные турниры между командами разных поколений. Например, в феврале играют только команды 1993 года рождения.

Еще одной особенностью таких объединений балыкчынецв

является поддержка, которую члены организаций оказывают друг другу в трудные времена, в том числе и материальная, на которую идут как членские взносы, так и добровольные пожертвования.

Сейчас в Балыкчы действует более десяти молодежных организаций, которые работают все активнее. А в октябре 2016 года все они объединились в единый союз – «Балыкчы жаштар ордосу». Организация активно сотрудничает с мэрией, активистами и другими организациями, например, с Фондом развития Иссyk-Куля и другими. Их главная цель состоит в объединении молодежи города и направлении общих усилий на благо Балыкчы. Каждое название организации или инициативной группы включает слово «ынтымак» и название города. Например, «Ак-Жол Балыкчы» ынтымагы, «Алгалай бер Балыкчым» ынтымагы,

«БАЛЫКЧЫДА НЕГИЗИ ЭЛЕ БЕЙБАШТАР КӨП. ДАЙЫМА РАЙОНДОРГО БӨЛҮНӨ БЕРИШЧҮ. АКЫРЫ ЖАДАШТЫ ОКШОЙТ, КӨПКӨ БАРЫП БИРИГЕ БАШТАШТЫ...» Б., 25 ЖАШТА, ЭРКЕК

«МИСАЛЫ, ЭГЕРДЕ МЯСИК РАЙОНУНДА ЖАШАСАҢЫЗ, АНДА БИЗ ДУШМАНБЫЗ ЖАНА СӨЗСҮЗ МУШТАШАБЫЗ. 90-ЖЫЛДАРЫ БИЗ БИРИ-БИРИБИЗДИН ЖАЙЫБЫЗГА КОЙЧУ ЭМЕСПИЗ. ЭМНЕ ҮЧҮН? АТА-ЭНЕБИЗДЕН КАЛГАН МУРАС БОЮНЧА, ТЭЭ 70-80-ЖЫЛДАРЫ АЛАРДЫН АЙРЫМДАРЫ ЖАШ КУРАГЫНА, ТУУЛГАН ЖЫЛЫНА ЖАРАША «ӨЗ» РАЙОНУН «КАРМАП ТУРЧУ». АВТОРИТЕТ КАТАРЫ САНАЛЧУ ДА...»¹. Р., 36 ЖАШТА, ЭРКЕК.

¹ Советтер Союзу маалында дээрлик бардык шаарлар жарым-жартылай кылмыштуу топтордун көзөмөлү алдындагы кайсы бир деңгээлде бейформал райондорго бөлүнүп келген. Бул топтордун ичинде жаш курагына жараша топчолор, өзүнүн салттары, тартиби, иерархиясы болгон. Бул топтордун пайда болушу абак жайларында болуп келген адамдардын жогорку пайызына байланыштуу. Түрмөдөн чыккандан кийин алар шаар турмушуна абактагы салттарды жана тартиптерди киргизишкен, жаштар болсо түрмө романтикасына азгырылып, жашоо жана бийлик тууралуу криминалдык элес калыптанып калган. Ошондой эле ХХ кылымдын экинчи жарымында кылмыштуу топтордун өсүп-өнүгүүсүнө расмий идеологиянын жана моралдын эки жүздүүлүгү, партиялык элитанын ичинен ирип-чиреши, кош стандарттар да көмөктөшкөн. Адамдардын бийликке болгон ишеними жоголуп, көптөр «альтернативалуу идеалдарга» салыштырмалуу жеңил эле «сатылышкан». Редактордун эскертүүсү.

Б., 25 ЛЕТ, МУЖЧИНА: «В БАЛЫКЧЫ ВООБЩЕ ШАЛУНОВ МНОГО. ВСЕ ВРЕМЯ ДЕЛИЛИСЬ ПО РАЙОНАМ, НАДОЕЛО, МНОГО ПОЗЖЕ РЕШИЛИ ОБЪЕДИНЯТЬСЯ...»

Р., 36 ЛЕТ, МУЖЧИНА: «НАПРИМЕР, ЕСЛИ ЖИВЕТЕ В РАЙОНЕ «МЯСИК», ТО МЫ С ВАМИ УЖЕ ВРАГИ, БУДЕМ ДРАТЬСЯ. В СЕРЕДИНЕ 90-Х ГОДОВ МЫ ДРУГ ДРУГУ ПРОХОДА НЕ ДАВАЛИ. ПОЧЕМУ? ПО НАСЛЕДСТВУ ОТ РОДИТЕЛЕЙ – ЕЩЕ В 70-Х И 80-Х ГОДАХ КТО-ТО «ДЕРЖАЛ» «СВОЙ» РАЙОН. НУ И В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ВОЗРАСТА, ГОДА РОЖДЕНИЯ. АВТОРИТЕТ ВЕДЬ...»¹.

¹ Почти все города бывшего Советского Союза в той или иной степени делились на неформальные районы под контролем полукриминальных групп. Внутри этих групп существовали возрастные подгруппы, традиции, дисциплина, иерархия. Происхождение этих групп связано с высоким процентом людей, побывавших в исправительных учреждениях. Освобождаясь из мест заключения, бывшие зэки привносили в городскую жизнь традиции и жизненный уклад зоны, вербовали молодежь, прививали ей воровскую романтику и криминальные представления о жизни и власти. Также буйному расцвету группировок во второй половине ХХ века способствовало двуличие официальной идеологии и морали, разложение партийной верхушки, двойные стандарты. Люди не верили власти, многие относительно легко «покупались» на «альтернативные идеалы». Прим. редактора.

кчынын өнүгүүсүнө багыттоо.

Ар бир уюмдун же демилгелүү топтун аталышы “Ынтымак” сөзүн жана шаардын аталышын камтыйт. Мисалы, “Ак-Жол Балыкчы” ынтымагы, “Алгалай бер, Балыкчым” ынтымагы, “Өркүндөп-өссүн Балыкчым” ынтымагы ж.б. Ар бир катышуучу өзүнүн негизги мыкты сапаты катары патриоттуулукту жөн жеринен атабайт. Анткени дал ушул Мекенине болгон сүйүү жаш балыкчылыктарды өз шаарынын турмушуна жигердүү катышууга түртүп турат.

2016-жылдын жайында өткөн панкратион боюнча таймаш «ынтымакчылардын» ири иш-чарасы болуп калды. Бул таймашка башка аймактардан да өкүлдөр чакырылган. Бирок биригүү пландарында иштин башка чөйрөлөрү да бар. Алар: жаштар менен иштөө, жигердүү ишкерчилик, ыктыярчылык жана ишмердүүлүктүн башка түрлөрү аркылуу шаардын экономикалык, социалдык жана маданий өнүгүүсүнө катышуу. Ошентсе да биригүү менен алар эң негизги салымды кошо алганын белгилей кетүү зарыл.

Жаштар өз шаарынын тарыхында калуу үчүн өз жолун табуу аракетинде жана бул чоң максатка карай алгачкы кадамдар шилтенди. Жаш шаармандар күч-аракеттерди бириктирүү менен алек болуп жаткан чакта, алардын улуу саналаштары да шаардын өнүгүүсү үчүн иш алып барышууда. Булардын катарында Майрам МАМБЕТАЛИЕВА да бар: **«Балыкчы шаарынын тургунумун. Мен ушул жерде төрөлүп, ушул жерде өсүп, бул шаарда ата-энем жашап, ушул жерде билим алып, эмгек жолумду баштагам. Өмүр бою салым кошууга аракет жасап келдим. Ишиме байланыштуу балким экономикалык болбосо да, социалдык салым коштым деп эсептейм».**

Майрам МАМБЕТАЛИЕВА – Балыкчы шаарындагы №22 кварталдык башчысы. Жергиликтүү тургун катары ал шаардын өткөн чагын

«МЕНИМЧЕ КЫРГЫЗСТАНДАГЫ БАРДЫК ЖАШТАР АРАСЫНДА РАЙОНДОРГО БӨЛҮНҮҮ ӨНДҮҮ КӨРҮНҮШ БАР БОЛСО КЕРЕК. БУЛ НЕГИЗИНЕН ЖАШТАР ЧӨЙРӨСҮНДӨ БИЛИНЕТ – БИРИ-БИРИ МЕНЕН ТИРЕШИП, МУШТАШЫП, АРАЗДАШЫП ТУРУШАТ. БИЗ УШУЛ КӨРҮНҮШТӨН КУТУЛУП, БААРЫН БИРИКТИРИП, МАНАСТЫН ОСУЯТЫНДА АЙТЫЛГАНДАЙ, КИЙИНКИ МУУНГА ӨТКӨРҮП БЕРИШ ҮЧҮН ЖАЛПЫ ИШ ЖАСАШЫБЫЗ КЕРЕК. ОШОНДУКТАН ЫНТЫМАКТАР ЖАНА БАЛЫКЧЫ ЖАШТАР ОРДОСУ УЮШТУРУЛДУ. БАРДЫК ЖАШТАР УЮМДАРЫ ЭМИ ЧОГУУ ИШ АЛЫП БАРЫШАТ. БААРЫБЫЗДЫ ОРТОК МАСЕЛЕЛЕР ТЫНЧЫЗДАНДЫРУУДА: ШААРЫБЫЗ КАНТИП ӨНҮГӨТ? ЖАШТАР ҮЧҮН ЖУМУШ ОРУНДАРЫ КАЧАН ПАЙДА БОЛОТ? МЭРИЯ МЕНЕН КЫЗМАТТАШТЫКТЫ КАНТИП ЖӨНГӨ САЛЫШ КЕРЕК?». Э., 30 ЖАШТА, ЭРКЕК.

Э., 30 ЛЕТ, МУЖЧИНА: «Я ДУМАЮ, У ВСЕХ МОЛОДЫХ ЛЮДЕЙ КЫРГЫЗСТАНА ЕСТЬ ТАКОЕ – ДЕЛИТЬСЯ ПО РАЙОНАМ. ПРОЯВЛЯЕТСЯ ЭТО, В ОСНОВНОМ, В МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ – ВРАЖДУЮТ ДРУГ С ДРУГОМ, ДЕРУТСЯ, РУГАЮТСЯ. МЫ ХОТИМ ИЗБАВИТЬСЯ ОТ ЭТОГО, ОБЪЕДИНИТЬ ВСЕХ, КАК ГОВОРЯТСЯ В ЗАПОВЕДЯХ МАНАСА, СОЗДАТЬ ОБЩЕЕ ДЕЛО, ЧТОБЫ ПЕРЕДАТЬ ЕГО СЛЕДУЮЩЕМУ ПОКОЛЕНИЮ, И ПОЭТОМУ ОРГАНИЗОВАЛИ ЫНТЫМАКИ И «БАЛЫКЧЫ ЖАШТАР ОРДОСУ». ВСЕ МОЛОДЕЖНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ ТЕПЕРЬ БУДУТ РАБОТАТЬ СООБЩА. НАС ВСЕХ ВОЛНУЮТ ОБЩИЕ ВОПРОСЫ: КАКИМ ОБРАЗОМ НАШ ГОРОД БУДЕТ РАЗВИВАТЬСЯ? КОГДА БУДУТ РАБОЧИЕ МЕСТА ДЛЯ МОЛОДЫХ? КАК НАЛАДИТЬ СОТРУДНИЧЕСТВО С МЭРИЕЙ? И ДРУГИЕ».

«Өркүндөп-өссүн Балыкчым» и т.д. Главным своим качеством каждый участник не случайно назвал патриотичность, ведь именно патриотичной настрой молодых балыкчынецов мотивирует активно их участвовать в жизни родного города.

Самым крупным мероприятием ынтымаковцев было соревнование по панкратиону летом 2016 года, куда пригласили представителей из других регионов. Но в планах объединения есть другие сферы деятельности: работа с молодежью, участие в экономическом, социальном и культурном развитии города через активную предпринимательскую, волонтерскую и другие виды деятельности.

Однако нужно отметить, что самый основной вклад они уже сделали, объединившись.

Молодежь старается найти свой собственный путь для того, чтобы остаться в истории своего города, и уже делает первые шаги на пути к этой большой цели. В то время как молодые шаарманы заняты объединением усилий, их взрослые соратники тоже работают для улучшения города. Среди них и Майрам МАМБЕТАЛИЕВА: **«Я являюсь уроженкой города Балыкчы. Здесь я родилась, здесь выросла, здесь жили мои родители, здесь училась, работала. Старалась внести вклад, возможно, экономический не смогла по роду своей деятельности, но социальный – точно внесла».**

Майрам МАМБЕТАЛИЕВА – глава квартала №22 города Балыкчы. Как коренная жительница она очень хорошо знает прошлое и настоящее города и старается работать над тем, чтобы у него было светлое будущее. Если раньше она общалась в основном с молодежью, то сейчас ведет работу со всем группами населения. Опыт работы в государственном секторе и общественных организациях помогает Майрам-эже решать повседневные вопросы квартала и гарантиро-

жана азыркы учурун абдан жакшы билет, ал шаардын жаркын келечеги үчүн жан үрөп иштейт. Эгерде мурда ал негизинен жаштар менен баарлашып келсе, азыр калктын бардык топтору менен иш алып барууда. Мамлекеттик тармактагы жана коомдук уюмдардагы иш тажрыйбасы Майрам эжеге кварталдын күнүмдүк маселелерин чечип, келечекте анын өнүгүүсүн кепилдөөгө жардам берет.

Аскер кызматкери же юрист болууну кыялданган Майрам Мамбеталиева байланышчынын билимин алып, бирок эмгек жолунун башында эле жаштар менен иш жүргүзүп келген. Жаштар кайда бараарын билбей, шаарда көңүл ачуу үчүн эч кандай шарттар түзүлбөй, кылмыштуулук күчөп турган мезгил болгон. Майрам Мамбеталиева шаар бийлигинин атынан дискотекаларды уюштуруп, ал жерде жаңжалдарды болтурбоо чарасын көрүп келген.

Майрам МАМБЕТАЛИЕВА: **«Мен жашоомдун дээрлик 30 жылын жаштар менен иш алып барууга арнадым. Адегенде мэрияда, андан кийин коомдук уюмдарда иштедим. Алучурда шаарда жаштар үчүн иш-чараларды такыр эле өткөрбөй калышкан болчу. Атүгүл мектептерде да эч иш-чаралар өткөрүлбөй калган. Бирок жаштар бош убактысын бир жерде өткөрүп, баарлашып туруш керек да. Ошондо мен мэрияда кечки саат бешке чейин иштеп, үйүмө келип, тамактанып, кийимимди которуп алып, шаар бийлигинин атынан дискотекаларды өткөрүүгө жөнөп кетчүмүн. Милиция менен жаштар ортосунда тирешүүлөр болбошуна көз салым турчумун. Ал убакта кылмыштуулук күчөп турган, “Ягуар”, “Жолборс”, “Шок” өңдүү кылмыштуу топтор бар болчу. Мен болсо үйгө түнкү саат 12де кайтып келээр элем».**

Майрам жаштар менен жакшы мамиле түзө алды. Мэриядагы ишинен кеткенден кийин да жаңы муун менен ишти коомдук уюмдарда улантты.

Майрам учурда кварталчы болуп иштейт. Ал жашаган жери боюнча аныктама каттарды гана жазып бербестен, жергиликтүү кеңеште өз кварталынын тургундарынын кызыкчылыктарын коргоп келет. Ал жашоочулар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу жана башка түзүмдөр менен тыгыз байла-

«ӨМҮР БОЮ БУЛ ЖЕРДЕ ЖАШАП, БАЛА ЧАГЫМАН ӨЗ ШААРЫМДЫН ӨНҮГҮҮСҮНӨ САЛЫМ КОШУП, ТАРЫХТА КАЛУУНУ КЫЯЛДАНЧУБУЗ. МЫНА ЭМИ АРАКЕТ ЖАСАП ЖАТАБЫЗ... АЗЫР БАРДЫК 10-15 УЮМ ОРДОГО БИРИГИП, ЫНТЫМАККА КЕЛИШТИ. БУЛ БАГЫТТА АРАКЕТТЕР УЗАКТАН БЕРИ – 1987-ЖЫЛДАН ТАРТЫП ЖАСАЛЫП КЕЛГЕНИНЕ КАРАБАСТАН, ЭМИ БИРИНЧИ ЖОЛУ БОЛУП ЖАТАТ. УЛУУ МУУН БИРИГЕ АЛБАДЫ, АЛ ЭМИ БИЗДИН КОЛУБУЗДАН КЕЛЕТ!». Р., 36 ЖАШТА, ЭРКЕК.

Р., 36 ЛЕТ, МУЖЧИНА: «ВСЮ ЖИЗНЬ ЗДЕСЬ ЖИЛИ, С ДЕТСТВА МЕЧТАЛИ СДЕЛАТЬ ВКЛАД В РАЗВИТИЕ СВОЕГО ГОРОДА, ОСТАТЬСЯ В ИСТОРИИ. ВОТ, ТЕПЕРЬ СТАРАЕМСЯ... СЕЙЧАС ВСЕ 10-15 ОРГАНИЗАЦИЙ ОБЪЕДИНИЛИСЬ В ОРДО, ПРИШЛИ К СОГЛАСИЮ. ЭТО СЛУЧИЛОСЬ ВПЕРВЫЕ, ХОТЯ ПОПЫТКИ БЫЛИ ДАВНО, НАЧИНАЯ С 1987 ГОДА. НО СТАРШЕЕ ПОКОЛЕНИЕ НЕ СМОГЛО ОБЪЕДИНИТЬСЯ, А У НАС ДОЛЖНО ПОЛУЧИТЬСЯ!».

вать его развитие в будущем.

Мечтавшая стать военнослужащей или юристом, Майрам получила образование связиста, но с самого начала своей карьеры работала с молодежью. Было время, когда молодые люди не знали, куда себя деть, в городе не было никаких развлечений, расцветал кри-

минал. Майрам МАМБЕТАЛИЕВА от имени городской власти проводила дискотеки и следила за тем, чтобы не было конфликтов: **«Я почти 30 лет своей жизни отдала работе с молодежью, сначала в мэрии, потом в общественной организации. Тогда в городе абсолютно прекратили проводить мероприятия для молодых. Даже в школах ничего не функционировало, а молодежь должна была где-то проводить свободное время и общаться. До 17 часов я работала в мэрии, потом приходила домой, ужинала, переодевалась и шла проводить дискотеки от имени городской власти. Следила, чтобы не было столкновений между милицией и молодыми людьми. Тогда у нас цвел криминал, были группировки «Ягуар», «Тигр», «Шок». Домой возвращалась в 12 часов ночи».**

Майрам сумела выстроить хорошие отношения с молодежью, и после того как оставила работу в мэрии, продолжала работать с новым поколением уже в общественных организациях.

Сейчас она работает квартальной, не только выписывает справки по месту жительства, но и представляет интересы горожан своего квар-

тала в местном кеңеше. Работа подразумевает налаживание тесных связей с жителями, местным самоуправлением и другими структурами. Майрам-эже попала

нышты түзүп турат. Майрам эже бул кызматка кокусунан келип калган. Өзү айтып бергендей, мындай чечимди кабыл алууга аны мурдагы кварталчынын жашоочуларга богон адилетсиз мамилеси түрткөн. Акыйкат жана теңдик үчүн күрөшкөн Майрам МАМБЕТАЛИЕВА мурдагы кварталчы аймактык маалымкат бербей жатканын, аны алыш үчүн башка дагы оңдогон документтерди чогултуу зарыл экенин айтып даттанган кошуналарына алгач ишенген эмес.

Майрам МАМБЕТАЛИЕВА: **«Бизде баласы ДЦП менен ооруган аял бар. Ошол мага келип, аныктама катты алыш үчүн кандай инстанцияларды кыдырып чыгыш керектигин өз көзүм менен көрүүмдү өтүндү. Мени болсо кварталчы “эмне гана кылбагыла, баары бир колуңардан эч нерсе келбейт” деп эшиктен ары түртүп чыгарып койду. Ошондо мен өзүмө “укуктарыбызды сактай албасам, анда атым өчсүн!” деп сөз бердим».**

Ошол окуядан кийин Майрам жергиликтүү кеңештин депутаттары жана Балыкчынын тургундары менен чогулуш өткөрүп, анда депутаттар менен квартал башчыларынын иши тууралуу маселени кабыргасынан койду. Балыкчынын көпчүлүк тургундары кырдаалды өзгөртүп, көп кеткен кварталчыны кызматынан алуу мүмкүн экенине ишенишкен эмес: **«Шаар тургундары мага «сиз эч нерсе кыла албайсыз, анткени ал “тигилердин” адамы» деп айтышкан. Мен болсо «А силер анда эмнеге турсаңар? Бул депутаттарды өзүңөр шайлабадыңар беле! Силерди эл деп коет! Колуңарда көп нерсе бар! Эмне эле бурч-бурчта жашынып жатасыңар?! Келгиле, чогулуш өткөрөбүз!» деп айттым. Акыр аягында эл да жарылды. Алар өткөн чакырылыштагы шаардык кеңештин депутаттары менен өтө катуу сүйлөштү. Мен болсо өзүм кварталчы болууга даяр экенимди айтууга туура келди».**

Ошентип эки жылдан бери Майрам эже коомдук башталышта иштеп келатат. Ал эгерде адам элге жардам берсе, анда Жараткан да сөзсүз түрдө бул адамга жардам берет деп ишенет. Анын кварталында ар кандай окуялар болгон – сейил бактын аймагына кайдыгер мамиле болгон, социалдык маселелер курч турган, атүгүл өз жанына кол салган окуялар да катталган. Мына ушул көйгөйлөрдүн баарын ал кошуналар, мэрия жана активисттер менен чогуу чечүүгө жардам берип келген.

Соңку жарым жылдан бери Майрам эже тилектештер менен чогуу шаардык сейил бакты калыбына келтирүүнүн үстүнөн жигердүү иш алып барууда. Балыкчынын жашоочуларында эс алуу жана маданий иш-чараларды өткөрүү үчүн атайын бир жер болушун каалайт. Долбоор бир нече этаптан өтүп отуруп, эми шаардык кеңештин

на эту должность случайно. Как сама говорит, к такому решению ее подтолкнуло несправедливое отношение бывшего квартального к жителям. Борец за справедливость и равенство, Майрам МАМБЕТАЛИЕВА сначала не верила, когда соседи жаловались, что квартальный не выдает территориальную справку, а чтобы получить ее, им нужно собрать десять других документов: **«Есть у нас женщина с ребенком, у которого ДЦП, она ко мне пришла и попросила сходиться с ней, где я лично убедилась: чтобы получить одну справку, нужно обойти несколько инстанций. Меня этот квартальный выставил за дверь: «Что бы вы ни делали, ничего не добьетесь!». Тогда я себе сказала, что если я не смогу защитить наши права, то буду не я!».**

После того случая Майрам инициировала собрание с депутатами местного кенеша и жителями Балыкчы и поставила на нем вопрос о работе депутатов и глав кварталов. Многие балыкынчцы отнеслись к этому скептически, не верили, что ситуацию можно будет изменить и снять с должности зарвавшегося квартального: «Жители города мне говорили: **«Вы ничего не сможете сделать, потому что он «их» человек».** А я ответила: **«А для чего тогда вы? Вы же избиратели этих депутатов. Силерди эл депкоет! Колуңардакөпнерсе бар! Что вы прячетесь по углам?! Давайте соберем собрание!». В конце концов народ наш возмутился. Они резко поговорили с депутатами горкенеша прошлого созыва. А мне пришлось согласиться самой стать квартальной».**

Уже два года Майрам-эже работает на общественных началах. Она считает, что если человек помогает народу, то Бог обязательно помогает этому человеку. В ее квартале случались происшествия – небрежное отношение к парковой территории, остро вставали социальные вопросы, случались даже суициды. И все эти проблемы она помогала решать вместе с соседями, мэрией и активистами.

Последние полгода Майрам-эже с единомышленниками активно занимается реконструкцией городского парка. Она хочет, чтобы у балыкынцев было место для отдыха и культурных мероприятий. Проект уже прошел несколько этапов и обсуждается на сессиях городского кенеша. Организация «Хельветас» готова оказать поддержку при условии, что городские власти и горожане также примут в нем участие. Майрам МАМБЕТАЛИЕВА, другие квартальные и активисты призвали к сотрудничеству молодых специалистов в области архитектуры и дизайна: **«Вообще-то мы (квартальные) должны заниматься всеми проблемами своего рай-**

сессияларында талкууланууда. Хельветас уюму шаар бийлиги жана шаардыктар да бул долбоорго катышат деген шарт менен колдоо көрсөтүүгө даяр. Майрам МАМБЕТАЛИЕВА жана башка кварталчылар, активисттер архитектура жана дизайн жаатындагы жаш адистерди кызматташууга чакырышты: **«Негизи биз (кварталчылар) өз районуубузду бардык көйгөйлөрү менен алектенүүгө тийишпиз. Менин милдетиме маалым кат берүүгө гана кирбейт. Милиция, статистика бөлүмү, паспорттук стол, шайлоо комиссиясы менен биргеликте биз көптөгөн маселелерди чечим келатабыз».**

Ушул иштин баары намыс үчүн гана жасалып жатабы деген суроону берүүгө аргасыз болот экенсиң. Майрам МАМБЕТАЛИЕВА түпкү мотивациясын ачып берди: **«Биздин эл жол таап, аракет жасагандын ордуна канткенде болот, ал эми кайсы учурда болбой деп толгонуп отура бергенине ыза болдум. Элибиз өзүн коргоо үчүн эч нерсе жасагысы келбейт экен, алар өздөрүнөн башка аларды эч ким коргобой турганын баамдабайт. Эгерде мен муну жасай алсам, анда эмне үчүн четке чыгып, байкоо салып отура беришим керек? Мына ушундай ой-тогоолордон кийин иштей баштадым».**

Майрам Мамбеталиева бийликтин бардык органдарында өз аймагында жашаган тургундардын кызыкчылыгын көздөп келет. Бул үчүн жашоочулар нотариалдык жактан ишеним кат жазып беришкен жана юрист болбогон Майрам эже алардын кызыкчылыктарын коргоп жүрөт. Ал элдин кызыкчылыгын көздөп, алардын атынан чыгыш үчүн сөзсүз эле юристтин билими болбош керектигин, өз алдынча да зарыл мыйзамдарды окуп чыгып, актылар жана документтер менен таанышса болоорун айтат.

Майрам эженин иши квартал менен гана чектелбейт. Ал башка адамдар менен кызматташтыкка ачык жана жардам берүүгө даяр. Көпчүлүк кварталчылар Майрам эже менен чогуу иштешкенге аракет кылышат. Анткени андан иш жүргүзгөндү үйрөнүп, анын турмуштук жана кесиптик бай тажрыйбасын өздөштүргөнгө умтулушат.

Балыкчы шаарында мына ушундай түрдүү шаармандар бар. Алар аз эмес жана көп иштерди бүтүрүп жатышат. Кимдир бирөө муктаждарга акысыз нан таратса, башкалары таймаштарды уюштурат, айрымдары сейил бакты жана шаардын аймактарын көрктөндүрсө, дагы бири коомдук транспорттун жаңы маршруттук каттамдарын ачууга жан үрөп келүүдө. Бирок буларды баары чогулуп, келечектин шаары деп сыймык менен айтып жүргөн Балыкчынын өсүп-өнүгүүсү үчүн иштеп жатышат. Ал эми алардын кыялы сөзсүз орундалат.

она. В мои обязанности входит не только выдача справок. Вместе с милицией, статотделом, паспортным столом, с избирательной комиссией мы решаем множество вопросов».

Невольнo задаешься вопросом: неужели вся эта работа делается только из-за «намыс» – гордости? Майрам МАМБЕТАЛИЕВА раскрывает свою мотивацию глубже: **«Я была раздосадована тем, что народ у нас вместо того, чтобы пробиваться, действовать, только рассуждает – как можно, а как нельзя, а сделать для своей защиты ничего не хочет, не понимая, что никто их не защитит, кроме них самих. И если я могу это сделать, почему я должна в стороне сидеть и наблюдать? Из этих соображений я и начала работать».**

Майрам МАМБЕТАЛИЕВА представляет жителей своей территории во всех органах власти. Для этого жители нотариально оформляют доверенность, и Майрам, не будучи юристом, представляет их интересы. Она считает, что не обязательно иметь образование юриста, чтобы представлять интересы народа, и самостоятельно изучает необходимые законы, акты, документы. Работа Майрам не ограничивается кварталом, она всегда открыта для сотрудничества с другими людьми и готова помогать. Многие квартальные стараются работать вместе с Майрам, чтобы учиться у нее вести дела, пообщаться к ее огромному жизненному и профессиональному опыту.

МАЙРАМ МАМБЕТАЛИЕВА: «МЕН КИМДИР БИРӨӨГӨ ЖАКШЫЛЫК ЖАСАГАНДАН ЫРАХАТ АЛАМ. БУЛ МАГА ЧОҢ ДЕМ БЕРЕТ. КАНАТ ТАГЫП АЛГАНСЫП БЕКЕМ ЖАНА ӨЙДӨ УЧКАНДАЙ БОЛОМ ЖАНА БУЛ МАГА ЧОҢ ДЕМ БЕРҮҮДӨ».

МАЙРАМ МАМБЕТАЛИЕВА: «Я ПОЛУЧАЮ УДОВОЛЬСТВИЕ ОТ ТОГО, ЧТО Я КОМУ-ТО СДЕЛАЛА ДОБРО. ЭТО МЕНЯ ВОДУШЕВЛЯЕТ. Я ЛЕЧУ НА СВОИХ КРЫЛЬЯХ ВЫШЕ, И ЭТО МЕНЯ ОЧЕНЬ ВДОХНОВЛЯЕТ».

Вот такие разные шаарманы в городе Балыкчы. Их немало, и сделать они успевают очень много. Кто-то раздает хлеб малоимущим, кто-то организует соревнования, кто-то облагораживает парк и другие городские территории или добивается открытия новых маршрутных линий общественного транспорта. Но все вместе они работают для того, чтобы Балыкчы, который все его жители с гордостью называют городом будущего, активно развивался. И у них это получается.

БЕКБОЛОТ МАДЫМАРОВ, БАТКЕНДИН ШААРМАНДАРЫ: КОМАНДА ТҮЗҮП, ӨЗ ЖОЛУН ТАБУУГА ШААР ЖАРДАМ БЕРЕТ

БЕКБОЛОТ МАДЫМАРОВ, ШААРМАН БАТКЕНА: РОДНОЙ ГОРОД ПОМОЖЕТ СОЗДАТЬ КОМАНДУ И ПРОЛОЖИТЬ СВОЙ ПУТЬ

**ЗАРИНА
УРМАНБЕТОВА,
АНТРОПОЛОГ-
ИЗИЛДӨӨЧҮ |
ИССЛЕДОВАТЕЛЬ**

Бекболот МАДЫМАРОВ – баткендик жигердүү ишкер, Баткен маалымат борборунун менеджери, Жаш ишкерлер ассоциациясынын (ЖИА) Баткендеги өкүлчүлүгүнүн негиздөөчүлөрүнүн бири. Анын ишинин баары шаар тургундарына кызмат көрсөтүүгө багытталган: базардагы радиотүйүн, коомдук мончо жана өрүк ширесин чыгаруу. Билими боюнча башкаруучу Бекболот анын ишмердүүлүгү толугу менен социалдык багыттагы мүнөздө болгонун белгилеп, аймакты өнүктүрүү үчүн көпчүлүк чөйрөлөрдө туура менеджмент жетишпей жатат деп эсептейт.

Баткендеги бизнестин өзгөчөлүгү эмнеде?

Баткен – бул чакан шаар. Ал такыр шаар катары эсептелчү эмес, 1999-жылдагы окуялардан кийин эле шаар макамын берип коюшкан. Баткен чоң өрөөндүн чок ортосунда жайгашкан. Административдик башкаруунун көз карашынан алганда бул артыкчылык. Балким дал ошондон улам аны облус борбору катары тандап алышса керек. Бул жерде көпчүлүк адамдар айыл чар-

Бекболот МАДЫМАРОВ – активный предприниматель из Баткена, менеджер Баткенского информационного центра, один из основателей представительства Ассоциации молодых предпринимателей (ЖИА) в Баткене. Вся его деятельность направлена на предоставление услуг жителям города: радиоузел на базаре, общественная баня и производство абрикосового сока. Управленец по образованию, Бекболот подчеркивает, что вся его деятельность носит социально ориентированный характер, и считает, что именно правильного менеджмента во многих сферах не хватает, чтобы развивать регион.

В чем специфика бизнеса в Баткене?

Баткен – это небольшой город, который вообще не считался городом, а стал им искусственно после событий 1999 года. Расположен в центре большой долины. Это преимущество с точки зрения административного управления, скорее всего, именно из-за этого его и выбрали областным центром. Большинство людей здесь зарабатывает сельским хозяйством, а именно

басы, тагыраак айтканда өрүк менен жан багат; баарында өрүк участоктору, чарбалары бар. Көпчүлүк ишкерлер башка шаарларга алып сатышат. Кайра иштетүү менен алектенгендер өтө аз. Бирок балким дал ушул багытта чоң потенциал жатпасын...

Баткенде ЖИА (Жаш ишкерлер ассоциациясы) уюмунун өкүлчүлүгүн ачууга муктаждык бар беле? Шаардын бизнеси ушундай түзүмгө зар беле?

Мен Баткен маалымат борборунун менеджери болуп иштейм жана мага команда жетишпей жаткан эле. “Жалгыздын иши да жылбайт” деп коюшат эмеспи. ЖИА Ассоциациясы мага өтө эффективдүү түзүмдөй көрүндү. Мага алардын жүргүзгөн саясаты, иши жакты. Мага окшогондор аз эмес эле. Ошентип санаалаштарды таап, биргелешип ЖИАнын Баткен ассоциациясын ачтык. Юридикалык жактан алып караганда ал негизги ассоциациядан көз карандысыз, бирок багыттары бирдей жана бир бренддин алдында иш алып барабыз. Биздин ассоциациянын мүчөлөрү – бул түрдүү жаш курактагы билимдүү, ак ниет адамдар. Алардын арасында аялдары да, эркектери да бар. Ассоциацияга мүчө болуу оңой эмес – кимдир бирөө сага сунуштама бериши керек. Облуста 50гө жакын киши Баткендеги ЖИАга мүчө болушту. Баткенден Ассоциацияга дүң сооданын, мейманкана жана курулуш бизнесинин, ошондой эле тамак-аш кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүнүн өкүлдөрү мүчө болушту. ЖИА семинарларды көп өткөрөт, биз башка аймактарды кыдырып, бири-бирибиз менен таанышып, тажрыйба алмашып турабыз. Мындай сапарлардын чыгымын өзүбүз көтөрөбүз. Көпчүлүк уюмдар ушул өңдүү иш-чараларды уюштуруп, бирок ошол эле маалда катышуучуларга күнүмдүк чыгашасын төлөп берип, кофе-брейкетер ж.б. менен камсыздап, дем берип турарын билем.

Эмне үчүн биз ЖИАны уюштурдук? Биз муну бизнести бириктирүү үчүн жасадык. Себеби бириккен бизнес көбүрөөк мүмкүнчүлүктөрдү берет. Мисалы, айыл чарба тармагын алалы. Биз Таластагы ЖИА менен биргеликте “Агрофрукт” компаниясынан Европадан алып келинген карлик алма дарактардын көчөттөрүн Баткен облусунда жайылтып жатабыз. Учурда адамдар алманын ушул сортун тааный башташы үчүн ассоциациябыздын мүчөлөрү менен бирге көчөттөрдү отургузуп жатабыз. Келечекте мамлекет бизге бак үчүн жер бөлүп берип, каалаган адамдар ошол участокто алма өстүрө башташы үчүн долбоор сунуштаганы жатабыз. Болгону системалуу мамиле жасаш керек жана тажрыйба үйрөнүш үчүн сөзсүз эле Европага барып келүү шарт эмес – мындай тажрыйба Кыргызстанда

на выращивании и продаже абрикосов; у всех есть абрикосовые участки, плантации. Большинство бизнесменов занимается перепродажей, как и в других городах. Тех же, кто занимается переработкой, можно пересчитать по пальцам. Хотя именно в этом направлении есть большой потенциал.

Была ли потребность в открытии представительства организации ЖИА (Ассоциация молодых предпринимателей) в Баткене? Нуждался ли бизнес города в такой структуре?

Я являюсь менеджером Баткенского информационного центра, и мне не хватало команды. Как говорится, «один в поле не воин». Ассоциация ЖИА показала очень эффективной структурой, мне их политика, деятельность очень нравились, и не мне одному. Нашлись единомышленники, и вместе мы открыли Баткенскую ассоциацию ЖИА. Юридически она независима от основной ассоциации, но направления одинаковы и действуют под одним брендом. Члены нашей ассоциации – это образованные, добросовестные люди разного возраста, есть и женщины, и мужчины. Стать членом ассоциации непросто – нужно, чтобы кто-то дал рекомендацию. В области уже почти 50 человек являются членами ЖИА Баткен. Из Баткена в ассоциацию вошли представители оптовой торговли, гостиничного и строительного бизнеса, а также представители сферы пищевых услуг. ЖИА часто проводит семинары, мы ездим в другие регионы, знакомимся и обмениваемся опытом. Расходы на поездки оплачиваем мы сами. А я знаю, что многие организации устраивают подобные мероприятия, но при этом мотивируют участников суточными, кофе-брейками и т.д.

Почему мы организовали ЖИА? Чтобы объединить бизнес, потому что объединенный бизнес дает больше возможностей. Например, в области сельского хозяйства: мы совместно с Талаской ЖИА от компании «Агрофрукт» распространяем в Баткенской области саженцы карликовых яблонь из Европы. Сейчас вместе с членами нашей ассоциации сажаем деревья, чтобы люди узнавали про этот сорт яблок. А в будущем хотим предложить проект государству, чтобы оно нам выделило землю для садов, где желающие могли на выделенном участке разводить яблони. Просто нужен системный подход, и за примерами не обязательно ехать в Европу – подобный опыт есть и в Кыргызстане, правда, в единственном айыл окмоту – Уч-Курганском. То есть для достижения цели нужно объединяться и работать, думаю, ЖИА даст такую возможность.

Судя по вашим словам, вы делаете упор

да бар. Бирок, чынында, азырынча бир гана айыл өкмөтүндө – Үч-Коргондо гана бар. Башкача айтканда, максатка жетүү үчүн биригип, чогуу иштеш керек. ЖИА бизге ушундай мүмкүнчүлүк берет деп ойлойм.

Айтканыңызга караганда, сиз шаардын өнүгүүсүнө жана Баткендеги бизнестин түрлөрүнүн пайдасына басым жасайт экенсиз. Ал эми өз шаарыңыздын имиджи тууралуу ойлонгон учурлар болду беле?

Албетте, мен бул тууралуу абдан көп ойлоном. Бирок мен кыялеч эмесмин, мен аракетти, кыймылды тандайм. Азыр менин максатым – жергиликтүү шаардык бюджетке киреше алып келе турган нукта иш алып баруу. Мына ошондо калкты жумуш менен камсыздоо мүмкүнчүлүктөрү да пайда болот. Мен гана эмес, ЖИАнын бардык мүчөлөрү да ушуга багыт алганбыз; биз ишкерлер көп болушун, көптөгөн чөйрөлөр өздөштүрүлүп, жергиликтүү бюджетке салык түшүп туруусун каалайбыз.

Баткен шаарында бизнес үчүн кандай инфраструктуралык тоскоолдуктар бар?

Инфраструктура жагынан алганда, башка жерлердегидей эле бизде да канализация маселеси курч турат. Бул болсо цехтерди, мончолорду жана башка объекттерди курууга бут тосуп жатат. Жеке өзүм тууралуу айта турган болсом, электрге байланыштуу көйгөйлөр бар. Адатта

на развитие города и полезность видов бизнеса в Баткене, вы когда-либо задумывались об имидже своего города?

Конечно, я много об этом думаю. Но я не мечтатель, я предпочитаю действовать. Сейчас моя цель – это работать в русле, которое будет приносить доход в местный городской бюджет. Вот тогда появится возможность трудоустройства для населения. Не только я, мы все в ЖИА на это ориентированы - хотим, чтобы предпринимателей было больше, многие ниши были освоены, а налоги поступали в местный бюджет.

Какие инфраструктурные сложности для бизнеса существуют в городе Баткене?

С инфраструктурной частью, как и в других местах, наверное, у нас тоже проблема с канализацией. Это мешает строить цеха, бани и другие объекты. Лично у меня еще есть проблемы с электричеством. Обычно в других городах есть производственные здания, бывают производственные территории, промышленные зоны – у нас этого нет.

Как, по вашему мнению, развивается город Баткен?

Мэрия старается работать эффективнее, с каждым годом можно заметить изменения, например, дороги ремонтируют. Однако я считаю, что этого недостаточно для развития го-

башка шаарларда өндүрүштүк имараттар бар, ал эми бизде өндүрүштүк аймактар, өнөр жайлуу зоналар такыр жок.

Сиздин баамыңызда, Баткен шаары кантип өнүгүүдө?

Мэрия эффективдүү иштегенге аракет жасап жатат. Жыл сайын өзгөрүүлөргө күбөбүз. Мисалга алсак, жолдор оңдолууда. Бирок шаардын өнүгүүсү үчүн бул жетишсиз деп эсептейм. Мындай маселелерге келгенде ишкерлер менен кызматташыш керек. Мисалы, эгерде кайсы бир участкага бизнес үчүн бөлүп берсе, анда кандайдыр бир жеңилдиктер да каралышы керек. Бирок ошол эле маалда жоопкерчилик да каралууга тийиш. Ошондо ишкерлер шаарды абаттоого өз салымын кошо алышмак. Дүйнөдө мындай кызматташтыктын мисалдары көп эле. Ошол эле кошуна Хожент шаарын (Тажикстан) алсак, ал жакта көптөгөн жолдор, тротуарлар, ошондой эле шаарды жарыктандыруу муниципалдык органдар менен бизнес тармагынын кызматташтыгынын натыйжасында жасалган. Бул үчүн мэрия тараптан жакшы уюштуруучу болушу керек. Бизнесмен деле мындай долбоордун демилгечиси боло алат деңизчи. Бирок ал үчүн баары бир кандайдыр бир тоскоолдуктар боло берет.

Сиз өзүңүз кантип өнүгүп жатасыз? Дегеле сиз үчүн жеке өнүгүү деген эмне?

Мен кыйынчылыктарга баш ийбейм. Эгерде зарылчылык болсо, сүйгөн ишим үчүн жаңы кесипти өздөштүрүүгө да даярмын. Ошону менен бирге сөзсүз эле беш жыл билим алыш керек деп эсептейбейм. Жаңы көндүмдөрдү ийгиликтүү өздөштүрүп, жаңы билимге ээ болуунун башка да жолдору бар. Мындай учурларда жардамга интернет келет эмеспи. Ушундай жол менен мен бир нече кесиптин ээси болдум: менеджер, инженер-технолог, маркетинг, аналитик. Ишмердүүлүктүн бул түрлөрүнүн баары өз ара байланышта. Маркетинг катары мен көптөгөн өлкөлөрдө жана шаарларда болдум. Бул тажрыйба жергиликтүү базарга жана керектөөчүлөрдүн суроо-талаптарына жаңы көз караш менен кароого жардам берди.

Бул анализ мага жаңы бизнес – өрүктөрдү кайра иштетип, компот өндүрүшүн жолго салуу үчүн түрткү болду. Ушул жылы кайра иштетүү менен алектенгени жатам. “Үч Данек” соода маркасынан компот чыгарабыз. Эки айдан кийин баштайын деген пландарыбыз бар. Учурда Түркиядан жабдуулардын соңку партиясын күтүп жатабыз. Компотту азырынча Кыргызстанда сатабыз. Себеби элибизге химикаттарсыз таза азыкты сунуштагыбыз келип турат. Анын үстүнө тамак өнөр жайын өндүрүү өз өлкөңө багытталат эмеспи,

рода. По таким вопросам нужно сотрудничать с предпринимателями. Например, если выдают какой-то участок под бизнес, то делать какие-то льготы, но в то же время наделить ответственностью, тогда предприниматели смогли бы сделать вклад в благоустройство города. Подобных примеров сотрудничества в мире много. Например, давайте рассмотрим соседний город Худжанд (Таджикистан), там многие дороги, тротуары, а также освещение города, сделано совместно с муниципальным органом и бизнес-сектором. Для этого нужен хороший организатор со стороны мэрии, а бизнесмен тоже может стать инициатором такого проекта, но для него все равно будет какие-то барьеры.

А как развиваетесь вы? Что для вас означает личное развитие?

Я не останавливаюсь перед трудностями. Если есть необходимость, могу ради любимого дела освоить и новую профессию. При этом считаю, что необязательно получать пятилетнее образование, есть другие пути успешного освоения новых навыков и знаний, в таких ситуациях на помощь приходит Интернет. Таким образом я получил несколько профессий: менеджер, инженер-технолог, маркетинг, аналитик. Все мои виды деятельности взаимосвязаны. Как маркетинг я побывал во многих странах и городах, и этот опыт позволил мне новыми глазами взглянуть на местный рынок и спрос потребителей.

Этот анализ дал толчок для нового бизнеса – переработки абрикосов и производства компота. В этом году собираюсь заняться переработкой. Будем производить компот от торговой марки «Үч Данек». Планируем начать уже через два месяца, сейчас ждем последнюю партию оборудования из Турции. Продавать компот будем пока в Кыргызстане, потому что хотим предложить нашему населению чистый продукт без химикатов. К тому же производство пищевой промышленности все-таки ориентировано на свою страну, любая компания в первую очередь должна найти свое место во внутреннем рынке. На экспорт работать сложнее. Чтобы отправить даже несколько грузовых машин, нужен большой объем производства, а это требует значительных финансов. Поэтому я начну работать с местными торговыми точками, магазинами, кафе и ресторанами. Получу от них отзывы и оценку, и только потом буду расширять производство.

Также у меня есть общественная баня, построенная по каркасной технологии, и радиопункт, который находится на рынке. Его услугами в месяц пользуются около 400-500 граждан. Я чувствую, что мы очень полезны населению: обращаются по разным причинам, если теряют

ар бир компания биринчи кезекте ички базарда өз ордун табышы керек деп ойлойм. Экспортко иштеш татаал. Атугүл бир нече жүк ташуучу машинени жиберүү үчүн чоң көлөмдөгү өндүрүш талап кылынат. Бул үчүн ири суммадагы акча каражаты зарыл. Ошондуктан мен жергиликтүү соода түйүндөрү, дүкөндөр, кафе-ресторандар менен иштей баштайм. Алардан продукция тууралуу пикирлерин жана баасын алгандан кийин гана өндүрүштү кеңейтүү пландарым бар.

Ошондой эле бизде каркас технология боюнча курулган коомдук мончо, базарда жайгашкан радиотүйүн да бар. Анын кызмат көрсөтүүлөрүнөн ай сайын 400-500 киши колдонуп келет. Биз калкка абдан пайдалуу болгонубузду сезип турамыз. Анткени түрдүү себептер менен кайрылышат: малын жоготуп алса, же имаратты ижарага бергиси келсе, өрүк сатса ж.б. учурларда ушул кызмат көрсөтүүнү колдонушат. Биздин кызмат көрсөтүүлөрүбүздүн баасы да төмөн. Мисалы, эртеден кечкиге чейин жарыя болжол менен 35 жолу кайталанат жана болгону 50 сом турат. Мындай бааны эч жерден таппайсыз. Атугүл эгерде биз бара-бара жарыя үчүн бааны көтөрө турган болсок, мисалы, 100 сомго чейин, бул баары бир салыштырмалуу арзан чыгат. Биз жөн гана жарыялар менен иштебейбиз. Мындан тышкары документтерди, архивди жүргүзүп, кардарларыбыздын пикирлерине кызыгып, өз ишибиздин натыйжалуулугуна көз салып турабыз. Мен өзүм маалыматка өтө олуттуу мамиле жасайм. Жаңы маалымат келип түшөөр замат аларды иштеп чыгып, анализдеп, бул маалымат жашоочуларга да, шаарга да кандай пайда алып келет деп ойлоном. “Ким маалыматка ээ болсо, ошол дүйнөнү башкарат” демекчи, мен да адамдарга пайда алып келүүнү каалайм. Ошондуктан бизнестин бул түрүн колдоп келатам. Эки жыл бою биз дотацияда болдук. Тагыраак айтканда имараттын ижара акысын жана маянаны өз чөнтөгүмөн төлөп жүрдүм. Анткени ошол учурда эл маалымат үчүн акы төлөөгө даяр эмес болчу. Эми болсо, көрүп турганыңыздай эле, өздөрү эле келип жатышат. Бир жолу мындай окуя болгон: бир адамдын кою кошунасынын багын аралап кеткен экен. Бирок кожоюну кошуналарынан сураштырбастан эле биздин түйүнгө келди. Көп өтпөй кошунасы бул тууралуу радиотүйүндөн угуп калып, койду ээсине кайтарып берген.

Сизде Бишкекте жашап, ошол жактан өсүп-өнүгүүгө мүмкүнчүлүк болгон экен. Эмне үчүн борбор шаардагы мүмкүнчүлүктөрдүн ордуна кичи Мекениңизге кайтып келүүнү чечтиңиз?

Мен Бишкекте тогуз жыл жашадым. Баткенге убактылуу келип калып, мемиреген тынч тур-

скот, или же сдают в аренду помещение, продают абрикос и т.д. Цена наших услуг тоже социальная, например, с утра до вечера, примерно 35 раз, повторяется объявление, и стоит это всего 50 сомов. Такой цены нигде не найдете. Даже если со временем мы повысим цену на объявления до 100 сомов, например, все равно это будет сравнительно дешево. Мы не просто занимаемся объявлениями, мы ведём документацию, архив, получаем отзывы от наших клиентов, следим за эффективностью нашей деятельности. Я сам очень серьезно отношусь к информации: как только поступают новые данные, сам их обрабатываю, анализирую и думаю, как эта информация принесет пользу и жителям, и городу. Как говорится, «кто владеет информацией, тот владеет миром», и я бы хотел приносить пользу людям. Поэтому я все еще поддерживаю этот вид бизнеса, два года мы были на дотации, то есть аренду помещения и заработную плату я оплачивал из собственного кармана. Потому что народ еще не был готов платить за информацию. А сейчас уже сами приходят, как видите. Был такой случай: у одного человека овца зашла в соседний сад, но хозяин, не спрашивая соседей, пришел к нам в узел. Потом оказалось, что сосед узнал про пропажу через узел и сказал хозяину.

У вас была возможность жить и развиваться в Бишкеке, почему вы выбрали возвращение на малую родину вместо возможностей в столице?

Я прожил в Бишкеке девять лет. Временно приехал в Баткен, увидел спокойную жизнь, все тут знакомое, мне жизнь тут больше понравилась. В столице, надо признать, можно потеряться. Может быть, если бы я там вырос, было бы у меня много друзей, больше общения, может, понимал бы их систему, но почему-то я себя там чувствовал одиноко. По-моему маленький город лучше, чем большой. В Баткене сумел создать себе команду. Здесь я могу быть полезным для общества, здесь могу проложить свой путь.

мушту көрдүм. Бул жерде баары көзгө жылуу учурайт. Ошентип бул жактагы жашоо мага абдан жагып калды. Балким эгерде мен Бишкекте төрөлүп, өссөм ал жакта досторум да, баарлашуу да көбүрөөк болмок, алардын системасын түшүнмөкмүн. Бирок эмнегедир мен өзүмдү жалгыз сезе берчүмүн. Менимче, чоң шаарга караганда чакан шаар жакшы. Баткенде өзүмө команда чогултуу алдым. Бул жерде мен коом үчүн пайдалуу боло алам, бул жерде өз жолумду таба алам.

МУСА ЖУСАЕВ, НАРЫНДЫН ШААРМАНЫ: ШААРДЫК КӨРКҮ ӨЗ КОЛУБУЗДА

МУСА ЖУСАЕВ, ШААРМАН НАРЫНА: КРАСОТА ГОРОДА СВОИМИ РУКАМИ

ЗАРИНА УРМАНБЕТОВА, АНТРОПОЛОГ

«**Б**из өз Кыргызстаныбыз үчүн эмнелерди жасадык?» – чыныгы шаарман Муса Жусаев дал ушул суроону өзүнө жана айлана-тегерегиндегилерге да көп берет.

«Нарын шаарынын ардактуу адамы», «Дордой» Ассоциациясынан «Ак жүрөк» сыйлыгы – мындай сыйлыктар Нарындын өнүгүүсүнө салым кошкон адамдарга тапшырылат. Муса Жусаев да ушундай сыйлыктардын ээси. Ал Нарында төрөлүп, өсүп, шаар таза, кооз жана ыңгайлуу болушу үчүн колдон келгендин баарын жасап келатат. Эмгек жолун айдоочу катары баштап, андан кийин шаардын өрт өчүрүү кызматында иштеп калган. Пенсияга чыкканда үйүндө алакан жайып отура алган жок. Анын үстүнө үй-бүлөнү да камсыздаш керек болчу жана ишкерчилик менен алектене баштаган. Ал шаардыктардын эс алуу жерлерин көрктөндүрүү боюнча демилгелер аркылуу шаарды жакшыртууга өз салымын кошо баштады. Мындай жарандык иш үчүн эмне демилге болду?

Жусаевдин эмгектеринин катарында Нарын шаарынын 64-районундагы революционер Жукеев-Пудовкин атындагы аллеяны калыбына келтирүү боюнча долбоорду да белгилей кетүүгө болот. Муса өз демилгеси менен аллеяда отургучтарды орнотуп, аймакты эс алуу үчүн көрктөндүрүп чыккан. Демилгенин бюджети он миң долларды түзгөн. Ал эми Москва районунда шаарман Муса балдар аянтчасын куруп, учурда ал жердеги тартипке, тазалыкка өзү көз салып турат. Шаардын табигый кооздугун баса белгилеп турган

«**Ч**то мы сделали для своего Кыргызстана?» – именно этот вопрос часто задает себе и окружающим настоящий шаарман Муса ЖУСАЕВ.

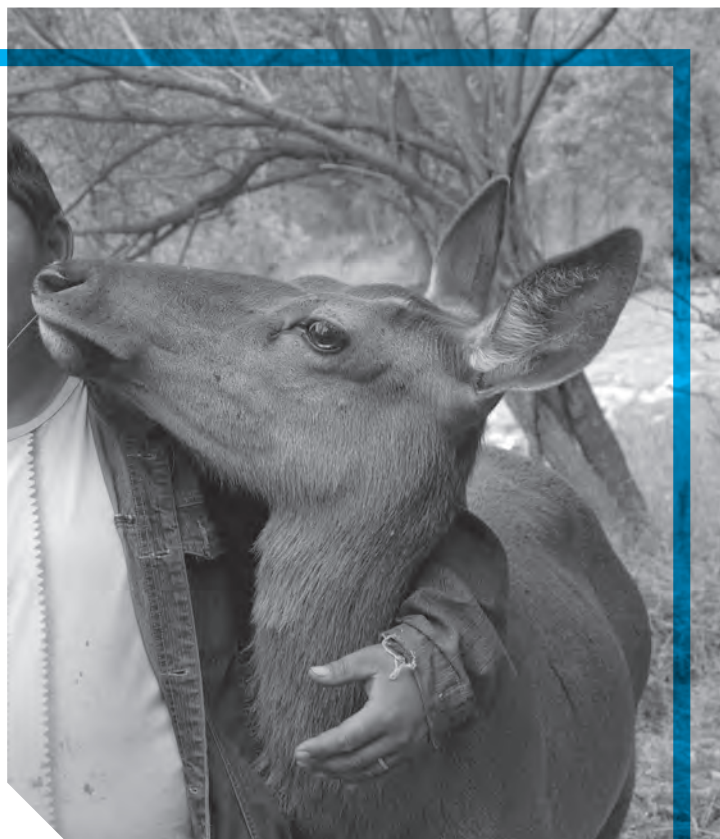
«Почетный гражданин города Нарына», «Ак Жүрөк» от Ассоциации «Дордой» – такие награды вручаются тем, кто внес вклад в развитие Нарына. И он стал одним из их обладателей. Муса ЖУСАЕВ родился и живет в Нарыне, и делает все, чтобы город был чистым, красивым и уютным. Профессиональную деятельность начинал водителем, затем работал в пожарной службе города. Когда вышел на пенсию, не смог сидеть дома без дела, да и семью нужно было обеспечивать, и мужчина занялся предпринимательством. Свой вклад в улучшение города начал через инициативы по благоустройству мест отдыха горожан. Что стало мотивацией для такой гражданской деятельности?

Среди заслуг ЖУСАЕВА можно также отметить проект по реконструкции аллеи имени революционера Жукеева-Пудовкина в 64 районе города Нарына. По собственной инициативе Муса установил там скамейки и оформил территорию для отдыха. Бюджет инициативы составил десять тысяч долларов. А в Московском районе шаарман Муса построил детскую площадку, и сам следит за порядком, ее чистотой и сохранностью. Один из интересных памятников, который подчеркивает природную красоту города, – это памятник оленю на берегу реки Нарын, которая протекает через город. Туристы и гости города обязательно обращают внимание на памятник и даже фо-

кызыктуу эстеликтердин бири – бул шаарды ара-лап аккан Нарын дарыясынын жээгиндеги бугунун эстелиги. Туристтердин жана шаар конокторунун көзү бул эстеликке сөзсүз түшөт жана атүгүл эстеликке сүрөткө түшүп кетишет. Бирок аны ким жана кандай максат менен орнотконун көптөр биле бербейт. Себеби биздин шаарманыбызды өтө кейиткен көйгөйлөрдүн бири – жаныбарларды жок кылуу, өзгөчө бугуларга аңчылык. Жусевдин айтымында, Нарынга башка өлкөлөрдөн, же борбор калаадан “чоңдор” келип, аңчылык кылып кеткен учурлар болгон. Атүгүл жаныбарлардын этин алып кетип бараткан тикучак жүктүн оордугунан жерге кулап түшүп, кырсыкка учураган эки учур катталган. Бул аймактагы экологиялык жана экономикалык кырдаалга да өтө чоң таасирин тийгизген. Мисалы, ошол окуялардан кийин Эки-Нарындын тегерегинде токойдо өрт чыкканда тикучак жок болчу (анткени мурдагы эки тикучак авариялык абалда жаткан), өрт кызматы “тилсиз жоого” каршы тура албай, токойдун ири бөлүгүн өрт жок кылган. Бул окуя Мусанын эсинде калып, финансылык мүмкүнчүлүгү пайда болоор замат ал Бугу эненин эстелигин тургузган. Бүгүнкү күндө бул эстеликти өзү коргоп, өзү тазалыгына, тегерек-четин көрктөндүрүп турууга көз салып турат. Ал Бугу эне менен бугулардын коргоочусу Кайберенди эстеди:

... “Кожожаш” эсиңердеби!? Бул жөн эмес. Көрсө элибизде Кайберендин каргышы тууралуу ырым бар экен... Жаныбарларды жок кылганын өз көзүм менен көргөм. Эми азыр токтогондой эле болуп калды. Бугулар мурда тоолордон түшүп келчү. Аларга кол салына баштагандан тарта көрүнбөй калышты. Ошондуктан бугунун эстелигин тургуздум...

Муса Жусев – чыныгы шаарман. Ал шаарды абаттоо тууралуу гана эмес, ошону менен бирге өсүп келаткан муунга билимин, тажрыйбасын, эң негизгиси – шаарга болгон сүйүүнү жана туура мамилени өткөрүп берүү тууралуу да көп ойлонот. Мунун баарын ал өз мисалынын негизинде жеткирип келет!

тографируются на память. Но многие не знают, кто и с какой целью его установил. Дело в том, что одна из проблем, которая сильно огорчает нашего шаармана, – это истребление животных, особенно чрезмерная охота на оленей. По словам ЖУСАЕВА, были времена, когда в Нарын приезжали «большие» люди из других стран или же из столицы охотиться на оленей. Было два случая, когда вертолет, на котором пытались увезти туши животных, разбился из-за большой тяжести груза. Это сильно повлияло на экологическую и экономическую ситуацию региона. Например, после этих случаев в окрестностях села Эки Нарын случился лесной пожар, по причине отсутствия вертолетов (ведь два прежних были в аварийном состоянии) пожарная служба не смогла противостоять пожару, и большая территория леса была уничтожена огнем. Этот случай остался в памяти Мусы. Когда появились финансовые возможности, он установил памятник оленю в знак благодарности Матери Оленихе. Сегодня этот памятник сам охраняет, сам следит за его состоянием, чистотой и оформлением территории вокруг. Вспоминает про Мать Олениху и покровителя оленей Кайберена:

«... помните «Кожожаш»? Это все неспроста, оказывается, у нас в народе есть поверье о проклятии Кайберена... У нас были случаи, когда животных истребляли, сам видел. Сейчас вроде перестали. Олени раньше спускались с гор, вот

из-за тех истреблений перестали спускаться. Поэтому установлен памятник оленю...»

Муса ЖУСАЕВ – настоящий шаарман. Он думает не только о благоустройстве города, но и о том, чтобы передавать подрастающему поколению знания, опыт, а также самое важное – любовь и правильное отношение к городу. И все это – на собственном примере!

ТУРАК-ЖАЙ КООПЕРАТИВИ: БАТИР МАСЕЛЕСИН ЧЕЧҮҮ ҮЧҮН ӨЗ АРА БИРИГҮҮ

ЖИЛИЩНЫЕ КООПЕРАТИВЫ: САМООРГАНИЗАЦИЯ ДЛЯ РЕШЕНИЯ КВАРТИРНОГО ВОПРОСА

ВАРИАНТОВ ВЫБОРА У ЧЕЛОВЕКА, ЖЕЛАЮЩЕГО УЛУЧШИТЬ ЖИЛИЩНЫЕ УСЛОВИЯ, В КЫРГЫЗСТАНЕ НЕМНОГО. ПРЕДЛОЖЕНИЯ О ПРОДАЖЕ НОВОГО ЖИЛЬЯ НА НАШЕМ РЫНКЕ УЖЕ МНОГИЕ ГОДЫ ОДНОТИПНЫ, И ПОЧТИ ВСЕ ЗАСТРОЙЩИКИ – ЧАСТНЫЕ ФИРМЫ, КОТОРЫЕ ПРЕДЛАГАЮТ ПОКУПАТЕЛЯМ СТАТЬ ДОЛЬЩИКАМИ ЕЩЕ НЕЗАКОНЧЕННОГО СТРОИТЕЛЬСТВА. ОГОРЧАЕТ И ТО, ЧТО В ПОГОНЕ ЗА ВЫГОДОЙ ЗАСТРОЙЩИКИ ЭКОНОМЯТ НЕ ТОЛЬКО НА КАЧЕСТВЕ СТРОИТЕЛЬНЫХ МАТЕРИАЛОВ, НО И НА БЛАГОУСТРОЙСТВЕ ИНФРАСТРУКТУРЫ, ОБЩЕСТВЕННЫХ ПРОСТРАНСТВ И УСЛУГ ДЛЯ ЖИТЕЛЕЙ ДОМА.

ВАРИАНТОВ ВЫБОРА У ЧЕЛОВЕКА, ЖЕЛАЮЩЕГО УЛУЧШИТЬ ЖИЛИЩНЫЕ УСЛОВИЯ, В КЫРГЫЗСТАНЕ НЕМНОГО. ПРЕДЛОЖЕНИЯ О ПРОДАЖЕ НОВОГО ЖИЛЬЯ НА НАШЕМ РЫНКЕ УЖЕ МНОГИЕ ГОДЫ ОДНОТИПНЫ, И ПОЧТИ ВСЕ ЗАСТРОЙЩИКИ – ЧАСТНЫЕ ФИРМЫ, КОТОРЫЕ ПРЕДЛАГАЮТ ПОКУПАТЕЛЯМ СТАТЬ ДОЛЬЩИКАМИ ЕЩЕ НЕЗАКОНЧЕННОГО СТРОИТЕЛЬСТВА. ОГОРЧАЕТ И ТО, ЧТО В ПОГОНЕ ЗА ВЫГОДОЙ ЗАСТРОЙЩИКИ ЭКОНОМЯТ НЕ ТОЛЬКО НА КАЧЕСТВЕ СТРОИТЕЛЬНЫХ МАТЕРИАЛОВ, НО И НА БЛАГОУСТРОЙСТВЕ ИНФРАСТРУКТУРЫ, ОБЩЕСТВЕННЫХ ПРОСТРАНСТВ И УСЛУГ ДЛЯ ЖИТЕЛЕЙ ДОМА.

Кыргызстанда турак жай шарттарын жакшыртууну каалаган адамда тандоо варианттарын көп эмес. Жаңы турак жайды сатуу тууралуу сунуштар биздин рынокто бир түрдүү жана алардын дээрлик баары куруучулар – жеке фирмалардан. Бул фирмалар сатып алуучуларга бүтө элек курулуштун үлүшкөрү болууну сунушташат. Мындан тышкары пайданын артынан түшкөн куруучулар курулуш материалынын сапатынан гана эмес, ошондой эле инфраструктураны көрктөндүрүүдөн, коомдук мейкиндиктен жана үй жашоочулары үчүн кызмат көрсөтүүлөрдөн да үнөмдөп калууга аракет жасап жатканы жан кейитет. Мындай үйлөрдүн

Во дворах таких домов монтируют маленькие детские площадки (а часто нет и таких), небольшие газоны (как будто для видимости «озеленения»), все остальное место занято машинами. Случается, что даже подъезды и лестничные пролеты проектируются без соблюдения стандартов. И жителям придется иметь дело уже с тем, что есть. Поэтому вопросы самоорганизации и строительства кооперативного жилья как никогда актуальны сейчас для городов Кыргызстана.

Существуют две формы жилищных кооперативов, названия которых очень схожи, но юридически и по формам оплаты – это два суще-

САЙКАЛ ЖУНУШОВА,
АРХИТЕКТОР,
ШВЕЙЦАРИЯДА ЖАНА
КЫРГЫЗСТАНДА
ИШТЕЙТ, ШВЕЙЦАРИЯ
АРХИТЕКТОРЛОР СОЮЗУНУН
МҮЧӨСҮ

САЙКАЛ ЖУНУШОВА,
АРХИТЕКТОР, РАБОТАЕТ
В ШВЕЙЦАРИИ
И КЫРГЫЗСТАНЕ, ЧЛЕН
СОЮЗА ШВЕЙЦАРСКИХ
АРХИТЕКТОРОВ

короолорунда чакан балдар аянтчасын орнотмуш этишет (адатта бул да жок), көзгө илинер-илинбес көк майсан бар (“жашылдандыруу” деп айтыш үчүн), калган орундун баарын машинелер ээлеп алган. Атүгүл подъездер жана тепкичтик ачык жерлер стандарттарды сактабастан долбоорлонот. Мына ошондой кырдаалда жашоочулар колдо болгонду өзгөрткөндөн башка айласы калбай калат. Ошондуктан өзүн өзү уюштуруу жана кооператив турак жайынын курулушу бүгүнкү күндө Кыргызстандын шаарлары үчүн өзгөчө актуалдуу болуп турган кез.

Турак жай кооперативдеринин эки түрү бар, алардын аталыштары өтө окшош, бирок юридикалык жана төлөө формасы жагынан алып караганда батир маселесин чечүүдө алар бири биринен олуттуу түрдө айырмаланышат. Тактоо үчүн: бул макала ТУРАК ЖАЙ КООПЕРАТИВИНЕ гана арналат жана теманы өтө кыска түрүндө гана ачып берет.

Турак жай-топтолмо кооперативи – бул коммерциялык эмес бирикме, анын мүчөлөрү даяр кыймылсыз мүлктү сатып алышат¹ жана долбоорго таасир этүү мүмкүнчүлүгү болбойт. Анын негизинде пирамида принциби жатат – биринчи сатып алуучунун карызын экинчи сатып алуучу төлөйт жана буга ылайык экинчинин карызын төлөш үчүн сөзсүз түрдө үчүнчү сатып алуучу керек. Швейцарияда пирамидалык принципке мыйзам менен тыюу салынган.

Турак жай-курулуш же турак жай кооперативи – бул адамдардын коммерциялык эмес бирикмеси. Алар өз долбоорунун тапшырыкчылары болуп эсептелишет жана долбоорлоо баскычында архитектуралык долбооруна таасирин тийгизе алышат. Мындай кооперативдин катышуучулары кыймылсыз мүлктү сатуудан пайда алуу максатын көздөшпөйт, алар көз карандысыз жана кооперативдин катышуучуларынын туруктуу өсүшүнө кызыкдар эмес. Уставды жана максаттарын биргелешип иштеп чыгышат.

Турак жай рыногунун акылга сыярлык түзүмүндө кеминде үчтөн бирин сөзсүз түрдө кооперативдик турак жай түзүшү керек. Себеби турак жай кооперативдери бир катар социалдык маселелерди чечишет. Бул курулуштун финансылык жактан бекем, прогрессивдүү жана туруктуу моделдеринин бири. Коммерциялык курулушка салыштырмалуу, турак жай кооперативдери курган үйлөр курулуш материалдарынан баштап, үйдү андан кийин колдонууга байланышкан маселелерди чечүүгө чейин сапат жагынан айырмаланышат.

Курулушта кызмат мөөнөтү параметр өтө маанилүү – бул объекти эксплуатациялоого берген

КООПЕРАЦИЯ – ЭКИ ЖЕ АНДАН КӨП ЖАКТАРДЫН, АДАМДАРДЫН, ЖЕ СИСТЕМАЛАРДЫН ЖАЛПЫ МАКСАТКА ЖЕТҮҮ МАКСАТЫНДАГЫ КЫЗМАТТАШТЫГЫ, КОШО КАТЫШУУСУ ЖАНА МАКСАТТУУ ӨЗ АРА АРАКЕТИ (ВИКИПЕДИЯ).

КООПЕРАЦИЯ – СОТРУДНИЧЕСТВО, СОУЧАСТИЕ, ЦЕЛЕНАПРАВЛЕННОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ДВУХ ИЛИ МНОЖЕСТВА СУЩЕСТВ, ЛЮДЕЙ ИЛИ СИСТЕМ, В ЦЕЛЯХ ДОСТИЖЕНИЯ ОБЩЕЙ ЦЕЛИ (ИЗ ВИКИПЕДИИ).

ственно отличающихся друг от друга решения квартирного вопроса. Для уточнения: данная статья посвящена исключительно ЖИЛИЩНОМУ КООПЕРАТИВУ и раскрывает тему в очень кратком виде.

Жилищно-накопительный кооператив – это некоммерческое объединение, члены которого покупают готовую недвижимость¹ и не имеют возможности влиять на проект. В основе лежит принцип пирамиды, когда долги первого покупателя оплачивает второй покупатель, и, соответственно, обязательно нужен третий, чтобы покрыть долги второго. В Швейцарии пирамидальный принцип преследуется законом.

Жилищно-строительный или жилищный кооператив – это некоммерческое объединение людей, которые сами являются заказчиками своего проекта и могут на стадии проектирования влиять на архитектурный проект. Участники такого кооператива не ориентированы на получение прибыли от последующей продажи недвижимости, они независимы и не заинтересованы в постоянном росте участников кооператива. Устав и цели разрабатываются сообща.

В разумной структуре рынка жилья не менее одной трети обязательно должно составлять кооперативное жилье, потому что жилищные кооперативы решают несколько социальных задач. Это одна из самых финансово здоровых, прогрессивных и стабильных моделей строительства. По сравнению с коммерческим строительством, дома, построенные жилищным кооперативом, отличаются качеством, начиная со строительных материалов и заканчивая решением вопросов, связанных с последующей эксплуатацией дома.

В строительстве важен такой параметр, как срок службы – это время от сдачи объекта в эксплуатацию до полного износа здания. В коммерческом строительстве срок службы устанавливается в 15 лет, а в жилищном кооперативном жилье этот срок составляет уже 25 лет. То есть, выбор материалов и приборов, конструктивные и эко-

¹ www.smfanton.ru

¹ www.smfanton.ru

учурдан тартып, имараттын толугу менен эскирип бүткөнүнө чейинки убакыт. Коммерциялык курулушта кызмат өтөө мөөнөтүн 15 жыл, ал эми турак жай кооперативдик турак жайда 25 жыл деп белгиленет. Башкача айтканда, материалдарды жана жабдууларды тандап алуу, конструктивдүү жана экологиялык чечимдер – булардын баары капиталдык ремонтко чейин 25 жыл бою имаратты эффективдүү эксплуатациялоосун камсыздашы керек. Швейцарияда, аны менен катар Цюрих облусунда турак жайдын кооперативдик фонду турак жай фондунун бүтүндөй көлөмүнөн 27% түзөт. Жер бөлүп берүү тууралуу маселени чечип жатканда мамлекет кооператив – бул курулуштун өзгөчө туруктуу формасы болгонун эске алуу менен, дал ушул кооперативдерге артыкчылык берет, участкактун баасын төмөндөтөт, же шаардагы жакшы камсыздалган райондордон жер бөлүп берет.

Кыргыз Республикасынын Турак жай кодекси менен турак үй куруу жана тейлөө менен жеке көмөкчү чарба жүргүзүү үчүн жер участогун менчикке акысыз алууга укугу бар КР жарандары үчүн турак жай курулуш кооперативдерин уюштуруунун тартиби белгиленген. (Турак жай кооперативдерин уюштуруунун жана аларга жер участкактун берүүнүн тартиби жөнүндө жободон). Бул жобого ылайык, Кыргызстанда турак жай кооперативдери мамлекеттен участкакторду акысыз алууга укугу бар. Бирок чындыгында кайсы бир мамлекет ушундай берешендик жасаганы тууралуу маалымат азырынча жок. Жер участогу – бул жаңыланбас ресурс, ал атүгүл турак жай-курулуш кооперативдерине да акысыз берилбеши керек.

САПАТТУУ ТУРАК ЖАЙ МЕЙКИНДИГИ

Эмне үчүн турак жай кооперативинин мүчөсү болуп, мындай үйдө жашаган жакшы? Себеби долбоорлоо процессинде өз муктаждыктарың тууралуу айтсаң болот (жана айтышың да керек), долбоордун курамына эмнени кошуш керектиги тууралуу чечим кабыл алынып жаткан талкууларга катыша аласың. Натыйжада балалуу үй-бүлөлөр, бойдоктор, жаш түгөйлөр жана кары-картаңдар үчүн жакшы турак жай шарттары түзүлгөн жеткиликтүү үй курулат. Үйдө же чатырда бассейндер, өзүнүн китепканалары, бала бакчалары, театр жана концерт залдары, үйдүн жашоочулары үчүн кафе, жабдууланган устакана, эне-балдар үчүн сауналар жана башка көптөгөн объекттер – булардын баарын кооперативдин мүчөлөрү долбоорду даярдагандар үчүн коюлган шарттарга кошо алышат.

Турак жай кооперативдеринин долбоорлору адекваттуу мейкиндик түзөт. Долбоордо жашоочулар бош убактысын өткөрө ала турган рекреаци-

логические решения – все должно обеспечить эффективную эксплуатацию здания в течение 25 лет до капитального ремонта. В Швейцарии, в частности, в области Цюрих, кооперативный фонд жилья составляет 27% от всего объема жилого фонда. При решении вопросов о выделении земли государство, понимая, что кооператив – это наиболее устойчивая форма строительства, отдает приоритет именно кооперативам, снижая цену или предоставляя участки в хорошо обеспеченных районах города.

В соответствии с Жилищным кодексом Кыргызской Республики устанавливается порядок организации жилищно-строительных кооперативов для граждан КР, имеющих право на безвозмездное получение земельного участка в собственность для строительства и обслуживания жилого дома и ведения личного подсобного хозяйства (из Положения о порядке организации жилищно-строительных кооперативов КР). Согласно этому положению, жилищные кооперативы в Кыргызстане имеют право получать участки от государства бесплатно. Но на самом деле это большая роскошь, и пока нет данных о том, что какое-либо государство смогло себе такое позволить. Земельный участок – это невозобновляемый ресурс, который не должен бесплатно выдаваться даже жилищно-строительным кооперативам.

КАЧЕСТВЕННОЕ ЖИЛОЕ ПРОСТРАНСТВО

Почему быть членом жилищного кооператива и жить в таких домах хорошо? Потому что в процессе проектирования можно (и нужно) говорить о своих потребностях, принимать участие в обсуждениях, когда принимаются решения о том, что необходимо включить в состав проекта. В результате создается доступное жилье с хорошими жилищными условиями для семей с детьми, для холостых, для молодых и пожилых пар. Бассейны в доме или на крышах, свои библиотеки, детские ясли, театральные и концертные

ялык зоналар болууга тийиш. Жашыл жана жеткиликтүү мейкиндик түзүүгө өзгөчө көңүл бурулат (мисалы, короодо чакан чарбактар). Ошондой эле кооперативдик турак жайдын долбоорлору коопсуз жашоо же жакшы кошуналык мамилелер өндүү баалуулуктарды да сунушташат.

Мындан тышкары кооперативдер туруктуу энергия жана энергияны үнөмдөө принциптери боюнча долбоорлорду талап кылышууда. Ошондой эле жашоочулар жолуга турган же кесилишүүгө “мажбур” болгон жалпы зоналарды түзүү долбоордун шарты болуп эсептелет. Мисалы, жамаат болуп чогулуп, көңүл ачуу иш-чараларын уюштуруш үчүн ар бир кабатта кеңири коридорлор бар.

Стандарттуу шарттардын бири – бул кийим жуучу бөлмө. Анда 6 батирге бир кийим жуугуч машина жана кийим-кечени кургатып, үтүктөш үчүн өзүнчө бөлмө болушу керек. Адатта мындай бөлмө биринчи кабатта, ички короону көрүп тургандай жайгашат. Сиз кийимдерди үтүктөп жатып, аянтта ойноп жаткан балдарыңызга да көз салып турсаңыз болот.

Ар бир турак жай кооперативи өзүнүн уставын түзөт. Айрым кооперативдер чакан мамлекет катары иш алып барышат. Кооперативдин мүчөлөрү өз ара милдеттерди бөлүшүп алышат жана жамааттын пайдасы үчүн канча бир саат иштеп бериши керек. Бул болсо подрядчыларды тартууга кеткен акчаны үнөмдөөгө жардам берип, жалпынын жыргалы үчүн иш жасап жатам деген сыймыктануу сезимин күчөтөт. Мындай милдеттердин ичинде балдар арасында концерттерди даярдоо жана уюштуруу, же кооперативдин финансылык эсебин жүргүзүү ж.б. бар. Мындай кооперативдер балалуу үй-бүлөлөр жана кары-картаңдар арасында өзгөчө ийгиликтүү болот. Үй-бүлөлөрдө алагды кылыш керек болгон балдары бар болсо, кары адамдарда убакыт кенен. Обочолонуп жашагысы келгендер үчүн мындай модель туура келбейт.

Турак жай кооперативинде жашоо кошуналарды диалогго түртүп, алар көйгөйлүү маселелерди чогуу талкуулап, кооперативдин калган мүчөлөрүнүн муктаждыктарын угууга милдеттендирет. Мисалы, короого отургуч орнотуш үчүн калган жашоочулар менен сөзсүз түрдө талкуулаш керек. Материалы, түсү, формасы, баасы жашоочулардын жалпы добуш берүүсү менен чечилет. Албетте бул көп убакытты жана күчтү талап кылат, бирок демократиялык процесстин баалуулугу талкууну уюштуруу кыйынчылыктарынан жогору турат эмеспи.

ВЕНАНЫН КООПЕРАТИВДИК ТУРАК ЖАЙЫ

Социалдык турак жай программасын чечүүнүн уникалдуу жана үлгүлүү мисалдарынын бири –

залы, кафе для жильцов домов, оборудованная мастерская, где можно поработать руками, сауна для мам с маленьким детьми и многие другие объекты и пространства, которые члены кооператива решили включить в условия для разработчиков проекта.

Проекты жилищных кооперативов создают адекватное пространство. В проекте должны быть рекреационные зоны, где жители могут проводить свободное время. Созданию зеленого и доступного внешнего пространства уделяется особое внимание (например, мини-огород во дворе). Также проекты кооперативного жилья предлагают такие ценности, как безопасное проживание или хорошее соседство.

Кроме того, жилищные кооперативы уже требуют проекты по принципам устойчивой энергии и энергоэффективности. Также условием проекта является создание общих зон, где жильцы встречаются или «вынужденно» пересекаются. Например, это широкие коридоры на каждом этаже, где можно организовать коллективный досуг.

Одно из стандартных условий - это стиральная комната из расчета: на 6 квартир одна стиральная машина и отдельная комната, где можно высушивать и гладить белье. Она обычно располагается на первом этаже с видом во внутренний двор, где, глядя вещи, можно следить за детьми на детской площадке.

Каждый жилищный кооператив составляет свой устав. Некоторые кооперативы действуют как мини-государства. Среди членов кооператива распределяются обязанности, и требуется проработать определенные часы на благо общины. Это помогает сэкономить деньги на привлечение подрядчиков и повышает чувство принадлежности. Среди таких обязанностей могут быть подготовка и организация концертов среди детей или ведение финансового учета кооператива и т. д. Такие кооперативы пользуются успехом среди семей с детьми и среди пожилых. У первых есть дети, которых надо занять, у пожилых - есть время. Тем, кто предпочитает более анонимный образ жизни, такая модель не подходит.

Проживание в жилищном кооперативе обязывает соседей вступать в диалог и совместно обсуждать наиболее важные вопросы, прислушиваться к нуждам остальных членов кооператива. Чтобы поставить скамейку во дворе, например, требуется пройти обязательное обсуждение с остальными жильцами. Выбор материала, цвета, формы, цены решается на общем голосовании жильцов. Конечно, это отнимет много времени и сил, но ценность демократического процесса стоит выше сложностей организации обсуждения.

Вена. Өткөн кылымдын 20-жылдарында Австриянын борбору Вена дүйнө жүзү боюнча эң чоң турак жай программасын ишке киргизе алды. Ушул тапта үй кожолуктардын 62 пайызы субсидияланган батирлерде жашашат. Шаар өзү 220 000 турак үйдүн кожоюну болуп эсептелет, бул болсо бардык турак жай фондунун болжол менен 25 пайызын түзөт. Дагы 200 000 жеткиликтүү ижарага берилчү батирлер турак жайдын коммерциялык эмес ээлеринин менчигинде турат. Тооруктун инновациялык системасынын, мындайча айтканда турак жай ээлеринин конкурсунун жардамы менен турак жай стандарттары жана курулуш сапаты бара-бара оңолду.

Бардык субсидияланган долбоорлорду курамына архитекторлор, ландшафт дизайнерлери, экологдор, экономисттер жана социологдор кирген калыстар тобу баалайт. Мындан улам чечим да төрт критерий боюнча кабыл алынат: архитектура, экономика, экология жана туруктуулук. Болгондо да көп жылдар бою дал ушул туруктуулук критерий артыкчылыктуу болуп эсептелинип келген.

Конкурстун максаты – архитектуралык, экологиялык жана социалдык сапаттарын бир долбоорго байлоо. Ушуну менен бирге турак жай баары үчүн жеткиликтүү болуп, ошол эле маалда бардык турак жай райондорунда социалдык көп түрдүүлүктү камсыздоого тийиш. Вена шаары жашоо сапаты боюнча эң жогорку көрсөткүчтөргө жете алганында дал ушул критерийлер боюнча турак жай маселеси маанилүү ролду ойноду. Шаар ыкчам өсүп жатканынан улам келечекте да негизги маселе – интеграция жана шаар иденттүүлүгү темалары. Болгондо да коомдук мейкиндиктеги искусство жаңы райондордун өнүгүүсүнө көмөктөшө алат.

Венада көпчүлүк шаардыктар жеке машиналарын баш тартып, унаа токтотмо жайларына кеткен чыгымдардын ордуна кооперативдер эми көрктөндүрүүгө инвестиция салып жатышат. Мисалы, балкондорду жашылдандыруу, чатырдын үстүндө бакчаларды жасоо. Мунун баары Венынын кооперативдик турак жайында стандартка айланган калды.

Вена шаары курулушту экологиялык багытта илгерилетүүгө умтулуп келет. Пластик терезелерден баш тартуу, энергияны үнөмдөө, “батирге караган” жеке эркин мейкиндик буга мисал боло алат. 20-кылымдын экинчи жарымында Венынын жашоочулары табиятка

ВЕНСКОЕ КООПЕРАТИВНОЕ ЖИЛЬЕ

Одним из уникальных и показательных примеров решения социальной жилищной программы стала Вена. С 20-х годов прошлого века австрийская столица воплотила одну из самых больших жилищных программ по всему миру. В настоящее время 62 процента домохозяйств проживает в субсидированных квартирах. Сам город является хозяином 220 000 жилых домов, это составляет примерно 25 процентов всего жилищного фонда. Еще 200 000 доступных съемных квартир находится в собственности некоммерческих владельцев жилья. Благодаря инновационной системе торгов, так называемому конкурсу владельцев жилья, постепенно улучшились жилищные стандарты и качество строительства.

Все субсидированные проекты оцениваются жюри, состоящим из архитекторов, ландшафтных архитекторов, экологов, экономистов и социологов. Соответственно, решение принимается по четырем критериям: архитектура, экономика, экология и устойчивость, причем долгие годы ранее именно устойчивость была приоритетным критерием.

Цель конкурса – связать в одном проекте архитектурное, экологическое и социальное качество, при этом жилье должно оставаться доступным для всех и в то же время обеспечивать во всех жилых районах социальное разнообразие. По этим критериям жилищный вопрос сыграл важную роль в том, что город Вена считается городом с наивысшим показателем качества жизни. Так как город продолжает быстро расти, основная задача и в будущем заключается в темах интеграции и городской идентичности, причем искусство в общественном пространстве может способствовать развитию новых районов.

В Вене многие горожане начали отказываться от личного автотранспорта, и вместо расходов на парковочные места и стоянки, кооперативы могут инвестировать в благоустройство, например, в озеленение балконов, в создание садов и террас на крыше, которые в венском кооперативном жилье уже считаются стандартом.

Город Вена стремится к продвижению строительства в экологическом направлении. К этому относится отказ от пласти-

умтулуп, эркин мейкиндик издеп шаардын четинен машинелери жана коомдук транспорттор менен жетишчү. Мунун натыйжасында көчөлөрдө жол тыгындыра пайда болуп, бензиндин айынан абага зыяндуу газдар кетчү. Бул болсо шаардагы климаттын начарлашына алып келди. Турак жай кооперативдеринин долбоорлорунун арты менен жеткиликтүү сапаттуу рекреациялык зоналар, жашыл мейкиндиктер түзүлүп, апта соңунда шаардын сыртына барып эс алып келүүгө муктаждык деле болбой калды. Ошондой эле ойдогудай турак жай шарттарынын түзүлүшү жакшы киреше тапкан үй-бүлөлөрдү шаарда кармап калууга жардам берди. Ошентип шаардын четинде жашагысы келгендердин саны да азайды. Кооперативдик турак жайдын ичинде жашоочулардын ушундай көп түрдүүлүгү оң гетерогендүү коом түзүп жатат (из Das Wiener Modell/The Vienna Mode; Wolfgang Försrter, William Menking; ISBN 978-3-86859-434-8).

БИРГЕЛЕШҮҮ. ӨЗҮН ӨЗҮ УЮШТУРУУ. ТУРУКТУУЛУК. АЧЫКТЫК

Соңку бир нече жылдан бери Берлинге көчүп келгендердин саны, инвестициялардын көлөмү көбөйүп, турак жай таңсыктыгы пайда болуп жатат. Жылына Берлинге 40 000ге жакын киши көчүп келет. Ошол эле маалда Берлин жашоо үчүн жагымдуу шарттары бар шаар бойдон кала берүүдө. Бул шаарда жашоочулардын кошо катышуусу менен ишке ашкан ийгиликтүү долбоорлор өтө көп. Жашоочуларда өз чөйрөсүн өзү түзүү мүмкүнчүлүктөрү көп жана алар бул мүмкүнчүлүктөрдү кеңири колдонуп жатышат. Биргелешип куруу жана жашоочу үчүн арналган CoHousing Berlin (www.cohousing-berlin.de) порталында шаар боюнча катышууга мүмкүн болгон ишке ашырылган жана пландалып жаткан турак жай долбоорлору тууралуу маалыматтарды табууга болот. Мисалы, ошондой жарыялардын бири мындай: “Бизде шаарда участогубуз бар. Биз курулуш үчүн дагы башка жашоочуларды издеп жатабыз. Участокто 55 чарчы метрден 130 м² чейин 6 батир курууга болот: төртөө үй-бүлөлүүлөр үчүн жана эки батир жаш түгөйлөр же бойдоктор үчүн. Үнөмдөө, экология жана социалдык туруктуулук принциптери боюнча батирлердин аянты чоң болбоого тийиш”.

ковых окон, высокая энергоэффективность и предоставление личного «относящегося к квартире» свободного пространства, что поддерживает удовлетворенность жилищными условиями. Во второй половине XX века жители Вены в поисках природы и свободного пространства выезжали за город на машинах и общественном транспорте, создавая пробки на дорогах, сжигая бензин и производя выхлопные газы. Это привело к ухудшению климата в городе. Благодаря проектам жилищных кооперативов, где уже создаются доступные качественные рекреационные зоны, зеленые пространства, нет необходимости каждые выходные выезжать за город. Также предоставление хороших жилищных условий помогло сохранить в городе семьи с хорошим доходом, которым уже не было необходимости покупать за городом частные особняки. Такое разнообразие жильцов внутри кооперативного жилья создает положительное гетерогенное общество (из Das Wiener Modell/The Vienna Mode; Wolfgang Försrter, William Menking; ISBN 978-3-86859-434-8).

СОВМЕСТНО. САМООРГАНИЗОВАННО. УСТОЙЧИВО. ОТКРЫТО

Берлин последние несколько лет переживает огромный приток населения, инвестиций и нехватки жилья. Приток населения насчитывает около 40 000 человек в год. Но в то же время Берлин остается городом с привлекательными условиями для проживания. Город с невероятно большим количеством успешных проектов соучастия. Жители имеют возможность и пользуются этой возможностью самим создавать свою среду. На Портале CoHousingBerlin (www.cohousing-berlin.de) для совместного строительства и проживания можно найти информацию о реализованных и намечающихся жилищных проектах по городу, в которых можно принять участие. Вот, например, одно из объявлений: «У нас есть участок в городе. Мы ищем еще жильцов для строительства. На участке можно реализовать 6 квартир от 55 м² до 130 м²: 4 семейных и 2 маленькие квартиры для молодой пары и холостяков. По принципу экономии, экологии и социальной устойчивости площади квартир не должны быть большими».

ШААРГА БОЛГОН УКУК МААЛЫМАТКА ЖЕТҮҮДӨН БАШТАЛАТ

ПРАВО НА ГОРОД НАЧИНАЕТСЯ
С ДОСТУПА К ИНФОРМАЦИИ

АЗЫРКЫ МААЛ. БИШКЕК. “КОШУНА УЧАСТОКТО БАК-ДАРАКТАРДЫ КЫЙЫП ЖАТЫШАТ. АЛ ЖЕРГЕ ЭМНИИ КУРУУ ПЛАНДАЛЫП ЖАТКАНЫН КАЙДАН БИЛСЕК БОЛОТ?” – ДЕП СУРАШУУДА БЕЛГИЛҮҮ “ДИЗЕЛЬ” ФОРУМУНДА ШААРДЫКТАР. БУЛ ФОРУМДА УШУЛ ӨҢДҮҮ СУРООЛОР СЕЙРЕК ЭМЕС. ТАЖРЫЙБАЛУУ ФОРУМЧУЛАР ЭМНЕ КЫЛЫП, КАЙДА КАЙРЫЛЫШ КЕРЕКТИГИ АЙТЫП, МЫЙЗАМГА ШИЛТЕМЕЛЕРДИ БЕРИШЕТ... БИРОК МУНУН БААРЫ КУРУЛУШ ИШТЕРИНИН БАШТАЛГАН ФАКТЫСЫНА ГАНА РЕАКЦИЯ БОЛУП КАЛА БЕРҮҮДӨ. БИШКЕКТЕГИ КӨП БАТИРЛҮҮ ҮЙДҮН ЖАШООЧУСУ БИР КҮНҮ ЭРТЕҢ МЕНЕН ОЙГОНООР ЗАМАТ КЕЧЭЭ ЭЛЕ БАК-ДАРАКТАР ТИГИЛИП ТУРГАН ЖЕРДЕ, ЖЕ БАЛДАР АЯНТЧАСЫНЫН ОРДУНДА КЕЗЕКТЕГИ КОММЕРЦИЯЛЫК ОБЪЕКТ КУРУЛУП ЖАТКАНЫН КӨРБӨЙТ ДЕГЕН КЕПИЛДИК ЖОК. ЭМНЕ ҮЧҮН ЖАРАНДАРДА ШААРДЫН ЖАНА КУРУУЧУЛАРДЫН ПЛАНДАРЫ ТУУРАЛУУ МААЛЫМАТКА ЖЕТКИЛИКТҮҮЛҮГҮ ЖОК?

НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ. БИШКЕК. “У НАС НА СОСЕДНЕМ УЧАСТКЕ ВЫРУБАЮТ ДЕРЕВЬЯ. ГДЕ МОЖНО УЗНАТЬ, ЧТО ТАМ ПЛАНИРУЕТСЯ?” – СПРАШИВАЮТ ГОРОЖАНЕ НА ПОПУЛЯРНОМ ФОРУМЕ “ДИЗЕЛЬ”. ТАКИЕ ВОПРОСЫ НА ЭТОМ ФОРУМЕ – НЕ РЕДНОСТЬ. ОПЫТНЫЕ ФОРУМЧАНЕ ДАДУТ ИНСТРУКЦИЮ, ЧТО ДЕЛАТЬ И КУДА ОБРАЩАТЬСЯ, ОТПРАВЯТ ССЫЛКИ НА ЗАКОНЫ... НО ВСЕ ЭТО УЖЕ РЕАГИРОВАНИЕ НА САМ ФАКТ НАЧАЛА СТРОИТЕЛЬНЫХ РАБОТ. ЖИТЕЛЬ МНОГOKВАРТИРНОГО ДОМА В БИШКЕКЕ НЕ ЗАСТРАХОВАН ОТ ТОГО, ЧТО ПРОСНУВШИЕСЬ ОДНАЖДЫ, ОН УВИДИТ ОГРОМНЫЙ КОТЛОВАН НА МЕСТЕ ДЕРЕВЬЕВ ИЛИ НА МЕСТЕ ДЕТСКОЙ ПЛОЩАДКИ; И НЕ ЗАСТРАХОВАН ОТ ТОГО, ЧТО РЯДОМ С ЕГО ДОМОМ ВЫРАСТЕТ ОЧЕРЕДНОЙ КОММЕРЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ. ПОЧЕМУ У ГРАЖДАН НЕТ ДОСТУПА К ИНФОРМАЦИИ О ПЛАНАХ ГОРОДА И ЗАСТРОЙЩИКОВ?

ҮЙ ЖАНЫНДАГЫ ЖЕР УЧАСТОГУ

Жерге болгон жеке менчик Кыргызстанда 1999-жылы киргизилген жана жеке үйлөрдүн участкатору өз чек араларын алышкан. Көп батирлүү турак үйлөрдүн чек араларын аныктоо кыйын болгон.

КР көп батирлүү турак үйлөрдүн чек арала-

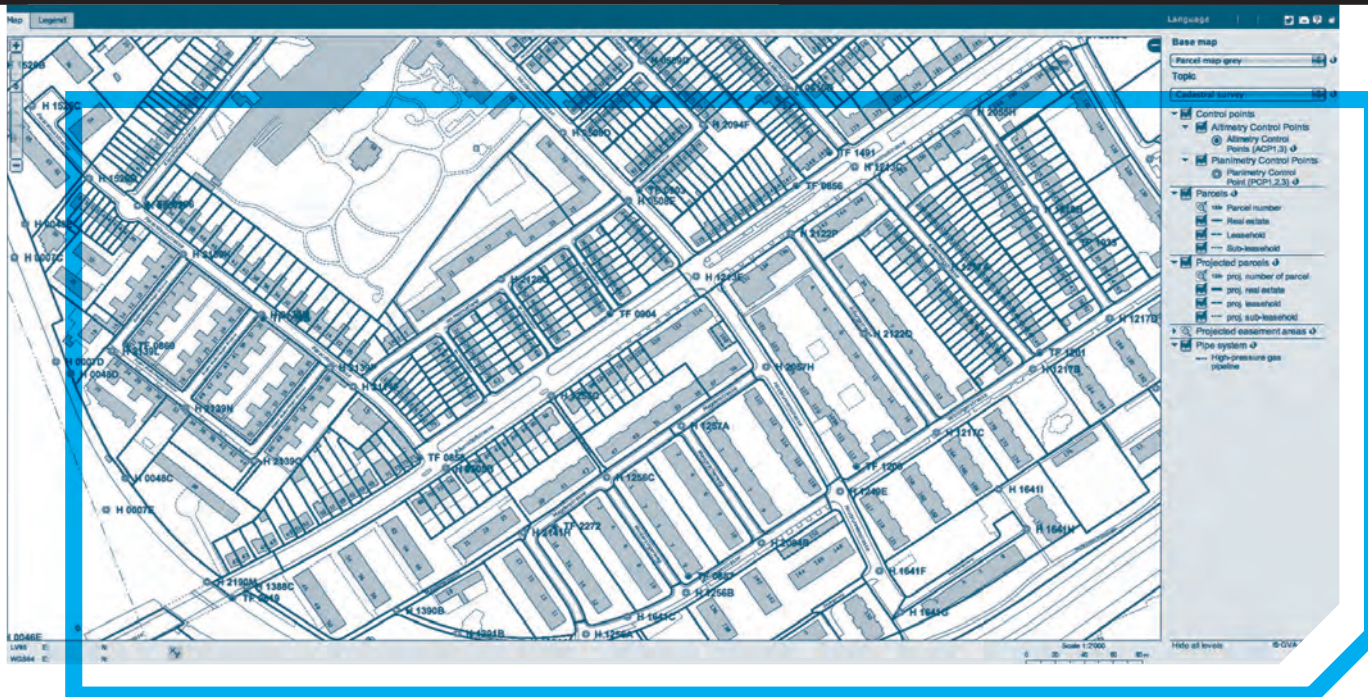
САЙКАЛ ЖУНУШОВА,
АРХИТЕКТОР,
ШВЕЙЦАРИЯДА ЖАНА
КЫРГЫЗСТАНДА
ИШТЕЙТ, ШВЕЙЦАРИЯ
АРХИТЕКТОРЛОР СОЮЗУНУН
МҮЧӨСҮ

САЙКАЛ ЖУНУШОВА,
АРХИТЕКТОР, РАБОТАЕТ
В ШВЕЙЦАРИИ
И КЫРГЫЗСТАНЕ, ЧЛЕН
СОЮЗА ШВЕЙЦАРСКИХ
АРХИТЕКТОРОВ

ПРИДОМОВОЙ ЗЕМЕЛЬНЫЙ УЧАСТОК

Частная собственность на землю была введена в Кыргызстане в 1999 году, и участки частных домов получили свои границы. Сложность состояла в определении границ многоквартирных жилых домов.

Согласно Положению КР по определению

рын аныктоо боюнча жобого ылайык, жашоочулардын өздөрү үйдүн жанындагы жер участогун (ҮЖЖУ) тариздөөнүн демилгечилери боло алышат. Алар жашоочулардын жалпы чогулушунда чечим кабыл алып, чогулуштун протоколу менен жер участокторунун чек араларын аныктоо боюнча ыйгарым укуктуу органга (Бишкек Башкы архитектура) кайрылышат. Бул орган өтүнмөнү карап, чек араларды аныктап, бул планды кайра жашоочуларга жиберет. Чек аралары белгиленген план көрүнүктүү жерде 3-4 күн илинип турушу керек. Ошондон кийин жашоочулар участоктун белгиленген чек аралары менен макулбу, же жокпу – ушуну чечип, Бишкек Башкы архитектурасына кабарлашат. Жашоочулар макул болгон учурда бул чек аралар бекитилет. “Көп кабаттуу үйдө менчикке өз укукту кантип катташ керек?” деген китеп-нускама чыккан. Бирок иш жүзүндө баары бир кыйла татаал: көпчүлүк Турак жайдын менчик ээлеринин шериктиктери (ТМШ) айлап, атүгүл жылдап соттордо ҮЖЖУну каттоого укугун коргоп келишет. Көптөгөн талаштуу учурлар мэрия үй жанындагы аймактарды бизнесмендерге ижарага бергенине байланыштуу болууда. Ошондой эле ҮЖЖУну тариздөөдө жашоочулардын укуктары бузулганы тууралуу көптөгөн даттануулар “Биздин укук” коомдук фондуна келип түшөт. Себеби Бишкек башкы архитектура өзгөчө ыңгайлуу, жол боюнда же токтотмо жайларга жакын, көп батирлүү үйгө жанаша жайгашкан жерлерди ҮЖЖУга кошпой коет. Жер участоктору көп батирлүү үйлөрдүн жашоочуларынын жалпы үлүштүк менчиги болуп эсептелет жана алар аны колдонуу, же ижарага берүү тууралуу чечимди өздөрү кабыл алышат. Ал эми узак мөөнөттүү келчекте ТМШнын финансылык туруктуулугу шаар үчүн өтө маанилүү. Тилекке

Базель шаарынын (Швейцария) ЖУП онлайн картасы Онлайн карта ПЗУ г Базель, Швейцария

границ многоквартирных жилых домов, инициаторами оформления придомового земельного участка (ПЗУ) должны быть сами жильцы. Они принимают решение на общем собрании жильцов, и с протоколом собрания обращаются в уполномоченный орган по определению границ земельных участков (Бишкекглавархитектура). Этот орган рассматривает заявку, определяет границы и направляет этот план обратно жителям. Этот план с обозначенными границами должен висеть на видном месте 3-4 дня, по истечении которых жители должны решить: согласны они с проведенными границами участка или нет, и сообщить об этом БГА. В случае согласия, эти границы утверждаются. Была разработана книжка-инструкция «Как зарегистрировать свое право на собственность в многоквартирном доме». Но на деле все выходит гораздо сложнее, и многие товарищества собственников жилья (ТСЖ) месяцами, а то и годами отстаивают свое право зарегистрировать ПЗУ в суде. Очень много спорных моментов связано с тем, что мэрия отдает придомовые территории в аренду бизнесменам. Также в ОФ «Наше право» много жалоб поступает об ущемлении прав жителей при оформлении ПЗУ, когда решением Главархитектуры наиболее выгодные, расположенные около дороги или парковки земли, прилегающие к многоквартирному дому, не включают в ПЗУ. Земельные участки являются общей долевой собственностью жителей многоквартирных домов, и они сами могут принимать решение об их использовании и сдаче в аренду, а финансовая

каршы ушул күнгө чейин көпчүлүк көп батирлүү үйлөр үчүн ҮЖЖУну тариздөө маселеси чечилбеген көйгөй бойдон кала берүүдө.

БАЛКИМ КЕПТИН БААРЫ ЖАШООЧУЛАРДЫН МААЛЫМАТКА ЭЭ БОЛБОГОНУНДА ЖАНА ПАССИВДҮҮЛҮГҮНДӨ БОЛУП ЖҮРБӨСҮН?

Ал арада курулуш компаниялар Бишкекте жигердүү иш жүргүзүп, өкмөттө курулуш бизнесинин кызыкчылыктарын сүрөп, ошону менен катар өз кыйынчылыктарына даттанып келишет. Курулушчулар союзунун төрагасы, «Бишкеккурулуш» курулуш компаниясынын башкы директору жана парламенттин мурдагы депутаты Аскарбек МОЛДОБАЕВ буларды айтат: «Курулуш бизнеси менен бийликтин кызыкчылыктары албетте дал келбейт. Биз көбүрөөк пайда табууга умтулсак, бийлик салыкты көбүрөөк чогултууга умтулат. Экинчи маселе – уруксат берүүчү документтерди алууда жергиликтүү бийлик менен тирешүүлөр. Тилекке каршы аткаминерлер калк менен талаш-тартыштарда тараптардын бири катары катышпайт. Адатта жергиликтүү тургундар тигил же бул курулманын курулушуна каршы чыгышат жана бул болсо түрдүү жаңжалдар менен коштолуп келет. Бул жагынан алып караганда өз маселебизди өзүбүз чечүүгө туура келет: жергиликтүү бийлик да, өкмөт да бул жерден бизге жардам бербейт»¹.

Маалымат каражаттарында шаардыктардын көп кабаттуу үйлөрдүн жапырт курулушуна жана алардын сапатына байланыштуу суроолоруна жана тынчсызданууларына жооп катары Бишкек Башкы архитектура буларды ырастайт: «Чарчы метр үчүн соңку баасына карабастан бардык долбоорлор аны түзүү, долбоорлоо баскычынан өтөт жана эксплуатациялоого берүү бирдиктүү системага ылайык ишке ашат. Бул система Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Архитектура, курулуш жана турак жай-коммуналдык чарбалык мамлекеттик агенттик (АКТЖКЧМА) тарабынан иштелип чыккан»².

Имараттардын бийиктигине жана жер титирөөлөргө туруктуулугуна карата Бишкек Башкы архитектура мындай пикирин айтты: «Бийик имараттардын курулушу – бул биринчи кезекте шаардагы аймактарды үнөмдөө жана зарыл болгон инженердик коммуникацияларды өткөрүүдө компакттуулук. АКТЖКЧМанын функциясына курулуп жаткан имараттарда турмуш тиричилигин камсыздоо боюнча маселелерге мониторинг жүргүзүү кирет. Жер титирөөгө туруштук бере алган курулуш жана инженердик долбоорлоо институту долбоорлоо жана курулуш боюнча че-

устойчивость ТСЖ в долгосрочной перспективе очень важна для города. К сожалению, до сих пор для многих многоквартирных домов оформление ПЗУ остается нерешенной проблемой.

ВОЗМОЖНО, ВСЕ ДЕЛО В НЕОСВЕДОМЛЕННОСТИ И ПАССИВНОСТИ САМИХ ЖИТЕЛЕЙ?

Тем временем строительные компании ведут в Бишкеке активную деятельность, успешно лоббируют в правительстве интересы строительного бизнеса и при этом жалуются на свои трудности. Со слов Аскарбека МОЛДОБАЕВА который является председателем Союза строителей, генеральным директором строительной компании «Бишкеккурулуш» и был депутатом в парламенте: «Интересы строительного бизнеса и властей, безусловно, не совпадают. Мы хотим получить больше прибыли, власть - больше налогов. Второй вопрос – это противоречия с местными властями по выдаче разрешительной документации. Чиновники, к сожалению, не принимают участия в конфликтах с населением в качестве одной из сторон. Зачастую местные жители выступают против строительства того или иного сооружения, что сопровождается различного рода конфликтами. В этом плане мы остаемся один на один со своими проблемами: ни местные власти, ни правительство нам здесь не помогают»¹.

В ответ на вопросы и сомнения горожан, выражаемых в СМИ, по поводу массового строительства высотных многоэтажных домов и их качества Бишкекглавархитектура уверяет, что: «Все проекты независимо от конечной стоимости за кв. м проходят все предпроектные, проектные стадии и ввод в эксплуатацию согласно единой системе, разработанной Государственным агентством архитектуры, строительства и жилищно-коммунального хозяйства при Правительстве Кыргызской Республики (ГААСиЖКХ)»².

Высотность и сейсмостойкость зданий Бишкекглавархитектура комментирует так: «Высотное строительство — это, в первую очередь, экономия городских территорий и компактность прокладки необходимых инженерных коммуникаций. В функцию ГААСиЖКХ входит мониторинг вопросов по обеспечению жизнедеятельности в возводимых зданиях. Институт сейсмостойкого строительства и инженерного проектирования обеспечивает нормативной базой по проектированию и строительству. В свою очередь проектные организации на стадии про-

¹ Булагы: www.smfanton.ru

² Булак: <http://magazine.kg/2670-2/>

¹ <http://magazine.kg/2670-2/>

² <http://bga.kg/novosti/384-v-sredstvakh-massovoj-informatsii-poyavilis-ryad-statej-na-kotorye-mp-bishkekglavarkhitektura-schitaet-neobkhodimym-dat-komentarii>

Пландагган имараттардын макеттери орнотулган Цюрих шаарынын макети Макет города Цюриха с установленными на нем макетами запланированных зданий

немдик база менен камсыздалат. Өз кезегинде долбоордук уюмдар имараттарды долбоорлоо баскычында зарыл болгон талаптарды эсепке алат. СССР маалында колдонулган Турак жай ченемдерине жана эрежелерине салыштырмалуу коопсуздук чаралары бир кыйла катаалдашканын белгилей кетүү зарыл».

КР Сейсмология институту 2016-жылы чыккан №2 (8)³ журналында Кыргыз Республикасындагы шаарлардын сейсмологиялык коопсуздук темасына карата буларды жазган: «Коопсуздук чараларын күчөтүү көйгөйүн кеңири коомчулукта талкуулоонун өзү коомдун көңүлүн төмөнкүлөргө бурат: курулуштун өз наркынан тышкары 50 пайыздан 100% чейин төлөп, эртең эле күчөтүш керек болгон жаңы үйлөрдүн жана башка курулмалардын санын көбөйтпөш керек. Мындан тышкары бул жеке жана коомдук сейсмикалык коопсуздук көз карашынан алып караганда өтө кооптуу».

Демек Бишкек Башкы архитектура долбоорлоонун жана курулуштун бардык нормалары сакталган шарттарда бийик курулуштарды кол-

ектиривания учытувалуу необходимые требования, где, к слову сказать, значительно ужесточились меры безопасности по сравнению со СНиП, действовавшим во времена СССР».

Институт сейсмологии КР в своем Вестнике №2 (8) 2016³ пишет на тему сейсмической безопасности городов Кыргызской Республики, что «... широкое общественное обсуждение самой проблемы усиления уже обратит внимание общественности на то, что нельзя множить новые дома и другие строения, которые завтра нужно будет усиливать, платя за это от 50% до 100% стоимости самой постройки и, кроме того, это очень опасно с точки зрения личной и общественной сейсмической безопасности». Выходит, БГА готовы поддержать высотное строительство и даже точечную застройку, при условии соблюдения всех норм проектирования и строительства. Но как же так получается, что выдаваемые разрешения в итоге приводят к тому, что в городе появились «каменные джунгли», которые еще больше усугубляют транспортную и экологическую ситуацию в городе, дома,

³ <http://bga.kg/novosti/384-v-sredstvakh-massovoj-informatsii-poyavilis-ryad-statej-na-kotorye-mp-bishkekglavarkhitektura-schitaet-neobkhodimym-dat-kommentarii>

³ http://www.journal.seismo.kg/archive/journal_2016-8/article1.pdf

доого даяр экен. Бирок берилип жаткан урук-саттар натыйжада шаарда “таш жунглилеринин” пайда болушун, алар калаадагы транспорттук жана экологиялык кырдаалды ого бетер курчутуп жатканын, кошуна маңдайдагы үйлөрдүн жашоочулары жаңы тургузулган үйлөрдүн айынан күндүн бетин көрбөй калып жатканын, бала бакчалардын жана сейил бактардын ордунда үйлөр куруп жатканына алып келгенин кантип түшүнөбүз?

ӨЗ УБАГЫНДА МААЛЫМДОО: ШВЕЙЦАРИЯДА БУЛ КАНТИП ИШТЕЙТ?

Шаардыктардын кошо катышуусу, же шаардын партисипативдүү өнүгүү принциби – коомчулук курулуш долбоору тууралуу маалыматты өз убагында алууга болгон мыйзамдуу укугу. Мунун тарапкерлери да, каршылаштары да бар. Өз убагында маалымдоо – бул батирлердин планы, чарчы метрлери жана курулуш компаниясынын дайын-даректери жазылган баннерлерди курулушу башталып калган үйдүн кашаасына илип коюу эмес. Бул – тапшырыкчыдан баштап долбоорлоого катышкан инженерлерге чейин бардык катышуучулардын дайындары жазылган долбоор тууралуу толук маалымат. Ошондой эле баннерде сөзсүз түрдө курулуш аяктачу мөөнөт жазылып, бул милдеттүү түрдө сакталууга тийиш (болбосо, курулуш компаниясына айып пул салынат). Объекттин көлөмүнө жараша курулуш процессин жаңжал коштобошу үчүн уруксат алганга чейин курулуш жүрчү жерге жакын үйлөрдүн жашоочулары арасында маалымат өнөктүгүн (воркшоп) өткөрүү зарыл. Эрте баскычта мындай практика албетте курулуш жана “пайда алуу” процесстерин жайлатат. Бирок келечекте курулуш компаниялары, саясат жана коомчулук курулуш процессинин ачык-айкындуулугуна көнүп калган маалда ойдогудай диалог түзүлөт.

АЧЫК ДИАЛОГ ЖÜRГүзүү КААЛООСУ – ЖАРАНДЫК, КУРУЛУШ ЖАНА САЯСИЙ ЖАМААТТАРГА ПАЙДА АЛЫП КЕЛЕТ

Швейцарияда 1980-жылдардан бери секундасына 1 м² курулат. Калкынын саны 8 миллион кишиден жогору жана аянты 41 288 км² болгон Швейцария Европадагы калкы жыш жайгашкан өлкөлөрдүн катарына кирет. Салыштыруу үчүн – бир эле Ысык-Көл облусу 43 000 км² болот. Тоолуу аймактарды эсепке алганда, Швейцария аймагынын 30% гана жашоо үчүн ыңгайлашкан. Тоолуу райондордо 1 км² 300-400 киши жашайт, ал эми Цюрих өңдүү ири шаардык агломерацияларда, же Женева көлүнүн тегерегинде жыштык 1 км² 4000ден 10 000ге чейин жашоочуну түзөт.

Бардык пландалган курулуш объекттеринин долбоорлору тууралуу коомчулукка маалымат

которые закрывают солнечный свет жильцам соседних домов, дома на месте детских садов и парков?

СВОЕВРЕМЕННОЕ ИНФОРМИРОВАНИЕ: КАК ЭТО РАБОТАЕТ В ШВЕЙЦАРИИ?

Соучастие горожан или принцип партисипативного развития города, когда общественность имеет законное право получить своевременную информацию о строительном проекте, имеет как сторонников так и противников. Своевременное информирование — это не только баннер на заборах уже начавшейся стройки с планами квартир, квадратными метрами и телефоном строительной компании, а полная информация о проекте с данными всех участников - от заказчика до инженеров, участвовавших в проектировании. Также на баннере обязательно указывается срок завершения строительства, который обязательно должен быть соблюден (в противном случае строительную компанию штрафуют). В зависимости от объема объекта, для безболезненного строительного процесса, рекомендуется задолго до подачи проекта на получение разрешения проводить информационную кампанию (воркшопы) для жителей близлежащих домов. Такая практика на ранней стадии внедрения будет, несомненно, замедлять процесс строительства и «получения прибыли», но в будущем, когда строительные компании, политика и общественность привыкнут к прозрачности строительного процесса, тогда наладится тот самый желаемый диалог.

ЖЕЛАНИЕ ВЕСТИ ОТКРЫТЫЙ ДИАЛОГ ПРИНОСИТ ПОЛЬЗУ КАК ГРАЖДАНСКОМУ, ТАК И СТРОИТЕЛЬНОМУ И ПОЛИТИЧЕСКОМУ СООБЩЕСТВУ

В Швейцарии с 1980-х годов застраивается около 1 м² за секунду. С населением свыше 8 млн. жителей и площадью в 41 288 км² Швейцария относится к самым плотно населенным странам Европы. Для сравнения: одна Иссык-Кульская область занимает около 43 000 км². Учитывая горные территории, всего лишь 30% территории Швейцарии освоены для проживания. В горных районах плотность составляет 300-400 жителей на 1 км², а в крупных городских агломерациях, таких, как Цюрих или вокруг Женевского озера, плотность колеблется от 4000 до 10000 жителей на 1 км².

Проекты всех запланированных строительных объектов должны быть доведены до общественности — это требование неукоснительно выполняется в Швейцарии. Как это происходит: когда запрос на получение разрешения на строительство попадает в соответствующий местный

Швейцария: секилер болочоктогу объекттин бийиктигин көрсөтүүдө
Швейцария: вешки указывают высоту будущего объекта

берилиши керек – бул талап Швейцарияда эч кынтыксыз аткарылат. Бул мындайча ишке ашат: курулушка уруксат алууга өтүнмө тийиштүү жергиликтүү органга түшкөндө, участка ошол замат пландалган курулуш объекттеринин көлөмүн белгилөө үчүн курулуш секи орнотулат. Эгерде курулуш шаарда пландалып жатса, анда пландалган объекттин макети шаардын жалпы макетинде сөзсүз орнотулуп, кызыкдар шаардыктар иш күндөрү кенен таанышып чыга алышат. Ошентип жашоочулар жана калган кызыкдар жактар жеринде пландалып жаткан курулуштун көлөмүн элестетип, ал канчалык алардын кызыкчылыктарына каршы келээрин биле алышат. Курулуш темир жолдорго, тоонун боюна, же транспорт түйүнүнө жанаша курула турган болсо, курулуш секилери объекттердин жайгашкан жерин жана көлөмүн так көрсөтүүгө тийиш. Курулуш секилерин орнотуу менен бир эле маалда мамлекеттик же муниципалдык гезитте (мисалы, биздеги «Слово Кыргызстана» гезитиндегидей) басылмаларда долбоор тууралуу маалымат жарыяланат. Гезитти коомдук имараттардын маалымат такталарында, атүгүл айрым борбордук кафелерден табууга болот. Гезитке жарыяланган учурдан тартып отуз күндүн ичинде шаардыктар долбоор менен таанышып чыгып, эгерде алар-

орган, на участке сразу же устанавливаются строительные вешки для обозначения габаритов планируемого строительного объекта. И если строительство планируется в городе, то обязательно устанавливается макет планируемого объекта на общем макете города, который все заинтересованные горожане свободно могут посмотреть в рабочие дни. Таким образом, жители и остальные заинтересованные стороны могут на месте представить габариты планируемых строительных намерений и оценить, насколько они соприкасаются с их интересами. Даже в случае очень плотной застройки квартала — у железных путей, на склоне горы или на транспортном узле — строительные вешки должны достоверно показывать расположение и обозначать габариты объекта. Одновременно с установлением строительных вешек в государственной или муниципальной газете (как, например, «Слово Кыргызстана» у нас) публикуется информация о проекте. Газету можно найти на информационно-раздаточных стендах общественных зданий и даже в некоторых центральных кафе. В течение тридцати дней с момента публикации граждане могут ознакомиться с проектом и подать жалобу, если их права ущемляются или нарушаются строительные нормы.

Швейцария: секилер атүгүл реконструкциянын чакан элементтеринин физикалык параметрлерин да көрсөтүп турат
Швейцария: вешки указывают физические параметры даже небольших элементов реконструкции

дын укуктары же курулуш ченемдери бузулуп жатса, сотко даттана алышат.

Уруксат берүү процессине чейин, же талаштуу маселелерди жөнгө салганга чейин секилер ордунда кала берет. Администрациянын уруксаты болмоюнча, аларды бузууга болбойт.

Курулушка уруксат алынгандан кийин секилер бир нече күндүн ичинде алып салынат.

МЕЙКИНДИКТИ ПЛАНДОО ТУУРАЛУУ

Биринчи кезекте мыйзамдарда параметрлер бекитилген. Ошол параметрлер боюнча коомдук жана жеке кызыкчылыктар бузулганбы, же жокпу деп текшерилет. Швейцариянын бул федералдык мыйзамына ылайык, курулушка уруксат берүү процессинде компетенттүү орган долбоордо төмөнкүлөрдү текшерет:

- долбоордун функционалдык багытын (турак жай зонасында турак үй, өнөр жай зонасында өнөр жай, же аралаш зона ж.б.);
- участоктун жеткиликтүүлүгү / инфраструктурасы;
- участоктун чек арасынан (кызыл сызык) аралык, бийиктик эрежелеринин сакталышы, жыштык коэффициентинин сакта-

До разрешительного процесса или же до урегулирования спорных вопросов вешки остаются на месте. Без согласия администрации их демонтаж невозможен.

После получения разрешения на строительство строительные вешки должны быть демонтированы в течение нескольких дней.

О ПЛАНИРОВАНИИ ПРОСТРАНСТВА

Прежде всего, в законодательстве закреплены параметры, по которым сверяют, имеет ли место ущемление общественных и личных интересов. Согласно данному федеральному закону Швейцарии, в процессе разрешения на строительство компетентный орган проверяет заявленный проект на:

- функциональное назначение проекта (жилое в жилой зоне, промышленное в промышленной или смешанной зоне и т.д.);
- доступность/инфраструктуру участка;
- соблюдение правил расстояний от границ участка (красная линия), высоты, соблюдение коэффициента плотности (количество жителей на кв. метр) и т.д.;
- сохранение чистоты воздуха и ограниче-

**Швейцарияда
долбоорду кошуналар
менен макулдашуу
процесси.**

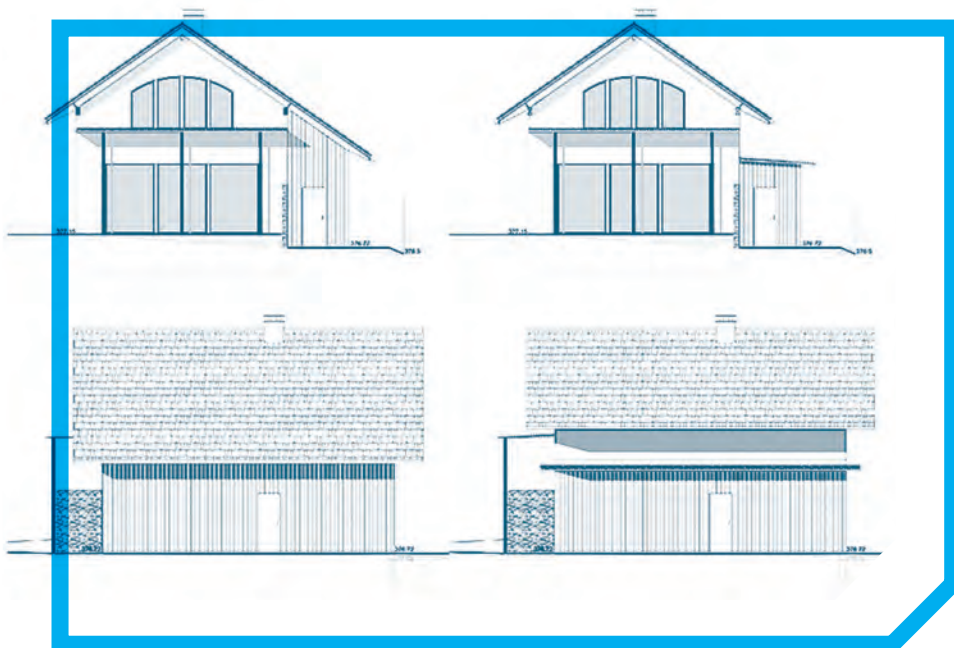
**СОЛДО: доого
чейинки биринчи
варианты,**

**ОҢДО: доодон кийинки
соңку вариант**

**Процесс согласования
проекта с соседями
в Швейцарии.**

**СЛЕВА: первый вариант
до иска,**

**СПРАВА: окончательный
вариант после иска**

лышы (бир чарчы метрге жашоочулардын саны) ж.б.;

- абанын тазалыгынын сакталышы жана катуу добуштарга чектөө;
- аймактын сырткы көрүнүшүн сактоо;
- жана башкалар.

Имаратты жана курулманы тургузууга жана модификациялоого уруксат талап кылынат. Объекттин багытын өзгөртүүгө жана кайра курууга (мисалы, батирди бий студиясына айландырууга) да уруксат сөзсүз түрдө алынышы керек. Себеби функционалдык маанисинин өзгөрүүсү кошумча инфраструктураны өткөрүүгө жана айлана чөйрөгө кошумча жүк алып келиши ыктымал.

Мамлекеттик эрежелер минималдуу талаптар болуп эсептелет. Ар бир облус аларды толуктап, күчөтө алат. Кайсы объекттердин курулушуна уруксат талап кылынат, ал эми кайсыларына керек эмес деп так бөлүнгөн эмес. Уруксат алуу жол-жоболору ар бир учурда жеке бааланат. Курулуш ченемдери бардык тапшырыкчылар үчүн бирдей – жеке жактарга, мамлекетке, шаарлардын жана райондордун администрацияларына. Улуттук мааниге ээ инфраструктураны өткөрүү үчүн атайын эрежелер иштейт (темир жол, унаа жана аба жолдору, өлкөнү коргоо үчүн имараттар жана курулмалар, ядролук объекттер). Багыты боюнча аталган зоналардын функцияларына туура келбеген курулуш пландары белгилүү бир шарттарда өзгөчө тартипте уруксат алалышат. Мисалы, тоолуу же токой жеринде киши көп жүрчү жолдо ресторан, же тоодо ресторан, мейманкана куруу.

Бишкекте өткөн Биринчи Урбан форумда курулуш секилери тууралуу докладдан кийин Эйфел мунарасынын курулуш тарыхы мисал катары келтирилип, жакшы суроо узатылды. На-

ний по шуму;

- сохранение облика местности;
- и многое другое.

На возведение и модификацию зданий и сооружений необходимо иметь разрешение. На перепрофилирование - трансформацию - объекта (например, жилой квартиры в танцевальную студию) необходимо получить разрешение. Так как меняется функциональное значение, которое может привести к проведению дополнительной инфраструктуры и дополнительной нагрузки на окружающую среду.

Государственные правила являются минимальными требованиями. Каждая область может их дополнить и усилить. Нет четкого разделения, на строительство каких объектов требуется разрешение, а на какие — нет. В каждом отдельном случае процедура получения разрешения оценивается индивидуально. Строительные нормы действуют ровно одинаково для всех заказчиков: частных лиц, государства, администрации города и района. Для проведения инфраструктуры национальной важности действуют специальные правила (железные, автомобильные и воздушные пути, здания и сооружения для обороны страны, ядерные объекты). Строительные намерения, не подходящие по назначению к функциям данной зоны, могут получить разрешение в исключительном порядке при определенных условиях. Примерами могут быть ресторан на очень оживленном пути в горной или лесной местности, ресторан или гостиница на горе.

На первом бишкекском Урбан-форуме после доклада о строительных вешках был задан хороший вопрос на примере из истории с Эйфелевой башней, когда возмущенные

аразы болгон шаардыктар, өзгөчө сүрөтчүлөр мунараны “монстр” жана Париж үчүн “уят” катары каргашкан эле. Атүгүл бул темир монстрды жок кылуу боюнча Комитет да түзүлгөн. Эми болсо Эйфел мунарасы шаардын символуна айланып, миллиондогон туристтерди өзүнө тартууда. Кайсы учурга чейин карапайым кесипкөй эмес шаардыктын пикири менен эсептешиш керек?

1-МИСАЛ. ЖЕКЕ ҮЙДҮН КУРУЛУШУ

Окуумдун биринчи жылында калкынын саны 1,5 миң киши болгон кыштакта жеке үйдү долбоорлоого катышып калдым. Ал чакан үй эле - 10x7,3м + 2 м болгон үйдүн жанындагы курулуш. Участоктун чек арасынан негизги объектке чейинки аралык 4 метрден кем болбоого тийиш. Кампа жайлар үчүн бул аралык – 2 метрден кем эмес.

Баштапкы план боюнча үйдүн чатыры чоң, оң жактагы жылытылбаган кампаны кошо жабыш керек эле. Январдын башында биздин долбоор тууралуу маалымат жергиликтүү гезитке жарыяланды. Бир нече күндөн кийин тапшырыкчынын дарегине оң жакта жашаган кошуналардан доо арыз түштү. Алар чатырдын долбоору курулуш эрежелерин бузуп жатканын айтышкан. Доо арызда үйдүн жанындагы курулманын чатырын өз алдынча кылып, 80 см түшүрүү сунушталган. Бул кошуналар менен жолугушуу болду. Ага кардарыбыз бизди долбоордун автору катары чакырган. Кошуналар тараптан архитектор чакырылган. Сүйлөшүүлөр архитектор-архитектор деңгээлинде жүрдү. Кошуналардын архитектору бул облус үчүн курулуш ченемдери жазылган китепти алып, алардын чындыгын тастыктаган бөлүктөрүн окуп берди.

Биз чертёжубузда чатырды өзгөртүп, долбоорду кайра бердик. Бизден кайра жасалган долбоор түшкөндөн кийин кошуналар доосун кайтарып алып, кардарыбыз курулушка уруксат алган. Расмий уруксатка доого байланышкан бардык иш-аракеттер тууралуу деталдуу протокол тиркелген.

2-МИСАЛ. ШААРДЫН БОРБОРУНДАГЫ КУРУЛУШ

Калкынын саны 18 миңдин тегерегинде болгон чакан шаарчанын тарыхый борборунда (салыштыруу үчүн: Тунгуч кичирайонунда 12 миң киши жашайт) биринчи кабатында кийим саткан дүкөн жайгашкан кеңсе имаратын бузуп, ошол эле дүкөнү бар көп батирлүү жаңы үй куруу пландалып жаткан. Имараттын функционалдык багытын өзгөртүү процессинен кардарлар конкурсту өткөргөнгө чейин эле өтүп коюшкан. Биздин бюро даярдаган долбоор конкурстан утуп алып, эскиз баскычынан кийин биз жумушчу (деталдуу) пландарды аткарууга кириштик. Шаардын

граждане и особенно художники проклинали башню как «монстр» и «позор» для Парижа. Даже был создан Комитет по ликвидации этого железного монстра. А теперь Эйфелева башня является символом города, который притягивает много туристов. До какого момента нужно считаться с мнением простого непрофессионала-горожанина?

ПРИМЕР 1. СТРОИТЕЛЬСТВО ЧАСТНОГО ДОМА

В первый год учебы довелось принять участие в проектировании частного дома в деревне с населением чуть больше 1,5 тысяч жителей. Небольшой дом в основании 10x7,3м + 2 м пристройка. Расстояние от границ участка до основного объекта должно было быть не меньше четырех метров. Для складских помещений это расстояние - не менее двух метров.

По первоначальному проекту крыша дома должна была перекрывать большим полотном пристроенный справа неотапливаемый склад. В начале января информация о нашем проекте была опубликована в местной газете. Через несколько дней в адрес заказчицы поступил жалобный иск от соседей справа о том, что в проекте крыша нарушает строительные правила. В иске также было предложение сделать крышу пристройки самостоятельной и снизить на 80 см. С этими соседями была назначена встреча. На эту встречу наш заказчик пригласила нас как авторов проекта. Со стороны соседей был приглашен их архитектор. Переговоры велись на уровне архитектор-архитектор. Архитектор соседей взял книгу со строительными нормами для этой области и процитировал строки, подтверждающие их правоту.

Мы изменили крышу на чертежах и подали проект заново. После того как от нас поступил отредактированный вариант фасадов, соседи отзывали свой иск, и заказчица получила разрешение на строительство. К официальному разрешению был приложен детальный протокол обо всех действиях, связанных с иском.

ПРИМЕР 2. СТРОИТЕЛЬСТВО В ЦЕНТРЕ ГОРОДА

В историческом центре небольшого городка с населением 18 тыс. жителей (для сравнения, в микрорайоне «Тунгуч» проживает 12 тыс. жителей) планировался снос офисного здания с магазином одежды на первом этаже и возведение нового многоквартирного дома с тем же магазином на первом этаже. Этот процесс изменения функционального назначения здания заказчики прошли задолго до проведения конкурса. Проект нашего бюро выиграл конкурс, и после эскизной стадии мы вышли на выполнение рабочих (детальных) планов. Для получения разрешения

тарыхый бөлүгүндө курулушка уруксат алуу үчүн фасадды жасалгалоо үчүн колдонулган материалдар, терезе жана каалгалардын калыңдыгы жана материалдары, алардын үстүңкү бети ж.б. тууралуу маалымат бериш керек. Башкача айтканда, уруксат алганга чейин эле биз фасаддын деталдуу чертёжун даярдай баштаганбыз.

Курулуш үч жылда жыйынтыкталат деп пландаштырыган. Бул мезгил ичинде биринчи кабаттагы кийим саткан дүкөн ошол эле жерден – шаардын тарыхый борборунан убактылуу имарат алышы керек болчу. Атүгүл ушул убактылуу объектти орнотууга уруксат алуу үчүн да биздин бюро өзүнчө долбоор бериши керек эле жана шаардыктарды милдеттүү түрдө кабардар кылышы керек болчу.

Жергиликтүү шаардык органга бул чакан убактылуу объекттин пландарын бергенден кийин жергиликтүү гезитте долбоор тууралуу маалымат жарыяланды жана ошол эле күнү адистештирилген фирма биздин чертёж боюнча курулуш секисин орнотту. Ошол күндөн тартып шаардыктарда долбоорду карап чыгып, ага макул болбо со доо берүүгө 28 күн убактысы бар болчу. Кийинки күнү эки райондук комитеттен каршы пикир түштү. Анткени план боюнча убактылуу дүкөн жарым-жартылай велосипед токтотмо жайында жайгашмак. Андыктан бир доо велотранспортту жайылтуу боюнча жергиликтүү уюмдан түштү.

“Биз ушул күнгө чейин шаардын бардык долбоорлорун колдоп келгенбиз. Бирок бул долбоор өтө эле аша чаап кетти” деп жазды райондук комитеттин президенти. “Ансыз да татаал жер алдындагы өтмө жолдо машинелер, жөө жүргүнчүлөр, велосипед тепкендер жана автобус кесилишип калууда, эми ушул убактылуу объекттин айынан бул жол да жабылчудай. Өзгөчө бул жөө жүргүнчүлөр үчүн кооптуу. Биз балдарыбыз үчүн ого бетер тынчсызданып турабыз” деп айтылат доо арызда.

Велотранспортту жайылтуу боюнча уюмдан доо: “Курулуш маалында бул борбордук аянтка автобус менен жетүү мүмкүн болбой калаарына байланыштуу кошуна соода борборлордун сатып алуучулары велосипеддер менен келүүгө аргасыз болушат. Ошондуктан эмне үчүн 68 орундуу велосипед токтомо жайы ушул убактылуу соода объектиси үчүн 8 орунга кыскарышы керектигин түшүнө албай турабыз. Велосипед үчүн дагы 30 орун бөлүнүшү керек”.

Натыйжада убактылуу объект бул киши көп жүргөн жерде жайгашпай калды. Негизги имаратты бузуп, кайра куруу иштери уруксат алууга өтүнмө алынган күндөн кийин эки жылдан соң гана башталган.

Эрежелер баарына белгилүү болуп, сакталган учурда стагнациядан оолак болуу бир кыйла жеңил.

на строительство в исторической части города требуется предоставить информацию о материалах, применяемых для отделки фасада, о толщине и материале оконных и дверных рам, их покрытии и т. д. То есть, еще до получения разрешения мы начали разработку чертежей детального разреза фасада.

Строительство планировалось завершить за 3 года. На это время магазин одежды на первом этаже должен был получить временное здание там же, в историческом центре города, недалеко от настоящего положения. Даже для этого временного небольшого объекта нашему бюро надо было подать отдельный проект для получения разрешения на его установку и в обязательном порядке проинформировать горожан.

После подачи в местный городской орган планов этого небольшого временного объекта, в местной газете была опубликована информация о проекте, и в тот же день специализированная фирма установила по нашим чертежам строительные вешки. С этого дня у горожан было время 28 дней на рассмотрение проекта, и в случае несогласия подать иск. На следующий же день были получены возражения от двух районных комитетов, и так как по плану временный магазин частично располагался на месте велостоянок, один иск был от местной организации по продвижению велотранспорта.

«Мы до этого времени поддерживали все проекты города, но этот проект заходит слишком далеко», - пишет президент районного комитета. И без того сложный подземный переход, где пересекаются машины, пешеходы, велосипедисты и автобус, теперь должен быть еще перекрытым этим временным объектом. «Особенно это будет небезопасно для пешеходов. В частности, надо будет больше тревожиться о детях», - приводится в иске.

Иск от организации по продвижению велотранспорта: «В связи с тем что во время строительства к этой центральной площади невозможно будет приехать на автобусе, покупатели соседних торговых центров будут вынуждены приезжать за покупками на велосипедах. Поэтому совсем непонятно, почему 68 мест велостоянок должно сократиться из-за этого временного торгового объекта на 8 мест. Должны быть предоставлены еще 30 мест велостоянок».

В результате временный объект не был реализован на этом оживленном месте. Снос и строительство основного здания было начато спустя два года со дня подачи заявки на получение разрешения.

Справиться с буйным ростом и избежать стагнации намного легче, когда всем известны правила и они соблюдаются.

БИШКЕКТЕ БАШАЛАМАН КУРУЛУШТУ КАНТИП ТОКТОТОбУЗ?

КАК ОСТАНОВИТЬ ХАОТИЧНОЕ СТРОИТЕЛЬСТВО В БИШКЕКЕ?

СОҢКУ ОН ЖЫЛДЫН ИЧИНДЕ БИШКЕК КУРУЛУШ АЯНТЧАСЫНА АЙЛАНЫП КАЛДЫ. КУРУЛУШ ТАРМАГЫНА ЧОҢ ФИНАНСЫ КЕЛИП, ШААРДА УРУКСАТ БЕРИЛБЕГЕН АЙМАКТАРДА ДА КУРУЛУШ ИШТЕРИ БАШТАЛДЫ. БУЛ КООМДУК ЖАЙЛАР: ЖАШЫЛ ЗОНАЛАР, БАЛДАР ЖАНА СПОРТ АЯНТЧАЛАРЫ. ЭМНЕ КЫЛЫШ КЕРЕК? ШААРДЫКТАР КАЛААНЫН КЕЛЕЧЕГИН АНЫК-ТООГО КАТЫША АЛЫШАБЫ, ДЕГЕЛЕ КАТЫШКЫСЫ КЕЛЕБИ?

АТАЙ САМЫЙБЕК УУЛУ,
ШААРДЫ ПЛАНДООЧУ

ЗА ПОСЛЕДНИЕ ДЕСЯТЬ ЛЕТ БИШКЕК ПРЕВРАТИЛСЯ В СТРОЙПЛОЩАДКУ. В СТРОИТЕЛЬНЫЙ СЕКТОР ПРИШЛИ БОЛЬШИЕ ФИНАНСЫ, И В ГОРОДЕ НАЧАЛИ ЗАСТРАИВАТЬСЯ ТЕРРИТОРИИ, ГДЕ СТРОИТЬ НИКАК НЕЛЬЗЯ. ЭТО ОБЩЕСТВЕННЫЕ ПРОСТРАНСТВА: ЗЕЛЕННЫЕ ЗОНЫ, ДЕТСКИЕ И СПОРТИВНЫЕ ПЛОЩАДКИ. ЧТО ДЕЛАТЬ? МОГУТ ЛИ ГОРОЖАНЕ – ДА И ХОТЯТ ЛИ – УЧАСТВОВАТЬ В ОПРЕДЕЛЕНИИ БУДУЩЕГО ГОРОДА?

АТАЙ САМЫЙБЕК УУЛУ,
ГОРОДСКОЙ
ПЛАНИРОВЩИК

Албетте шаардыктар курулуштарга карата чечим кабыл алуу процессине кызыкдар жана катышкысы келет. Уруксат берилбеген жерлерде курулуш иштери куруучулар менен жергиликтүү тургундар ортосунда жаңжалдарга себепчи болуп жатканы да жөн жерден болбосо керек. Маалымат каражаттарында чагылдырылган соңку тирештердин бири – 2016-жылдын соңунда “Слоники” сейил багында жана кошуна балдар аянтчасында курулуш иштери болду. Ошондо “Зеленострой” муниципалдык ишканасынын кызматкерлери ондогон бак-дарактарды кыйып салган жана жергиликтүү тургундар менен кайдыгер эмес шаардыктардын нааразылыгы гана курулуш иштерин токтотуп калган. Бул факт боюнча иш Башкы прокуратурага өткөрүлүп берилди.

Шаардыктар барган сайын бийликти жана ак ниет эмес курулушчуларды катуу сынга алып келишүүдө. Курулушчулар болсо уруксат доку-

Горожане, безусловно, заинтересованы и хотят участвовать в процессе принятия решений в отношении застройки. Не случайно строительство в неположенных местах становится причиной возникновения конфликтов между застройщиками и местными жителями. Последним таким противостоянием, освещавшемся в СМИ, стала попытка построить парк «Слоники» и соседнюю детскую площадку в конце 2016 года. Тогда работники МП «Зеленострой» вырубали десятки деревьев, и лишь недовольство местных жителей и равнодушных горожан остановило строительные работы. Дело по этому факту передано в Генпрокуратуру.

Граждане все жестче критикуют власти и недобросовестных застройщиков. Последние же сетуют на сложную процедуру получения разрешительных документов и подключения к инженерным сетям, и каждый раз повторяют, что не хотят «воевать» с местными жителями.

менттерин алуу жана инженердик тарамдарга кошулуу жол-жоболору өтө татаал болгонуна даттанып, ар бир жолу жергиликтүү тургундар менен “согушкосу” келбегенин ырасташат. Өз кезегинде шаар бийлиги курулушка байланышкан көйгөйлөр жакын арада чечилет деп убада берип келишет.

ДЕТАЛДУУ ПЛАНДООНУН ДОЛБООРУ (ДПД) БАРДЫК МАСЕЛЕРДИ ЧЕЧЕ АЛАБЫ?

Башаламан курулуш боюнча сын пикирлерге мэрия деталдуу пландоонун долбооруна (ДПД) заказ берип, бул үчүн шаардык бюджеттен 18 миллион сом бөлүп бергенин айтып жооп кайтарат. ДПД – бул шаардын Башкы планынын такталган варианты жана ал объектердин деталдуу жайгашуусун көрсөтүп турат. Анын шаардын борбордук бөлүгү үчүн варианты коомчулукка 2016-жылдын август айында тартууланган жана адистер менен кайдыгер эмес шаардыктар тараптан бир топ сын пикирлер айтылган.

Себеби деталдуу пландоонун долбоору талаштуу объектерге мыйзамдуу статусту гана бербестен, ошону менен бирге жаңы курулуштар шаардагы имараттарга жанаша жайгашып калчудай. Буга кошумча долбоордо бир дагы жаңы сейил бак жана социалдык инфраструктура объектери жок. ДПД шаардыктардын пикирлерин эсепке албастан, илгеркидей эле коомчулукту тартпастан, жашоочулардын муктаждыктарын жана суроо-талаптарын изилдебестен эле даярдалган. Шаардагы жаңжалдарды чечкендин ордуна, бул долбоор жаңы олуттуу тирештерге жол ачты.

КУРУЛУШ КУРУУНУН ЖАНА ЖЕР ПАЙДАЛАНУУНУН ЭРЕЖЕЛЕРИ (КЖПЭ) ЖАРАНДЫК КАТЫШУУНУН АСПАБЫ КАТАРЫ

КЖПЭ – бул шаарды функционалдык зоналарга бөлүп турган жана шаар куруу ишин регламенттештирген документ. Ал курулуштун жана жер пайдалануунун ар бири үчүн параметрлерин так аныктайт. Документ шаардыктарга, турак жай ээлерине жана бизнеске курулуш куруу жана жер пайдалануу тууралуу ачык маалыматтарды берип, пландоо этабында чечим кабыл алууга жана өз кызыкчылыктарын коргоого катышуу үчүн укуктук мүмкүнчүлүктөрдү берет.

КЖПЭ – бул коомдук келишим. Бул бардык шаардык субъекттер – бизнес, турак жай ээлери, бийлик жана инвесторлор үчүн ачык-айкын эрежелер. Алар тигил же бул жер участогун кантип колдонсо болору, курулушка уруксатты кантип алып, же кыймылсыз объектке укуктарды кантип каттаса болору тууралуу бардык маалыматтарды камтыйт.

КЖПЭ ак ниет бизнес жана инвестор үчүн пайдалуу. Бул эрежелер аткарууга кабыл алынган жер-

В свою очередь городские власти обещают, что проблемы, связанные с застройкой, будут решены в ближайшее время.

ВСЕ ПРОБЛЕМЫ РЕШИТ ПЛАН ДЕТАЛЬНОЙ ПЛАНИРОВКИ (ПДП)?

На критику по хаотичной застройке мэрия города отвечает, что заказала план детальной планировки (ПДП) и выделила на это 18 миллионов сомов из городского бюджета. ПДП – это уточненный вариант Генерального плана города, который показывает детальное расположение объектов. Его вариант для центральной части города был представлен общественности в августе 2016 года и сразу вызвал немало критики со стороны специалистов и неравнодушных горожан.

Дело в том, что план детальной планировки не только придает законный статус спорным объектам, но и уплотняет существующую застройку возведением новых строений. При этом ни одного нового парка и объектов социальной инфраструктуры в плане нет. ПДП разрабатывался без учета мнения горожан, по старинке, без вовлечения общественности, без изучения потребностей и запросов жителей. И вместо того, чтобы решить городские конфликты, лишь породил новые серьезные противоречия.

ПРАВИЛА ЗАСТРОЙКИ И ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ (ПЗЗ) КАК ИНСТРУМЕНТ ГРАЖДАНСКОГО УЧАСТИЯ

ПЗЗ – это документ, который делит город на функциональные зоны и регламентируют градостроительную деятельность, четко определяя параметры застройки и землепользования для каждой из них. Документ предоставляет горожанам, собственникам жилья и бизнесу открытую информацию о застройке и землепользовании и дает правовые возможности для участия в принятии решений и защиты своих интересов на этапе планирования.

ПЗЗ – это общественный договор. Это прозрачные правила для всех городских субъектов – бизнеса, собственников жилья, властей и инвесторов. Они содержат всю информацию о том, как можно использовать тот или иной земельный участок, как получить разрешение на строительство или зарегистрировать права на объекты недвижимости.

ПЗЗ выгодны для добросовестного бизнеса и инвесторов. Строить, где приняты к исполнению эти правила, легче и быстрее. Они упрощают систему получения разрешительных документов и уменьшают риски возникновения конфликтов между субъектами. Документ дает доступное и понятное представление о развитии и использовании территориальных зон,

де куруу жеңил жана тез болот. Алар уруксат документтерин алуу системасын жөнөкөйлөтүп, субъекттер ортосундагы жаңжалдардын пайда болуу тобокелдигин азайтат.

Документ турак жайды, жумушчу мейкиндикти тандоо тууралуу маалыматтарды берүү менен, аймактык зоналардын өнүгүүсү жана колдонулушу тууралуу жеткиликтүү жана түшүнүктүү элес берип, керексиз коңшулаштык тобокелдигин азайтат. Анын жардамы менен жер участкарунун ээлери жер участкарун жана капиталдык курулуш объекттерин уруксат берилген түрүндө өзгөчө эффективдүү пайдалана алышат.

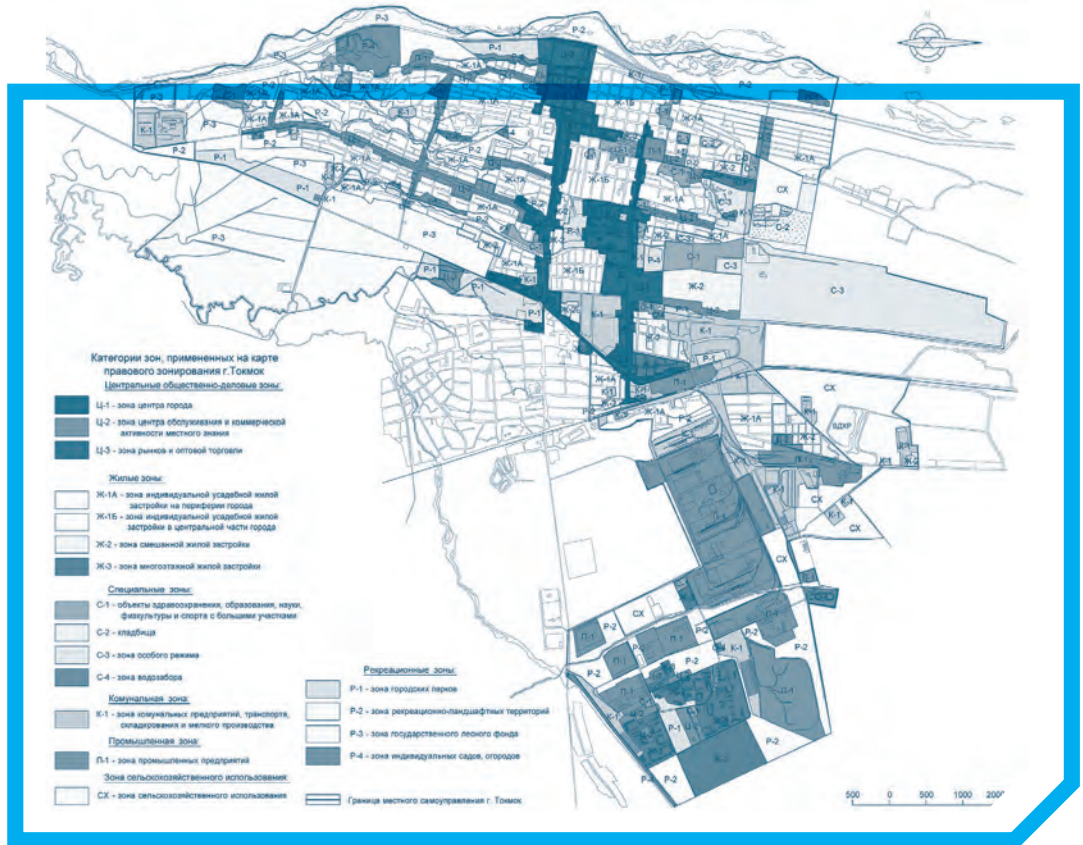
Ийкемдүүлүк - бул КЖПЭнин дагы бир артыкчылыгы. Шаардын муктаждыктарын жана жашоочулардын суроо-талаптарын эске алуу менен, аларды толуктап, зоналарды деталдаштырып жана өзгөртүп, анализ жүргүзүп, коомдук угууларды өткөрсө болот.

Курулуш куруунун жана жер пайдалануунун эрежелери он жыл мурда Кыргызстандын 12 шаарында кабыл алынган. Алар: Токмок, Ош, Жалал-Абад, Чолпон-Ата, Каракол, Нарын, Кара-Балта, Талас, Өзгөн, Балыкчы, Баткен жана Кант. Анткен менен аларды жеринде колдонууда бир топ көйгөйлөр бар.

БИШКЕКТЕГИ КЖПЭ

Бишкекте Курулуш куруунун жана жер пайдалануунун эрежелери бери дегенде 10 жылга кечикти. Бул мезгил аралыгында шаардын борборундагы жана түштүк кичи райондорундагы бош жерлердин дээрлик баарында курулуштар башталып калды. Баш калаадагы азыркы кырдаал шаардыктардын нааразылыгын жаратып, учурдагы шаар куруу системасын кайра карап чыгуу зарылчылыгы пайда болду.

Шаар мейкиндиги бардык субъекттердин –

Токмок шаарынын укуктук зоналаштыруу картасы
Карта правового зонирования города Токмока

предоставляя информацию для выбора жилья, рабочего пространства и уменьшая риск нежелательного соседства. Благодаря ему, собственники земельных участков могут выбрать наиболее эффективный вид разрешенного использования земельных участков и объектов капитального строительства. Гибкость – еще одно преимущество ПЗЗ. Исходя из потребностей города или запросов жителей, их можно дополнять, детализировать и изменять зоны, проводя анализ и публичные слушания.

Правила застройки и землепользования более десяти лет приняты в 12 городах Кыргызстана: Токмоке, Оше, Джалал-Абаде, Чолпон-Ате, Караколе, Нарыне, Кара-Балте, Таласе, Узгене, Балыкчы, Баткене и Канте. Однако с их использованием на местах существует немало проблем.

ПЗЗ В БИШКЕКЕ

Внедрение Правил застройки и землепользования в Бишкеке запоздало как минимум на 10 лет. За это время практически все свободные земли в центре города и южных микрорайонах были застроены. Нынешняя ситуация в городе вызывает недовольство горожан, назрела крайняя необходимость пересмотра существующей градостроительной системы.

Важно понимать, что городское пространство затрагивает сферу интересов всех субъектов: городских властей, представителей бизнеса

шаар бийлигинин, бизнес өкүлдөрүнүн жана жарандык коомдун кызыкчылыктар чөйрөсүнө тиешелүү болгонун, бул субъекттердин кызыкчылыктар балансын сактоо КЖПЭнин башкы милдети экенин түшүнүш керек.

Бишкекте укуктук зоналаштыруу принциптерин өнүктүрүү жана КЖПЭни кабыл алуу үчүн бардык кызыкдар жактарга бул документ тууралуу ишенимдүү маалыматты жеткирүү өтө маанилүү; Эрежелер – пайдалуу жана коопсуз болгонун түшүндүрүү зарыл.

Архитектор жана укуктук зоналаштыруу боюнча эксперт Ильдар Умурзаков Бишкекте укуктук зоналаштыруу идеяларын илгерилетүү үчүн жарандык сектордун күчү жетишсиз болгонун, ири бизнес ассоциациялардын колдоосуна ээ болуш керектигин айтат. «КЖПЭни илгерилетүү үчүн алар ири инвесторлорго зарыл болгонуна ынандыруу керек. Анткени ири оюнчулар гана бул процесске таасирин тийгизип, өкмөт менен Жогорку Кеңештин деңгээлине чыга алышат», - деп айтат Ильдар Умурзаков. Азыркы системада ак ниет бизнеске иштөө өтө оор. Инвесторлор инженердик-техникалык кубаттуулук тууралуу ишенимдүү жана жаңыланып турган маалымат жетишсиздиги өңдүү көйгөйгө көп туш болушат. Объекттердин курулушу да шаар куруу процессинин айкын эместигинен, татаал бюрократиялык жол-жоболордон улам кыйынчылыктар менен коштолот. Өз кезегинде КЖПЭ инвесторлорго ыктымал курулуштун түрүн жана көлөмүн, чектөөчү факторлорду так түшүнүүгө мүмкүнчүлүк берип, бизнес пландоо процессин жеңилдетет. Бирок бизнес үчүн курулуш жана аймактарды өнүктүрүү чөйрөсүнө аралашкан муниципалдык жана мамлекеттик органдар тараптан коррупциялык тобокелдиктердин азайышы негизги стимул болуп калат.

Коомчулукту Курулуш куруунун жана жер пайдалануунун эрежелери тууралуу маалымдоонун да билим берүүчү натыйжасы бар. Анын жардамы менен шаардыктар шаарды башкаруу системасын түшүнүп, калаадагы жер ресурстарын пайдаланууда талаштуу, жаңжалдуу кырдаалдарды жөнгө салуу үчүн укуктук ченемдерди колдонгонду үйрөнүп алышат.

Укуктук зоналаштырууну билген кадрларды даярдоо жана шаарды, шаардыктардын муктаждыктарын түшүнүүгө жөндөмдүү, шаарларды башкаруу саясатын түзө билген, укуктук зоналаштыруу принциптерин илгерилеткен жана бардык деңгээлдерде сүрөгөн дисциплинарлар аралык топторду түзүү дагы бир маанилүү маселе.

Бишкекте КЖПЭти жайылтуунун демилгечиси ким гана болбосун, жумуш ачык жана айкын жүрүшү керек. Ар бир субъект бири-биринин укуктарын жана кызыкчылыктарын урматтап, конструктивдүү диалог курууга умтулушу керек.

и гражданского общества, и главная задача ПЗЗ заключается в сохранении баланса интересов этих субъектов.

Для развития принципов правового зонирования и принятия ПЗЗ в Бишкеке крайне важно донести достоверную информацию об этом документе до всех заинтересованных сторон; объяснить, что ПЗЗ – выгодно и безопасно.

Архитектор и эксперт по правовому зонированию, Ильдар УМУРЗАКОВ считает, что для продвижения идей правового зонирования в Бишкеке недостаточно сил гражданского сектора и что необходимо заручиться поддержкой крупных бизнес-ассоциаций. «Чтобы продвигать ПЗЗ нужно убедить в их необходимости крупных инвесторов – только крупные игроки могут существенно повлиять на этот процесс и выйти на уровень правительства и Жогорку Кенеша», – говорит Ильдар УМУРЗАКОВ.

В существующей системе добросовестному бизнесу очень тяжело работать. Инвесторы часто сталкиваются с нехваткой достоверных и обновленных данных о инженерно-технических мощностях, строительство объектов также затрудняется из-за непрозрачности градостроительного процесса и сложных бюрократических процедур.

ПЗЗ, в свою очередь, даст инвесторам четкое понимание вида и объемов возможного строительства, ограничивающих факторов, а также облегчит процесс бизнес-планирования. Но самым главным стимулом для бизнеса станет уменьшение коррупционных рисков со стороны муниципальных и государственных органов, задействованных в сфере строительства и развития территорий.

Информирование общественности о Правилах застройки и землепользования также несет образовательный эффект, благодаря которому горожане могут погрузиться в систему городского управления и научиться использовать правовые нормы для урегулирования спорных, конфликтных ситуаций при использовании городских земельных ресурсов.

Другим важным моментом должна стать подготовка кадров, разбирающихся в правовом зонировании, и создание междисциплинарных групп, способных понимать города и потребности горожан, выстраивать политику пространственного управления городов, продвигать принципы правового зонирования и лоббировать их на всех уровнях.

Кто бы ни был инициатором внедрения ПЗЗ в Бишкеке, важно, чтобы работа была прозрачной и открытой. Чтобы каждый субъект уважал права и интересы друг друга и стремился к конструктивному диалогу.

ШААРДАГЫ ҮЙ ЖАНЫБАРЛАРЫ / ДОМАШНИЙ СКОТ В ГОРОДЕ: МАЛСЫЗ ООКАТ БОЛБОЙТ?

АТАЙ САМЫЙБЕК УУЛУ,
ШААРДЫ ПЛАНДООЧУ

Совет маалында Кыргызстандын көпчүлүк шаарларында заводдор шаар түзүүчү ишканалар болуп саналчу. Шаардык инфраструктура, инженердик-транспорттук коммуникациялар жана турак жай курулушу өнөр жай объекттеринин суроо-талаптарына жараша түзүлчү. СССРдин урашы жана өндүрүштүк байланыштардын талкаланышы шаар турмушунун сапатына терс таасирин тийгизди. Көпчүлүк заводдор жана ишканалар менчиктештирилип, талкаланды. Миңдеген шаардыктар жумуш орундарынан ажырады.

Кызмат көрсөтүү чөйрөсү жана экономиканын башка тармактары ишке болгон таңсыктыктын ордун толуктай алган жок жана натыйжада миңдеген адамдар чоң шаарларга же башка өлкөлөргө иш издеп кетишти.

Тиричилигин жүргүзүү үчүн көпчүлүк шаардыктар айыл чарбасы менен алектене баштады.

АТАЙ САМЫЙБЕК УУЛУ,
ГОРОДСКОЙ ПЛАНИРОВЩИК

В советское время заводы были градообразующими предприятиями во многих городах Кыргызстана. Городская инфраструктура, инженерно-транспортные коммуникации и жилищная застройка формировались, исходя из запросов промышленных объектов. Развал СССР и разрушение производственных связей негативно отразились на качестве городской жизни. Большинство заводов и предприятий были приватизированы и разрушены. Тысячи горожан лишились рабочих мест.

Сфера услуг и другие отрасли экономики не смогли компенсировать дефицит рабочих мест и, как итог - тысячи людей мигрировали в крупные города и другие страны.

Для того чтобы выжить, многие горожане занялись сельским хозяйством. Содержание скота на дому, городские сады и огороды стали одним

**1-сүрөт. Токмоктогу 1-микрорайондо мал жаюу
Изображение 1. Выпас скота в 1 микрорайоне Токмока**

2-сүрөт.
Мал кирешенин булагы катары.
Токмок, 2016

Изображение 2.
Скот как источник дохода.
Токмок, 2016

Үйдө мал багуу, шаардагы жемиш багы жана бакча көпчүлүк шаардыктар үчүн кирешенин жана тиричилик жүргүзүүнүн негизги булагына айланып калды.

Чейрек кылым мурда түзүлгөн кырдаал ушул күнгө чейин заманбап шаарлардын азыркы абалына олуттуу таасирин тийгизип келатат.

Шаарлар форумуна даярдык көрүүнүн алкагында беш шаарда жүргүзүлгөн изилдөөнүн жыйынтыктары көрсөткөндөй, мал багуу Кыргызстандын чакан шаарларында жашаган калктын экономикалык ишмердүүлүгүнүн негизги түрлөрүнүн бири болуп эсептелет.

из главных источников пропитания и доходов для многих горожан.

Ситуация, сложившаяся четверть века назад, до сих пор сильно отражается на нынешнем состоянии современных городов.

Исследование пяти городов в рамках подготовки к Форуму городов, показало, что содержание скота является одним из основных видов экономической деятельности населения в малых городах Кыргызстана.

Исследования, проведенные в 2002 году, показали, что 45% жителей индивидуальной застройки г. Токмока держали мелкий или крупный

3-сүрөт. Балыкчыда бодо малдын ордуна кой-эчкилерди багышат
Изображение 3. В Балыкчы вместо крупного рогатого скота предпочитают овец

4-сүрөт.
Балыкчынын
борбордук
көчөсүндө
оттоп жүргөн
мал

Изображение 4.
Пасущийся
скот
на центральной
улице
Балыкчы

2002-жылы жүргүзүлгөн изилдөө көрсөткөндөй, Токмок шаарында жеке курулушу бар жашоочулардын 45% бодо мал же үй жаныбарларын кармайт. Натыйжада малды үйдө багуу шаардын курулуш куруу жана жер пайдалануунун эрежелеринде жазылган жана бекитилген жер участкторун пайдалануунун регламентинде орун алды.

Совет маалында Токмок ондогон заводдору бар ири өнөр жай борбору катары белгилүү болчу. Азыр шаар өзүнүн мал базары менен белгилүү. Бул Кыргызстандагы эң чоң мал базар болуп эсептелет.

Нарында малды дээрлик бардык жерден көрүү-

рогатый скот. В итоге содержание скота на дому получило место в регламенте использования земельных участков, прописанных и закрепленных в правилах застройки и землепользования города.

В советское время Токмок был известен как крупный промышленный центр с десятками заводов. Сейчас город более известен своим скотным рынком, который является самым большим в Кыргызстане.

В Нарыне скот можно увидеть практически везде - в центре и на окраинах города.

В Нарыне нет промышленных предприятий,

5-сүрөт. Нарындын тургуну малын сугарууга айдап келди
Изображение 5. Житель Нарына привел стадо на водопой

6-сүрөт. Уй Нарындын борбордук Ленин көчөсүн аралап баратат
Изображение 6. Корова переходит улицу Ленина – центральную улицу Нарына

гө болот – борбордо да, шаардын четинде да. Нарында өнөр жай ишканалары жок. Ошондуктан калктын басымдуу бөлүгү үйдүн жанындагы аймактарда мал багуунун эсебинен жан багат.

Кыргызстандын шаарларында мал – бул шаардык турмуштун кадыресе элементи, күнүмдүк шаардык социалдык сценарий деп койсо да болот.

Кыргыз Республикасы эгемендигин алган алгачкы оор кризистик жылдары көпчүлүк шаардыктар малдын арты менен жашап кетишти. Атугүл азыр да шаарда мал баккан жашоочулардын үлүшү олуттуу жана шаарлардын социалдык-экономика-

поэтому большая часть населения живет за счет содержания скота в придомовых территориях.

Скот в городах Кыргызстана – это обычный элемент городской жизни, повседневные городские социальные сценарии.

Благодаря содержанию скота, многие жители городов смогли выжить в тяжелые кризисные годы становления Кыргызской Республики. Даже сейчас доля жителей, занятых в городском животноводстве, является весомой и влияет на социально-экономическое положение городов. Изучение городов показало, что содержание скота

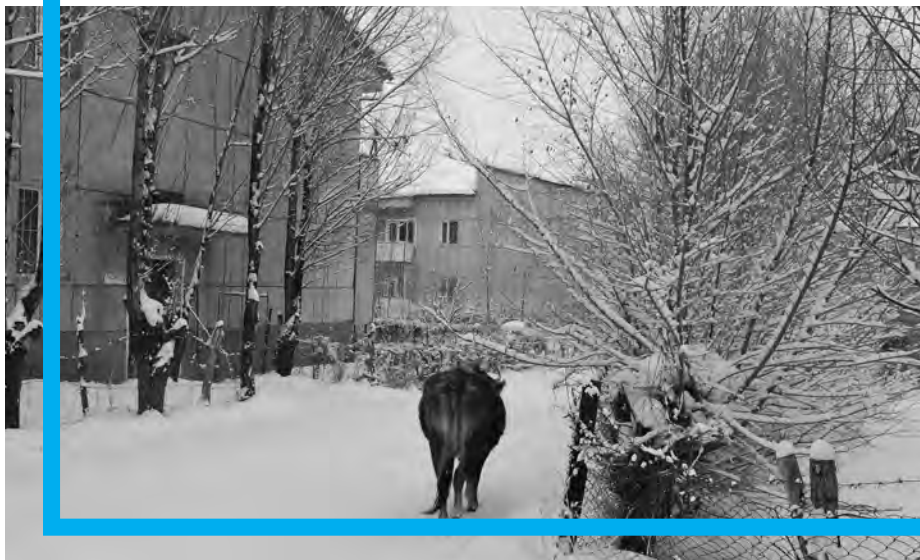
7-сүрөт.
«Эмнени жесек ошолбуз».
Нарында уй таштандыны аралап жүргөн көрүнүш сейрек эмес

Изображение 7.
«Мы то, что мы едим».
В Нарыне можно нередко увидеть, как коровы ищут себе пропитание в мусорных баках

8-сүрөт.
Нарындагы
шарты жакшыраак
райондордун бири
катары саналган
Москва
кичирайонунда
оттоп жүргөн уй

Изображение 8.
Корова
в микрорайоне
«Московский»,
одном из наиболее
благоустроенных
районов Нарына

лык абалына таасирин тийгизип келет. Шаарларды изилдөө көрсөткөндөй, мал багуу – бул учурдагы шаардык контексттин ажырагыс бир бөлүгү жана шаар мейкиндиктерин долбоорлоштурганда мына ушул факторду эсепке алуу зарыл.

Шаарда мал багуунун өзүнүн тобокелдиктери жана көйгөйлөрү бар. Шаардыктардын баарына эле тротуардан баратып, кыкты тебелеп алган жага бербейт. Мал жаюу да шаарды жашылдан-дырууга жана коомдук жайларды колдонууга

– это неотъемлемая часть нынешнего городского контекста, и дало понять, что этот фактор нужно учитывать при проектировании городских пространств.

Скот в городе создает определенные риски и проблемы. Не всем жителям города по душе ходить по тротуарам, оглядываясь на отходы жизнедеятельности домашнего скота. Выпас скота также негативно отражается на городском озеленении и использовании обществен-

9-сүрөт. Мал Нарында дайыма эле болуп келген,
ал эми Нарын эл аралык университети бир жыл мурда гана ачылган
Изображение 9. Скот в Нарыне был всегда,
а международный университет в Нарыне открылся лишь год назад

10-сүрөт.
Кыргызстандын
түштүгүндөгү
шаарларда да мал
сейрек көрүнүш эмес.
Исфана

Изображение 10.
В городах на юге
Кыргызстана
скот тоже не редкость.
Исфана

терс таасирин тийгизип жатат. Түзүлгөн кырдаалда малды шаардын чегинде багууга жана жаюуга уруксат берген регламенттерди кайра карап чыгып, тактоо зарылчылыгы бар. Ушуну менен бирге санитардык жана ветеринардык ченемдерди гана эмес, маселенин эстетикалык жагын, шаарды көрктөндүрүү принциптерин да эсепке алуу өтө маанилүү.

Оор жылдары мал багуу көптөргө оокатын өткөрүүгө жардам бергени талашсыз. Бирок шаарлардын келечеги муниципалитеттер кантип жана кандай багытта өнүгөөрүнө көз каранды болот.

ных пространств. В сложившейся ситуации есть необходимость пересмотра и уточнения регламентов, разрешающих содержание и выпас скота в городской черте. При этом крайне важно учитывать не только санитарные и ветеринарные нормы, но и эстетическую сторону вопроса, принципы городского благоустройства.

Содержание скота помогло многим выжить в сложные времена, но его будущее в городах будет зависеть от того, как и в каком направлении будут развиваться муниципалитеты.

11-сүрөт. Шаарда мал транспорттун ролун аткарат. Исфана
Изображение 11. Скот в городе также используется как транспортное средство. Исфана

ШААРДАГЫ КАШААЛАР – ОБОЧОДОГУ КЫЙРАТУУЧУ ПРАКТИКА

ГОРОДСКИЕ ЗАБОРЫ – РАЗРУШИТЕЛЬНАЯ ПРАКТИКА САМОИЗОЛЯЦИИ

Заборы

ЛИБЕРИЯНЫН ОРДО КАЛААСЫ МОНРОВИЯДА МАМБА ПОИНТ ДЕП АТАЛГАН БАКУБАТ РАЙОН БАР. БУЛ РАЙОНГО ДЕҢИЗ ЖАКТАН ЖАКЫНДАГАНДА АМЕРИКАЛЫК ЭЛЧИЛИКТИН АК ДУБАЛДАРЫ КӨЗГӨ УРУНАТ. ШААРДЫН БУЛ БӨЛҮГҮ САЛТТУУ ТҮРДӨ КООПСУЗ БОЛУП ЭСЕПТЕЛЧҮ ЖАНА ӨЗГӨЧӨ АНЫН ЖЭЭГИНЕ ЧЕТ ӨЛКӨЛҮКТӨР МЕНЕН БАЙ ЛИБЕРИЯЛЫКТАР КӨП КЕЛЧҮ. БИРОК АТУГУЛ УШУНДАЙ БАРДАР АЙМАКТА ДА ЖАКЫРЛАР ЖАШАГАН РАЙОНДОР, МАШИНА ЖУУЧУ ЖАЙЛАР БАР ЖАНА АЛАР КУМЖЭЭКЕ БАРЧУ ЖОЛДУ КООПТУУ КЫЛАТ. КУМЖЭЭКТИН ЖАНЫНДАГЫ БАРДЫК ИМАРАТТАР БИЙИК ДУБАЛДАР ЖАНА ТИКЕНЕКТҮҮ СЫМДАР МЕНЕН ТОСУЛГАН. АР КИМИСИ ӨЗ ДҮЙНӨСҮНДӨ ЖАШАЙТ: БАЙЛАР БАРДЫК ШАРТАРЫ ТҮЗҮЛГӨН БЕШ ЖЫЛДЫЗДУУ ВИЛЛАЛАРДА, АЛ ЭМИ ЖАКЫРЛАР ӨП-ЧАП ТУРМУШТА КҮН ӨТНӨРҮШӨТ, БИРОК КУМЖЭЭККЕ КААЛАГАН УЧУРУНДА БАРА АЛЫШАТ.

УМАР ШАВУРОВ ЖАНА
ШАМИЛЬ ИБРАГИМОВ

В МОНРОВИИ, СТОЛИЦЕ ЛИБЕРИИ, ЕСТЬ БОГАТЫЙ РАЙОН ПОД НАЗВАНИЕМ «МАМБА ПОИНТ». КОГДА К НЕМУ ПОДПЛЫВАЕШЬ С МОРЯ, ТО ВИДИШЬ БЕЛЫЕ СТЕНЫ АМЕРИКАНСКОГО ПОСОЛЬСТВА. ТРАДИЦИОННО ЭТА ЧАСТЬ ГОРОДА СЧИТАЛАСЬ БЕЗОПАСНОЙ И БЫЛА ИЗЛЮБЛЕННЫМ МЕСТОМ, ОСОБЕННО ВОЗЛЕ БЕРЕГА, ИНОСТРАНЦАМИ И БОГАТЫМИ ЛИБЕРИЙЦАМИ. НО ДАЖЕ ПОСРЕДИ ЭТОЙ РОСКОШИ ЕСТЬ ПЛЯЖ С ТРУЩОБАМИ И АВТОМОЙКАМИ, КОТОРЫЕ ДЕЛАЮТ ДОСТУП К ПЛЯЖУ НЕБЕЗОПАСНЫМ. ВСЕ ЗДАНИЯ ВОЗЛЕ ПЛЯЖА ОГОРОЖЕНЫ ВЫСОКИМИ СТЕНАМИ С КОЛЮЧЕЙ ПРОВОЛОКОЙ. КАЖДЫЙ ЖИВЕТ В СВОЕМ МИРЕ. БОГАТЫЕ - В СВОИХ ПЯТИЗВЕЗДОЧНЫХ ВИЛЛАХ СО ВСЕМИ УДОБСТВАМИ, А БЕДНЫЕ - В АНТИСАНИТАРИИ, НО С ДОСТУПОМ К ПЛЯЖУ.

УМАР ШАВУРОВ ЖАНА
ШАМИЛЬ ИБРАГИМОВ

Коом инклюзивдүү өнүгүү аркылуу коопсуздук маселесин чече албай, муну тикенектүү сым өткөрүп, бийик дубалдарды тургузуу менен чечкен мисалдар дүйнөнүн булуң-бурчунан көрүүгө болот. Трамптын тышкы чек араларга карата мамилеси да мунун бир мисалы. Латын Америкасында мындай социалдык эксперименттердин андан да узак траекториясы бар. Мисалы, Колумбияда 20-кылымдын 60-90-жылдары мамлекеттик институттар иштебей калганынан улам айрым топтор бийликтин компетенциясында болгон маселелерди чечүүнү өз колдоруна алышкан. Бул өзгөчө шаарлар менен поселоктор деңгээлинде өтө билинген. Бул планда Богота шаарынын контрасттары таң калтырат. Бардар райондордо турак жай комплекстери бийик дубалдар жана тикенектүү сымдар менен тосмолонгон. Адатта мындай комплекстер өтө жакшы коргоого алынып, анда бардык коммуникациялар, көп учурда атүгүл автономдуу энергия булактары да бар. Бул – тышкы көзгө жагымсыз реалдуулукка аралашпастан, өзүнүн чакан дүйнөсүнөн чыкпагандардын мейкиндиги. Мына ушунун натыйжасында коомдо өтө чоң ажырым пайда болду. Бөлүнүп, өздөрү үчүн коопсуз чөйрө түзүүгө аракеттенген шаардыктар обочодо калышты. Бул болсо коомдун андан ары маргиналдашуусуна жана катмар-катмар болуп бөлүнүшүнө алып келди. Бул процесстин кесепеттеринин бири – жарым кылымга созулган, миңдеген адамдардын өмүрүн алып кеткен жарандык согуш.

Богота шаарынын мисалы башкаруучулук мүнөздөгү ийгиликтүү тажрыйбаны көрсөткөнү менен дагы кызыктуу болуп турат. Мэрлер Антанас Мокус (Antanas Mockus (1995-1997; 2001-2003) жана Энрике Пеньялоста (Enrique Peñalosa (1998-2000) жетекчилиги алдында алты миллион киши жашаган шаар машинелер үчүн эмес, адамдар үчүн ыңгайлуу мейкиндикке айланган. Урбанистиканын көз карашынан алганда шаар кандай начар абалдан азыркы абалына келгенин “Богота керемети” деп атап койсо болчудай. Эффективдүү мэр келгенге чейин Боготада коом толугу менен деморализацияланып, мамлекеттик институттардын легитимдүүлүгү жоголуп, ички мигранттардын чоң агымы пайда болуп, ресурстары чектелүү жана инфраструктурасы өнүкпөгөн шаарга катары саналчу. Бирок мындай терс көрүнүштөргө карабастан шаар кайра жаралды десек болчудай.

Бир нече сериядан турган бул макала Антанас Мокус жана анын санаалаштары менен жеке баарлашуунун негизинде жазылды. Ошондой эле Мокус башында турган жана андан кийинки администрациялар тууралуу жазылган материалдарды изилдөөнүн жыйынтыгы болуп саналат. Бул макалада биз Бишкектин тургундарына

Мир полон пестрых примеров, когда общество, не сумев найти решение проблемы безопасности через инклюзивное развитие, решало проблему путем ограждения или строительства стен. Недавний пример Трампа в отношении внешних границ не новинка. В Латинской Америке эти социальные эксперименты имеют более длительную траекторию. К примеру, в Колумбии в 60-90-х годах двадцатого века, ввиду атрофирования государственных институтов, отдельные группы стали брать решение вопросов, которые типично находятся в компетенции властей, в свои руки. Это, в частности, имело яркое проявление на уровне городов и поселков. Контрасты Боготы в этом плане поразительны. Жилые комплексы в богатых районах огорожены высокими стенами с колючей проволокой. Такие комплексы обычно охраняются очень хорошо и имеют все коммуникации, во многих случаях даже автономные в части электроэнергии. Это маленькие миры, где можно жить и не смешиваться с внешней некрасивой реальностью. Произошло мощнейшее разделение общества на уровне физических пространств. В попытке оградиться и создать более безопасную среду для себя, обеспеченные горожане спровоцировали свою изоляцию. Это привело к дальнейшей маргинализации и расслоению общества. Одним из побочных явлений данного процесса стала гражданская война, длившаяся около полувека, которая унесла жизни нескольких сот тысяч жителей.

Пример Боготы особенно интересен тем, что он показывает успешный опыт управленческого характера, который позволил трансформировать шестимиллионный город в течение нескольких администраций мэров под руководством Антанаса МОКУСА (Antanas Mockus (1995-1997гг.; 2001-2003гг.) и Энрике ПЕНЬЯЛОСА (Enrique Peñalosa (1998-2000гг.), в пространства, более комфортные для людей, а не для машин. Так называемое чудо Боготы особенно примечательно, если учитывать, в каком плохом состоянии, с точки зрения урбанистики, находился город. Полнейшая деморализация общества, потеря легитимности государственных институтов, приток огромного количества внутренних мигрантов, ограниченность ресурсов и не развивающаяся инфраструктура, это то, чем характеризовался город до прихода эффективного мэра. Но несмотря на все эти негативы, город был трансформирован.

Данная статья, первая из нескольких серий, написана на основе личной беседы с Антанасом МОКУСОМ и его соратниками, а также как результат изучения материалов, написанных про него и последующие администрации. В данной

жана Кыргызстандын башка шаарларына (балким, Борбор Азиядагы башка мамлекеттерге да) үч бурчтуктун башында коом жана чөйрө менен гармонияда жашаган адам турса, шаарды өнүктүрүүнүн жалпы траекториясын оң жагына өзгөртүү мүмкүн экенин көрсөткүбүз келди. Бул мисал пайдалуу болот. Анткени Бишкекте шаарды ийгиликтүү трансформациялоо үчүн айрым өбөлгөлөр бар. Сейил бак зоналарын коргоп калуу жана “Сорос-Кыргызстан” фонду жигердүү колдогон шаардагы тазалыкты сактоо боюнча шаардыктардын демилгелери буга мисал болуп берет. Коомдо жакшы жашоого суроо-талап бышып жетилди. Адамдарга жолдор, тротуарлар, жарыктандыруу жана дүкөндөр түрүндө жөн гана инфраструктура аздык кылып калды. Коом түрдүү социалдык топтордун кызыкчылыктарын жана муктаждыктарын эсепке алган толук кандуу жашоо үчүн ыңгайлуу жана коопсуз башка чөйрөнү талап кылууда.

Ал эми бул суроо-талаптар канчалык деңгээлде аткарылып жатканы бул башка маселе. Бул өзгөчө турак жай комплекстеринин алкагынан көрүнүүдө. Алар көбүнчө үйдүн тегерегин айып пулдар менен коркуткан жазуулар илинген кашалар менен курчашууда. Айрым бир учурларда шлагбаумдар коюлуп жатат. Бул биринчи кезекте машинелердин өтө көп саны жана токтотмо жайлардын жетишсиздигине байланышкан көйгөйдү чечүүнүн табигый жолу. Экинчиден, бул өз короосун коомдогу айрым элементтерден коргоо аракетин. Бул өзгөчө балдар жүргөн жерлер үчүн актуалдуу маселе. Маңызынан алып караганда мындай чечимдер өзүн актачуудай. Бирок алар ушул чакан жамааттардын калктын негизги кат-

работе мы хотим показать горожанам Бишкека и других городов Кыргызстана (возможно, стран Центральной Азии), что можно поменять общую траекторию развития города в положительную сторону, где во главу угла ставится жизнь человека в гармонии с обществом и средой. Этот пример полезен, так как в Бишкеке, в частности, есть отдельные предпосылки для успешной трансформации города. К примеру, инициативы горожан по отстаиванию парковых зон и соблюдению чистоты в городе, активно поддерживаемые Фондом «Сорос-Кыргызстан». В обществе назрел запрос жить лучше, людям недостаточно иметь просто инфраструктуру в виде дорог, тротуаров, освещения и магазинов, общество требует другой среды, комфортной и безопасной для полноценной жизни, учитывающей интересы и потребности различных социальных групп.

Другое дело, насколько этот запрос реализуется. Это особенно просматривается в разрезе жилых комплексов. большей частью они устанавливают заборы по периметру домов с грозными вывесками о штрафах. В некоторых случаях они ставят шлагбаумы. Это, в первую очередь, естественное решение проблем, связанных с огромным количеством машин и нехваткой парковочных стоянок. Во-вторых, это попытка хоть как-то обезопасить двор от нежелательных для них элементов общества. Это актуальнее там, где есть дети. В сущности, эти решения вполне оправданы. Однако они создают предпосылки для дальнейшей самоизоляции этих мини-сообществ от основной массы населения и отчуждаются от решения проблем. Для горожан в таких мини-мирах вопрос безопасно-

марынан обочолонуп калуусуна өбөлгө болууда. Ушундай чакан дүйнөдө жашаган шаардыктар үчүн коопсуздук маселеси экономикалык бакубатчылык менен байланыштуу болуп турат. Канчалык бакубат болсо, ошончолук өзүн коопсуздукта сезишет. Тышкы дүйнө менен кантип айкалышат? Мындай адамдардын жеке машинеси бар, алар коомдук транспортту чанда гана колдонушат, анткени ал жакта өздөрүн коопсуз жана ыңгайлуу сезишпейт, 1 км аралыкка бир саатта жетсе да буга кайыл. Экинчи жагынан алып караганда, мындай адамдар бир нерсени мамлекеттик институттар жолу менен жасаса болоруна ишенишпейт. Жергиликтүү да, улуттук да деңгээлдерде мамлекеттик институттар бери дегенде параллелдүү дүйнөдө деп жашашат, айрым учурда легитимдүү катары эсептешпейт. Мындай көз караштагыларды жаңжалдарга тукуруу жеңил. Башка шаардыктар менен жалпы байланыш жоголот. Натыйжада – короолордо, көчөлөрдө, дүкөндөрдө, атүгүл театрларда локалдуу жана жергиликтүү жаңжалдар орун алат. Адамдардын өз күчүнө болгон ишеними азаят. Чакан жетишкендиктер масштабдуу терс процесстердин фонунда көрүнбөй калат. Өкүнүчтүүсү – жүрүм-турумдун жалпы ченемдерин бузуу нормага айланат, себеби бул эрежелерди эч ким сактабай калат.

Богота шаарында 20-кылымдын 80-жылдарынын башында жана 90-жылдардын этегинде Антанас Мокус мэр катары келгенге чейин болжол менен ушундай кырдаал түзүлгөн. Жалпы пессимисттик маанай коомдун буту-колун тушагандай болгон. Бул өз кезегинде антисоциалдык жүрүм-турумга таасирин тийгизген. Ар бир адам жалпы эрежелерди жана жүрүм-турум нормаларын өз кызыкчылыгы үчүн бузуудан чоң пайда көргөн. Мунун баары адамдардын басымдуу бөлүгү ушундай жүрүм-турумду кабыл алган фондо болгон. Натыйжада эрежелерди баары бузуп, ал эми бузбагандары азчылыкта кала берген.

Сынган терезелер теориясына ылайык, таштандыны туш келди ыргытуу, вандализм, коомдук жайларда арак ичүү, метродо турникеттерден секирүү өңдүү майда тартип бузууларга коомдун көз жумду мамилеси адамдарды ушул өңдүү, же олуттуу тартип бузушуна түртөт. Күнүмдүк турмушта мындай чагымчылдыктын психологиялык механизми “Башкаларга уруксат болсо, эмне үчүн мага да болбосун?” деген суроо менен коштолуп калат – мында адам башкалар эрежелерди бузганда эч ким аны токтотпогонун көрүп, бул эрежелер ага да тиешелүү болбогондой кабыл алып калат (болгондо да өзү көргөн гана эмес, башка дагы тартип бузуулар). Ошону менен бирге коомдогу “көз жумуп коюуга

сти сопряжен с экономическим достатком. Чем больше его, тем безопаснее он чувствует себя. Как же он соприкасается с внешним миром? Такие люди пользуются личным авто, и редко используют общественный транспорт, так как не чувствуют себя в нем безопасно и комфортно, даже если придется провести час, чтобы проехать 1 км. С другой стороны, такие люди уже не верят или относятся с долей скепсиса в отношении того, что можно что-то сделать путем государственных институтов. Государственные институты, как на местном, так и национальном уровнях, существуют в параллельных мирах, в лучшем случае. А в худшем - они нелегитимны. Такое мировоззрение легче провоцируемо к конфликту. Теряется общий контакт с другими горожанами. Результат – локальные и местные конфликты во дворах, на улице, магазине, даже в театрах. Люди просто не верят в свои силы. Маленькие достижения стираются на фоне более масштабных негативных процессов. Что самое примечательное: нарушение общих норм поведения и табу становятся нормой, так как их никто не соблюдает.

В Боготе конца 80-х и начала 90-х двадцатого века, до прихода Антанаса МОКУСА в качестве мэра, была примерно такая же ситуация. Общий пессимизм парализовал общество. Это, в свою очередь, вылилось в антисоциальное поведение, где каждый человек видел большую выгоду от нарушения общих правил и норм поведения для личного интереса. Это происходило на фоне того, что большая часть людей принимала эту поведенческую норму. В итоге все нарушают правила, и тот, кто не нарушает, оказывается в меньшинстве.

Согласно теории разбитых окон, попустительское отношение общества по отношению к мелким правонарушениям, таким, как выбрасывание мусора в неположенных местах, вандализм, публичное пьянство, прыжки через турникеты в метро и т. п., непосредственно провоцирует людей на совершение аналогичных или более серьезных правонарушений. Психологический механизм такой провокации на бытовом уровне иллюстрируется фразой: «Если другим можно, то почему нельзя мне?» – когда человек видит, что совершаемые другими нарушения правил не пресекаются, он перестает считать правила (причем не только те, нарушения которых он наблюдал, но и любые другие) обязательными для себя. При этом условная средняя планка «допустимого нарушения» в обществе постоянно понижается, рано или поздно приводя к увеличению числа уже серьезных преступлений.

И наоборот, активная работа по предотвращению мелких нарушений и наказанию нарушите-

мүмкүн» тартип бузуулардын орточо чеги улам түшүп отуруп, эртеби-кечпи, акыры олуттуу кылмыштардын санынын көбөйүшүнө алып келет.

Тескерисинче, майда тартип бузууларды алдын алуу жана өтө маанилүү болбогон эрежелерди бузгандарды жазалоо боюнча жигердүү иштер (мындайча айтканда нөл сабырдуулук) жалпысынан тартип бузууларга бөгөт койгон маанайды жаратып, ал эми майда тартип бузууларды болтурбоо боюнча иштердин өзү алардын кайра кайталанышына жол бербейт.

Европадагы шаарчалардын биринде «сынган терезе» теориясы боюнча жүргүзүлгөн эксперименттин жакшы мисал боло алат. Эксперимент дүкөндөр жыш жайгашкан көчөлөрдүн биринде жүргүзүлгөн. Бул дүкөндөргө келген шаардыктар үйдүн бооруна өз велосипеддерин калтырышчу. Ошол үйдүн дубалында сүрөт тартууга тыюу салган жарык түстөгү, көзгө дароо илинген белги бар болчу. Адегенде дубал таза эле. Эксперимент жүргүзгөндөр ар бир велосипеддин рулуна (ал эми жалпысынан 77 велосипед бар эле) «Баарына көңүлдүү майрамдарды каалайбыз!» деген жазуусу бар кагаздарды жана спорттук товар саткан ойдон чыгарылган дүкөндүн логотибин илип чыгышкан. Көрүнбөгөн жерге жашынып алып, изилдөөчүлөр велосипед айдоочулардын реакциясына байкоо салып турушту. Көчөдө таштанды челектер болбогондуктан адам же кагазды жерге таштамак, же башка велосипедге илип кете бермек, же болбосо башка жерде ыргытып салыш үчүн чөнтөгүнө салмак. Биринчи эки вариант жалпы кабыл алган ченемдерди бузуу катары кабыл алынса, үчүнчүсү аларды сактоо катары каралган.

77 велосипед айдоочунун ичинен болгон 25и (32%) өзүн маданиятсыз катары көрсөткөн. Андан кийин экспериментти ошондой эле аба ырайында, күндүн ошол эле маалында кайталашты. Бирок бул жолу алдын ала дубалга ар кандай сүрөттөрдү тартып салышты. Бул жолу 77 кишинин ичинен 53ү (69%) кагазды жерге ыргытып кете беришкен. Бул айырмачылык жогорку деңгээлдеги статистикалык мааниге ээ. Ошентип, дубалга сүрөт тартууга салынган тыюунун бузулушу адамдарды көчөдө таштанды ыргытпоо өңдүү жалпы тарабынан кабыл алынган эрежени бузууга түрткөн олуттуу стимул болуп калды.

Ошентип, көчөгө таштанды ыргытпаш керек, түкүрбөш керек, жол эрежелерин сакташ керек ж.б. ушул өңдүү чогуу жашоо эрежелерин бузууга түрткөн шаар тургундарынын өзүн өзү изоляциялоо практикасы андан да олуттуу эрежелерди жана мыйзамдарды бузуу менен түз байланышта болот деп ишенимдүү ырастай алабыз. Муниципалитеттердин негизги иш-аракеттеринин бири – майда тартип бузууларга көз

лей даже самых малозначительных правил (так называемая нулевая терпимость) создает атмосферу нетерпимости к нарушениям в целом, а сама деятельность по пресечению мелких правонарушений позволяет «попутно» задерживать или существенно ограничивать в возможностях рецидивистов, обычно пренебрегающих правилами поведения в общественных местах.

Очень примечателен пример эксперимента по теории разбитых окон в одном европейском городке. Эксперимент проводили на улице, где много магазинов, у стены дома, где горожане, приезжая за покупками, паркуют свои велосипеды. У этой стены стоял яркий, бросающийся в глаза знак, запрещающий рисовать на стенах. Сначала стена была чистой. Экспериментаторы повесили на руль каждого велосипеда (всего велосипедов было 77) бумажку со словами «Желаем всем счастливых праздников!» и логотипом несуществующего магазина спортивных товаров. Спрятавшись в укромном уголке, исследователи стали наблюдать за действиями велосипедистов. На улице не было урн, поэтому человек мог либо бросить бумажку на землю, либо повесить на другой велосипед, либо взять с собой, чтобы выбросить позже. Первые два варианта рассматривались как нарушение принятой нормы, третий – как их соблюдение.

Из 77 велосипедистов лишь 25 (32%) повели себя некультурно. Затем эксперимент повторили, при такой же погоде и в то же время дня, предварительно размалевав стену бессодержательными рисунками. На этот раз намусорили 53 человека из 77 (69%). Выявленное различие имеет высокую степень статистической значимости. Таким образом, нарушение запрета рисовать на стенах оказалось серьезным стимулом, провоцирующим людей нарушать другое общепринятое правило – не сорить на улицах.

Таким образом, мы можем однозначно утверждать, что практика самоизоляции жителей городов, которые попустительствуют в нарушении мелких правил совместного проживания, таких, как не бросать мусор на улице, не плевать, соблюдать правила ПДД и т.д., имеет прямую связь с нарушениями более серьезных правил и законов. Одним из основных действий муниципалитетов должна быть нулевая терпимость к мелким нарушениям, что в свою очередь создаст среду, которая сама по себе будет сдерживать людей от деструктивного поведения.

жумбаш керек. Бул өз кезегинде адамдарды деструктивдүү жүрүм-турумдан кармап турган чөйрөнү түзөт.

«ЭЛДИН ҮНҮ ЖАНА ЖӨБ ОРГАНДАРЫНЫН ЖООПКЕРЧИЛИГИ: БЮДЖЕТТИК ПРОЦЕСС» ДОЛБООРУНУН ЖАҢЫЛЫКТАРЫ

НОВОСТИ ПРОЕКТА «ГОЛОС ГРАЖДАН И ПОДОТЧЕТНОСТЬ МСУ: БЮДЖЕТНЫЙ ПРОЦЕСС»

**ЧҮЙ ОБЛУСУНДАГЫ ИШТИН
НАТЫЙЖАЛАРЫ:
ЖАМААТТЫН АРТЫКЧЫЛЫКТАРЫ
ЭСЕПКЕ АЛЫНДЫ,
АЛ ЭМИ ЖӨБ
ОРГАНДАРЫ
ЖАМААТ АЛДЫНДА
ОТЧЕТТУУ
БОЛУП
КАЛЫШТЫ**

**ИТОГИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ЧУЙСКОЙ ОБЛАСТИ:
ПРИОРИТЕТЫ СООБЩЕСТВ УЧТЕНЫ,
А ОРГАНЫ МСУ ПОДОТЧЕТНЫ СООБЩЕСТВАМ**

2017-ЖЫЛДЫН АПРЕЛЬ АЙЫНДА ШВЕЙЦАРИЯ ӨКМӨТҮ КАРЖЫЛАГАН ЖАНА ӨНҮКТҮРҮҮ САЯСАТ ИНСТИТУТУ АТКАРГАН «ЭЛДИН ҮНҮ ЖАНА ЖЕРГИЛИКТҮҮ ӨЗ АЛДЫНЧА БАШКАРУУ ОРГАНДАРЫНЫН ЖОПОКЕРЧИЛИГИ: БЮДЖЕТТИК ПРОЦЕСС» ДОЛБООРУ ЧҮЙ ОБЛУСУНДАГЫ 12 ПИЛОТТУК ЖАМААТТА ӨЗ ИШИН ЖЫЙЫНТЫКТАДЫ. ДОЛБООР ЖАРАНДАРГА ЖЕРГИЛИКТҮҮ МААНИДЕГИ МАСЕЛЕЛЕРДИ ЧЕЧҮҮ ЖОЛУ МЕНЕН ӨЗ ЖАШООСУНУН САПАТЫН ЖАКШЫРТУУГА ЖАРДАМ БЕРЕТ. ОШОЛ ЭЛЕ МААЛДА ДОЛБООР ЖӨБ ОРГАНДАРЫНА ЖАРАНДАРДЫН СУРОО-ТАЛАПТАРЫНА ЖАНА МУКТАЖДЫКТАРЫНА МУРДАГЫДАН ДА ЖАКШЫ ЖООП КАЙТАРУУГА КОЛДОО КӨРСӨТӨТ. ДОЛБООРДУ ЧҮЙ ОБЛУСУНДА ИШКЕ АШЫРУУНУН ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ ДОЛБООРГО ТИКЕЛЕЙ КАТЫШКАН АЙЫЛ ӨКМӨТ БАШЧЫЛАРЫНА, ЖЕРГИЛИКТҮҮ КЕҢЕШТИН ДЕПУТАТТАРЫНА, КООРДИНАТОРЛОРГО ЖАНА БИРГЕЛЕШКЕН МОНИТОРИНГ ЖАНА БААЛОО ТОПТОРУНУН МҮЧӨЛӨРҮНӨ, ОШОНДОЙ ЭЛЕ ЖӨБЭММАНЫН, КООМДУК УЮМДАРДЫН ЖАНА МАССАЛЫК МААЛЫМАТ КАРАЖАТТАРДЫН ӨКҮЛДӨРҮНӨ ТАРТУУЛАНДЫ.

В АПРЕЛЕ 2017 ГОДА ПРОЕКТ «ГОЛОС ГРАЖДАН И ПОДОТЧЕТНОСТЬ ОРГАНОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ: БЮДЖЕТНЫЙ ПРОЦЕСС», ФИНАНСИРУЕМЫЙ ПРАВИТЕЛЬСТВОМ ШВЕЙЦАРИИ И ВЫПОЛНЯЕМЫЙ ИНСТИТУТОМ ПОЛИТИКИ РАЗВИТИЯ, ЗАВЕРШИЛ РАБОТУ В 12 ПИЛОТНЫХ СООБЩЕСТВАХ ЧУЙСКОЙ ОБЛАСТИ. ПРОЕКТ ПОМОГАЕТ ГРАЖДАНАМ УЛУЧШИТЬ КАЧЕСТВО СВОЕЙ ЖИЗНИ ПУТЕМ УЧАСТИЯ В РЕШЕНИИ ВОПРОСОВ МЕСТНОГО ЗНАЧЕНИЯ. ОДНОВРЕМЕННО ПРОЕКТ ПОМОГАЕТ ОРГАНАМ МСУ НАИЛУЧШИМ ОБРАЗОМ ОТВЕЧАТЬ ЗАПРОСАМ И НУЖДАМ ГРАЖДАН. РЕЗУЛЬТАТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТА В ЧУЙСКОЙ ОБЛАСТИ БЫЛИ ПРЕДСТАВЛЕНЫ ГЛАВАМ АЙЫЛ ОКМОТУ, ДЕПУТАТАМ МЕСТНОГО КЕНЕША, КООРДИНАТОРАМ И ЧЛЕНАМ ГРУПП СОВМЕСТНОГО МОНИТОРИНГА, НЕПОСРЕДСТВЕННО ПРИНИМАВШИМ УЧАСТИЕ В ПРОЕКТЕ, А ТАКЖЕ ПРЕДСТАВИТЕЛЯМ ГАМСУМО, ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ И СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ.

2012-жылдын март айынан 2015-жылдын март айына чейинки мезгил аралыгында Долбоор Жалал-Абад жана Ысык-Көл облустарында иштеди. Чүй облусунда Долбоор 2015-жылдын майынан 2017-жылдын мартына чейинки мезгилде иш алып барды. Бул мезгил аралыгында долбоор 12 өнөктөш айылдык аймакты (ар бир райондон бирден жана Кемин шаары) гана эмес, ошону менен бирге башка көптөгөн муниципалитеттерди – баары болуп Чүй облусунда 70тен ашуун айылдык аймакты (80%) камтыды.

ЖАРАНДАРДЫ ЖЕРГИЛИКТҮҮ МААНИДЕГИ МАСЕЛЕЛЕРГЕ ТАРТУУ

Долбоор Жарандардын ЖӨБго катышуу моделин (ЖЖӨБК модели) жайылтуу иштерин улантты. Бул модель 2012-2015-жылдары Жалал-Абад жана Ысык-Көл облустарында иштелип чыгып, сыноодон өткөрүлгөн. Аталган модель төмөнкүдөй маселелерди чечүүгө жардам берет: айылдык аймактын жашоочуларынын артыкчылыктуу маселелерин чечүүгө жергиликтүү жамааттарды кантип тартса болот? Жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүү үчүн колдо болгон уюштуруучулук, адамдык, материалдык жана финансы ресурстарын кантип мобилдештирүүгө болот? Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары калк алдында отчеттуу жана ачык болушу үчүн эмнелерди кылыш керек?

Жамааттарды жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарын ЖЖӨБК моделин биргелешип жайылтууга үйрөтүү үчүн долбоордун

В период с марта 2012 года по март 2015 года Проект работал в Джалал-Абадской и Иссык-Кульской областях. В Чуйской области Проект работал в период с мая 2015 года по март 2017 года. За этот период Проект охватил не только 12 партнерских айылных аймаков (по одному в каждом районе плюс город Кемин), но и многие другие муниципалитеты, всего более 70 (более 80%) айылных аймаков Чуйской области.

ВОВЛЕЧЕНИЕ ГРАЖДАН В РЕШЕНИЕ ВОПРОСОВ МЕСТНОГО ЗНАЧЕНИЯ

Проект продолжил внедрение Модели участия граждан в МСУ (Модель УГМСУ) в муниципалитетах Чуйской области. Данная модель позволяет решать следующие вопросы: как привлечь местные сообщества к решению приоритетных проблем жителей айылного аймака? как мобилизовать существующие организационные, чело-

колдоосу алдында 385 тренинг өткөрүлдү. Алардын жүрүшүндө дээрлик тогуз миң киши окуудан өттү, алардын ичинен 49% ЖӨБ органдарынын өкүлдөрү болсо, 51% жергиликтүү жамааттын мүчөлөрү.

Өткөрүлгөн тренингдердин жана семинарлардын жыйынтыгы боюнча жергиликтүү жамааттар жана ЖӨБ органдары артыкчылыктуу көйгөйлөрдү биргелешип аныктаганды, бюджеттин айкындуулугун камсыздаганды, биргелешкен иш-аракеттерди пландаганды, чогулуштарды жана жыйындарды өткөргөндү үйрөнүштү; өз укуктары жана милдеттери тууралуу көбүрөөк билип калышты; чоң аудитория үчүн презентацияларды даярдоо көндүмдөрүн жана сөз сүйлөө техникасын өздөштүрүштү; ошондой эле жергиликтүү деңгээлдеги кызмат көрсөтүүлөргө баа берип, жергиликтүү өз алдынча башкаруунун ишине мониторинг жана баалоо жүргүзгөндү үйрөнүштү.

Долбоор өнөктөштөрдү жөн гана окутпастан, аларга техникалык колдоо да көрсөтүп келди. Айталы, 12 айылдык аймакка ЖМБА (Жамаат муктаждыктарын биргелешип аныктоо) жана башка иш-чараларды өткөрүү үчүн жабдуулар берилди. Алардын ичинде чогулуштарда, жыйындарда жана башка коомдук иш-чараларда сөз сүйлөө үчүн радиомикрофондор; презентацияларды жана отчетторду даярдоо үчүн ноутбуктар; жамаат мүчөлөрүн алдыда болчу чогулуштар жана жыйындар тууралуу маалымдоо үчүн үн күчөткүчтөр бар.

Ошондой эле жамааттын артыкчылыктуу маселелерин чечүүгө дем берүү максатында долбоор бюджетти 200 миңден 500 миң сомго чейинки түрдүү конкурстарды уюштурду. Бул конкурстарга пилоттук да, пилоттук болбогон да жамааттар катышты. Байгелердин арасынан проектор үчүн экрандар өзгөчө көп талап кылынды. Ошондой эле техникалык колдоонун алкагында өткөрүлгөн иш-чаралар тууралуу маалыматтарды чогултуу, анын ичинде кызмат көрсөтүүлөргө жүргүзүлгөн мониторингдин жыйынтыктарын сүрөткө түшүрүп калуу үчүн фотоаппараттар берилди. Айыл тургундарын ЖМБА иш-чараларынын жыйынтыктары, бюджеттик жана башка маалыматтар тууралуу кеңири маалымдоо үчүн маалымат такталары берилди. Бул жабдуулардын жалпы баасы 1 млн. 600 миң сомду түздү. Анткен менен берилген жабдуулардын чыныгы баалуулугу анын наркында эмес, жамааттардын коомдук иш-чараларды өткөрүү, маалыматты визуалдаштырып, жайылтуу мүмкүнчүлүктөрүнүн кеңейишинде жатат десек болот.

Окуулар жана өткөрүлүп берилген жабдуулар ЖӨБ органдарына жамаат менен дагы да тыгыз байланышты түзүүгө жол ачты. 12 пилоттук айылдык аймакта долбоорду ишке ашыруу мез-

веческие, материальные и финансовые ресурсы для решения вопросов местного значения? как сделать так, чтобы органы местного самоуправления стали подотчетны и открыты перед населением?

Чтобы научить сообщества и органы местного самоуправления совместно внедрять Модель УГМСУ, при поддержке Проекта было проведено 385 тренингов, в ходе которых обучено почти девять тысяч человек, включая 49% представителей органов МСУ и 51% членов местных сообществ.

По результатам проведенных тренингов и семинаров местные сообщества и органы МСУ научились совместно выявлять приоритетные проблемы, обеспечивать прозрачность бюджета, планировать совместные действия, проводить собрания и сходы; стали более информированы о своих правах и обязанностях; приобрели навыки подготовки презентаций и техники выступлений для больших аудиторий; а также научились оценивать предоставляемые на местном уровне услуги, проводить мониторинг и оценку работы местного самоуправления.

Проект не только обучал партнеров, предоставлял консультации и помогал на практике применять получаемые новые знания, но и предоставлял необходимое оборудование. Так, 12 айылным аймакам было предоставлено оборудование для проведения СИНС (Совместное изучение нужд сообщества) и других мероприятий. Оборудование включало радиомикрофоны для выступления на собраниях, сходах и других общественных мероприятиях; ноутбуки для подготовки презентаций и отчетов; рупоры для информирования членов сообществ о предстоящих собраниях и сходах. Также в рамках технической поддержки были предоставлены фотоаппараты для сбора данных о проведенных мероприятиях, в том числе для фотофиксации результатов мониторинга услуг. Для широкого информирования жителей сел о результатах СИНС-мероприятий,

гил ичинде ЖМБА-сессияларына, чогулуштарга жана жыйындарга дээрлик 17 миң киши, ар бир муниципалитеттен орточо 1300 киши катышты. Ал эми бир аймактан катышуучулардын максималдуу саны 2071 киши болду.

Элеттик чогулуштарга 4 миңден ашык киши катышса, бир чогулушта катышуучулардын орточо саны 90дон 110 кишиге чейин болду. Бардык иш-чараларга үч жаш курактагы топтун өкүлдөрү катышты: 18-25 жаш, 36-55 жаш жана 56 жаштан жогору курактагылар. Ошондой эле гендердик өңүтү да эсепке алынды. Бул болсо түрдүү жаш курактагы топторго кирген адамдардын, эркектер менен аялдардын пикирин эсепке алууга жардам берди.

Өткөрүлгөн иш-чаралардын жыйынтыктары боюнча жамаат мүчөлөрү өздөрүнүн уюштуруу жөндөмдүүлүгүн өнүктүрө алышты. Айыл өкмөт башчылары, жергиликтүү кеңештин депутаттары айылдык аймактын жашоочулары алардан эмне күтүп жатканы тууралуу көбүрөөк маалыматка ээ болуп калышты. ЖӨБ органдарында жамааттын артыкчылыктары көйгөйлөрүн чечүү үчүн Демилгелүү топтор, Биргелешкен мониторинг жана баалоо топтору өндүү кошумча адам ресурстары пайда болду.

ЖАРАНДАРДЫН ЖЕРГИЛИКТҮҮ ӨЗ АЛДЫНЧА БАШКАРУУГА БЕРГЕН БААСЫ

Жарандардан жергиликтүү өз алдынча башкаруунун иши тууралуу пикирин чогултуп, жалпылаштыруу аспаптарын киргизүүгө да долбоор көп аракет жумшады. Бул аспаптарга кызмат көрсөтүүлөрдү баалоо, сурамжылоолор жана бюджет айкындуулугунун муниципалдык индекси (мындан ары – БАМИ) да кирет. Алар жергиликтүү жамааттан кайра байланыш алууга, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары канчалык жакшы же жаман иштеп жатканы тууралуу пикирелерин билүүгө багытталган. Кызмат көрсөтүүлөрдү баалоо жылына эки жолу өткөрүлүп турду. Бул болсо тигил же бул кызмат көрсөтүүдө-

бюджетной и другой информации были изготовлены и установлены информационные стенды.

Также для стимулирования решения приоритетных проблем сообществ Проектом были организованы различные конкурсы с бюджетом от 200 до 500 тыс. сомов. Конкурсы были открыты для всех сообществ Чуйской области, и в них приняли участие органы МСУ 12 пилотных сообществ и многие другие муниципалитеты области. Призовые средства по решению самих сообществ использовались на создание еще более благоприятных условий предоставления услуг, организации и проведения общественных мероприятий для населения в селах области. Общая стоимость предоставленного оборудования составила 1 млн. 600 тыс. сомов. Однако истинная ценность предоставленного оборудования заключалась не в его стоимости, а в расширении возможностей сообществ проводить публичные мероприятия, визуализировать и распространять информацию.

Обучение и предоставленное оборудование позволило органам МСУ наладить более тесную связь с сообществами. За период реализации Проекта в 12 пилотных айылных районах в СИНС-сессиях, сходах и собраниях и других мероприятиях приняли участие почти 17 тысяч человек, в среднем по 1300 человек на каждый муниципалитет, а максимальное количество участников в одном районе составило 2071 человек.

В сельских сходах приняли участие более 4 тыс. человек, среднее количество участников на один сход колебалось от 90 до 110 человек. Во всех мероприятиях участвовали представители трех возрастных групп: 18-35 лет, 36-55 лет, 56 лет и старше, с учетом гендерного аспекта, что позволяло учесть мнения людей разных возрастных групп, мужчин и женщин.

В процессе проведения мероприятий члены сообщества смогли развить свои организаторские способности. Повысилась информированность глав айыл окмоту, депутатов местного кеңеша об ожиданиях жителей айылного района. У органов МСУ появились дополнительные людские ресурсы для решения приоритетных проблем сообщества в виде инициативных групп, групп совместного мониторинга и оценки.

ОЦЕНКА МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ СО СТОРОНЫ ГРАЖДАН

Большие усилия Проект прилагал также к внедрению инструментов сбора и обобщения мнения граждан о работе местного самоуправления. Эти инструменты включали оценку услуг, опросы и Муниципальный индекс бюджетной прозрачности (далее МИБП) и были направлены на полу-

гү өзгөрүүлөргө мониторинг жүргүзүү мүмкүнчүлүгүн берди. Сурамжылоолор долбоорду ишке ашыра баштаганда жана ал жыйынтыкталганда жүргүзүлүп турду. БАМИни өлчөө боюнча иш-чаралар жыл бою жүргүзүлүп, жыл соңунда жыйынтык чыгарылып, индексин мааниси аныкталып турду.

Натыйжада 12 өнөктөш айылдык аймакта кызмат көрсөтүү орточо 2,7 баллга (беш баллдык шкала боюнча) оңолгон. Бюджеттик маалыматтын курамына, толуктугуна жана көрсөтмөлүүлүгүнө карата БАМИ мааниси 10%, жарандардын бюджеттик процесске катышуусуна карата 14%, бюджеттик маалыматтардын жеткиликтүүлүгүнө карата 46% өстү. Ал эми жалпысынан жергиликтүү жамааттар үчүн бюджеттик маалыматтардын жоктугу көйгөйү мурда артыкчылыктуу болсо, кийин экинчи планга түштү. Жамаат мүчөлөрү арасында жүргүзүлгөн сурамжылоонун жыйынтыктары боюнча, жарандар менен ЖӨБ органдарынын өз ара аракетине канааттануу орточо 7% өскөн.

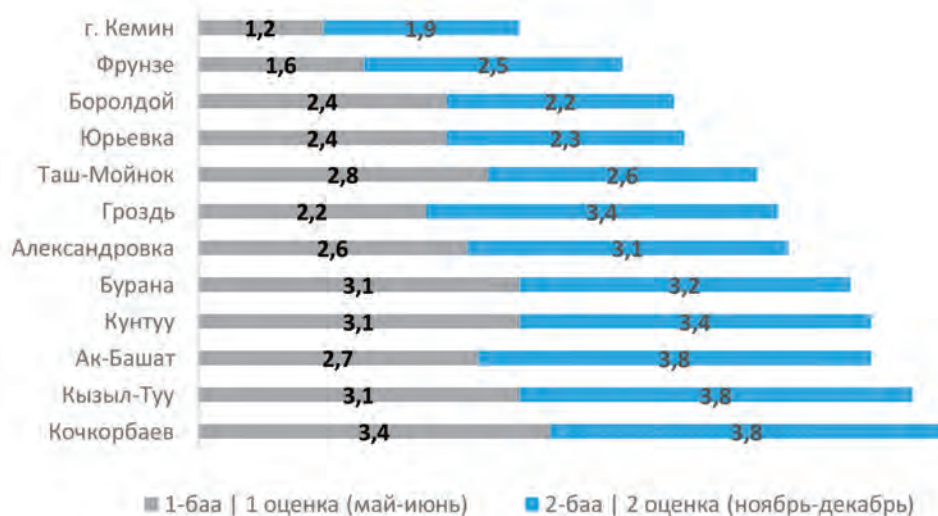
Бул маалыматтар ЖӨБ органдарына өз ишинин жыйынтыктарын жергиликтүү жамааттардын көзү менен көрүүгө, өз саясатын калктын пикирин эсепке алуу менен түзөтүүгө жардам берди. Практикалык чечимдер деңгээлинде маалыматтарга жасалган деталдуу анализ муниципалдык лидерлерге төмөнкүдөй суроолорго жооп алууга жол ачты: ишимде эмнени жакшы жакка өзгөртө алам? Жамаат мүчөлөрү ЖӨБдон эмнелерди күтүүдө? Адамдар эмнелерге муктаж жана алар эмнелерди күтүүдө? Бул иштердин баарын ЖӨБ органдары өз алдынча улантышат. Ал эми мында аларга «Жарандардын Кыргыз Республикасынын жергиликтүү өз алдынча башкаруусуна катышуусу» Окуу материалдар жыйнагы жардам берет. Бул жыйнак беш окуу куралдарынан турат жана мисалдар, документтердин формалары менен жабдылган.

ЖӨБ ОРГАНДАРЫНЫН ЖАРАНДАР МЕНЕН БИРГЕЛЕШКЕН АРАКЕТТЕР ПЛАНДАРЫ

ЖӨБ органдары менен жарандардын биргелешкен аракеттер планы (БАП) ар бир муниципалдык

№1 диаграмма. Жарандардын кызмат көрсөтүүлөрдү баалоосунун жыйынтыктары

Диаграмма № 1. Результаты оценки услуг гражданами

чение обратной связи от местных сообществ, изучение их мнения о том, насколько хорошо или плохо работают органы местного самоуправления. Оценка услуг проводилась два раза в год, что дало возможность осуществлять мониторинг изменений в предоставлении той или иной услуги. Опросы проводились в начале реализации Проекта и по его завершению. Мероприятия по измерению МИБП проводились в течение года, а в конце года подводились итоги и определялось значение индекса.

В результате в 12 партнерских айылных аймаках предоставление услуг в среднем улучшилось на 2,7 балла (по пятибалльной шкале). Значение МИБП в отношении состава, полноты и наглядности бюджетной информации выросло на 10%, в отношении участия граждан в бюджетном процессе – на 14%, доступности бюджетной информации – на 46%. А в целом для местных сообществ проблема отсутствия бюджетной информации из приоритетной превратилась во второстепенную. По результатам опросов членов сообществ удовлетворенность взаимодействием граждан и органов МСУ выросла в среднем на 7%.

Все эти данные позволили органам МСУ увидеть результаты своей работы глазами местных сообществ, скорректировать политику с учетом мнения населения. На уровне практических решений детальный анализ данным позволяет муниципальным лидерам отвечать на вопросы: что надо изменить в своей работе в лучшую сторону? что ожидают члены сообщества от МСУ? каковы потребности и ожидания людей? Вся эта работа будет продолжена органами МСУ самостоятельно, а поможет в самостоятельной ра-

палитеттин деңгээлинде долбоордун ишинин жыйынтыгы болуп калды. БАПтын идеясы – жамааттын артыкчылыктуу көйгөйлөрүн чечүүдө биргелешип аныкталган артыкчылыктардын негизинде айыл өкмөт жетекчилиги, жергиликтүү кеңештин депутаттары жана жамаат мүчөлөрү чечимдерди чогуу кабыл алышат. 12 айылдык аймакта өткөрүлгөн ЖМБА-иш-чараларынын жыйынтыгы боюнча, 120дан ашык көйгөй аныкталды – ар биринде 7ден 12ге чейин артыкчылыктуу маселе аныкталды. Бул маселелерди чукул арада чечиш керек болчу, бирок анын баарын чечүү үчүн жергиликтүү бюджетте каражат тартыш. Ошондуктан аныкталган көйгөйлөр талкуудан өтүп, андан кийин ушул жылы биринчи кезекте чечилиши керек болгон өтө курч маселелер тандалып алынды. Каржылоосуз калган артыкчылыктуу көйгөйлөр кийинки жылы чечилмей болду.

«Жарандык катышуу моделине ылайык, артыкчылыктуу көйгөйлөрдү аныктап чыккандан кийин алар бөлүнөт. Андан соң демилгелүү топтор түзүлүп, алар ошол артыкчылыктарды деталдуу түрдө изилдеп чыгышат (адатта презентация үчүн жергиликтүү калк тарабынан эң көп добушка ээ болгон алгачкы 3 көйгөй алынат). Андан соң айылдык чогулушка алып чыгуу үчүн презентациялар даярдалат, - деп айтып берди Ысык-Ата районунун Юрьевка айылдык аймагынын демилгелүү тобунун мүчөсү Любовь КОВАЛЕВА. – Бул долбоорлорду чогулушта жергиликтүү жамаат баалап, соңунда добуш берүү процесси болот. Калктын өзгөчө колдоосуна ээ болгон маселе долбоордук өтүмгө түрүндө таризделип, Чакан гранттар программасынын конкурсуна жиберилет».

боте Комплекс учебных материалов «Участие граждан в местном самоуправлении Кыргызской Республики», который в 2017 году состоит из пяти учебных пособий, снабженных примерами и формами документов.

ПЛАНЫ СОВМЕСТНЫХ ДЕЙСТВИЙ ОРГАНОВ МСУ С ГРАЖДАНАМИ

Результатом сотрудничества с Проектом на уровне каждого муниципалитета стали планы совместных действий органов МСУ и граждан (ПСД). Идея ПСД заключается в совместном принятии решений по приоритетным проблемам сообществ руководством айыл окмоту, депутатами местного кенеша и членами сообществ на основе совместно выявленных приоритетов. По результатам проведенных СИНС-мероприятий, в 12 айылных районах было выявлено более 120 проблем, от 7 до 12 приоритетных проблем в каждом.

Эти проблемы требовали срочного решения, но на одновременное решение всех вопросов средств в местных бюджетах, конечно, не хватало и не хватает. Поэтому выявленные проблемы прошли совместное обсуждение, после чего были выбраны самые острые, решение которых сообщество ожидало в первую очередь, уже в текущем году. Среди проблем большую долю занимают вопросы улучшения инфраструктуры, что, как правило, требует достаточно больших инвестиций. Но есть и такие вопросы, которые касаются исключительно организации предоставления услуги органом МСУ, взаимодействия с государственными органами на соответствующем уровне.

2-диаграмма.
Чүй облусундагы 12 айылдык аймакта жергиликтүү жамааттын артыкчылыктуу көйгөйлөрү, май, 2015 – март, 2017.

Диаграмма 2.
Приоритетные проблемы местных сообществ в 12 АА Чуйской области, май 2015 - март 2017 гг.

Натыйжада 2016-жылы 12 муниципалитет 114 артыкчылыктуу маселени чечүүнү пландаштырды. 2017-жылдын 1-кварталына карата алынган маалымат боюнча, алардын ичинен 60 маселе (53%) толугу менен чечилди, 44 маселе (38%) жарым-жартылай чечилди, он маселе (9%) чечилбей калды.

БАПты каржылоо түзүмүнө жасалган анализ көрсөткөндөй, маселелерди чечүүдө каржылоонун негизги үлүшүн тышкы булактар түзөт (71%). Алар: республикалык бюджеттин каражаттары, эл аралык программалар жана долбоорлор, демөөрчүлөр. Жергиликтүү бюджеттен каржылоо 25% түзгөн. Жамааттын эмгек жана акчалай салымы болсо 1% болгон. 2016-жылы эң эле «каржыланган» БАП Таш-Мойнок айылдык аймагына тиешелүү болду. Бул жерде БАПтын жалпы суммасы 61,4 млн. сомду түздү. Анын ичинен 54,3 млн. сом (88,3%) демөөрчүлөрдүн жардамы, 5,8 млн. сом (9,4%) жергиликтүү бюджеттин салымы болсо, жамааттын салымы 200 миң сом (1% азыраак) түздү. Экинчи жана үчүнчү орундарды Чүй районундагы Бурана айылдык аймагы (21 млн. сом) жана Панфилов районундагы Фрунзе айылдык аймагы (17,1 млн. сом) ээледі.

Анализ көрсөткөндөй, пландоонун биргелешкен мүнөзү планга кошулган көйгөйдүн артыкчылыктуусуна таасирин тийгизет. Мисалы, мектепке чейинки билим берүүгө жеткиликтүүлүк, таза суунун, медициналык тейлөөнүн, бюджеттик маалыматтын жетишсиздиги маселелери 2015-жылга салыштырмалуу өткөн жылы көп актуалдуу болгон жок. Анткени биргелешкен иштин жардамы менен кандайдыр бир деңгээл

ющей территории или деятельности общинных организаций, которые влияют на большинство жителей и находятся в сфере ответственности органов МСУ, такие, как СОПТВ.

При высокой востребованности крупных финансовых средств на решение приоритетных проблем сообществ органы МСУ планировали и проводили работу по привлечению инвестиций. «Согласно Модели гражданского участия, после выявления приоритетных проблем, они ранжируются. Далее создаются инициативные группы, которые уже детально изучают эти приоритеты и готовят презентации для представления на сельском сходе, – рассказывает Любовь КОВАЛЕВА, член инициативной группы Юрьевского айылного аймака Иссык-Атинского района. – Эти проекты оцениваются местным сообществом во время сходов, в конце которых объявляется процесс голосования. Вопрос, набравший наибольшую поддержку со стороны населения, оформляется в проектную заявку и направляется для участия в конкурсе Программы малых грантов».

Проект был и остается только одним из потенциальных источников финансирования реализации ПСД. Среди других есть многие проекты и программы развития, инвестиционные институты, такие, как АРИС, к примеру, и, конечно, республиканский бюджет. Все эти источники являются приверженцами Модели участия граждан в бюджетном процессе, что является гарантом использования денежных средств фондов в соответствии с приоритетами местных сообществ и при участии сообществ в общественном кон-

3-диаграмма. Муниципалитеттер алкагынан алганда артыкчылыктуу маселелердин чечилиши, 2016-жыл.

Диаграмма № 3. Решение приоритетных проблем в разрезе по муниципалитетам, 2016 г.

лде чечилген. Ошол эле маалда жамааттарда жаңы артыкчылыктуу көйгөйлөр пайда болду. Алар: жайыттар, жылытуу, мүрзөлөр, унаа токтотмо жайлары ж.б.

АРТЫКЧЫЛЫКТУУ ДОЛБООРЛОРГО ГРАНТТЫК КОЛДОО

Швейцария Өкмөтүнүн жардамы менен ЭҮЖӨ-БОЖ Долбоорунун таасир тийгизүүчү каражаттарынын курамында Чакан гранттар программасы үчүн финансы каражаттары бар. Башка көптөгөн донордук долбоорлордон гранттык программанын айырмасы – каражаттар жергиликтүү бюджетке түшөт, ал эми ЖӨБ органдары аларды өзүнүн инвестициясы катары өз алдынча башкарганды үйрөнүшөт. ЖӨБ органдары каржыланган долбоорлордун жыйынтыгы үчүн толук жоопкерчилик алышат. Гранттар конкурстун негизинде берилет. Ушуну менен бирге конкурска өнөктөш ЖӨБ органдар гана эмес, долбоор иш алып барган облустагы бардык муниципалитеттер да катышат. 2016-жылы Чүй облусундагы конкурска 31 өтүнмө түшкөн, алардын ичинен 16 долбоор колдоого ээ болгон (таблицаны караңыз). 2016-жылы гранттык программаны каржылоонун жалпы көлөмү 16 млн. сомду түздү (ар бир долбоор миллион сомдон алды).

Конкурста эң биринчи талап – каржылоо үчүн долбоорду тандап алууга жарандардын кеңири катышуусу, бул үчүн шарттарды ЖӨБ органдары тараптан камсыздалышы болду. Ошондой эле шарттардын бири – муниципалитеттер тараптан кошо каржылоо. Кубандырган жагдай – 2016-жылы ЖӨБ органдарынын жана алардын өнөктөштөрүнүн салымынын үлүшү 32% болду – жергиликтүү бюджеттердин салымы 26%, ал эми жамааттын жана өнөктөштөрдүн салымы – 6%.

Бул 17 долбоордон пайданы 82 миң киши, анын ичинде 41 541 аял алды. Булардын ичинен 65 038 киши түз бенефициар болсо, кыйыр түрдө пайданы 17 129 киши алды. Долбоорлорду КР мыйзамдарынын алкагында ишке ашыруу үчүн муниципалитеттин 45 өкүлү «Товарларды, жумуштарды жана кызмат көрсөтүүлөрдү мамлекеттик сатып алууларды башкаруу» темасына КР Финансы министрлигинин алдында окуудан өтүштү. Мындан тышкары долбоорлорду ишке ашыруу процессин толугу менен долбоордун юристтери жана техникалык эксперттери коштоп жүрүштү. Айталы, үч техникалык эксперт долбоорлордун жана техникалык мүнөздөмөлөрдүн талап кылынган стандарттарга шайкештигин камсыздоо максатында көзөмөл жүргүздү. Буга параллель эле биргелешкен мониторинг жана баалоо тобунун (БМЖБТ) өкүлдөрү жана долбоордун жетекчилери техэксперттер менен тыгыз кызматташып турушту.

троле над тем, как используются средства, как проводятся работы и/или закупки. В итоге 12 муниципалитетами на 2016 год было запланировано решение 114 приоритетных проблем. По информации, на начало I квартала 2017 года из них были решены 60 (53%) проблем, частично решены 44 (38%) и не решены 10 (9%).

Анализ структуры финансирования ПСД показывает, что основную долю финансирования в решении проблем составляют внешние источники (71%). Это средства республиканского бюджета, международных программ и проектов, спонсоров. Финансирование из местного бюджета составляет 25%. Трудовой и денежный вклад сообщества составляет 1%. Самым «профинансированным» в 2016 году оказался ПСД Таш-Мойноцкого АА. Общая сумма ПСД здесь составила 61,4 млн. сомов, из них 54,3 млн. сомов (88,3%) - спонсорская помощь, вклад местного бюджета – 5,8 млн. сомов (9,4%), а вклад сообщества – 200 тыс. сомов (менее 1%). Второе и третье место заняли Буранинский айылный аймак Чуйского района – 21 млн. сомов и Фрунзенский айылный аймак Панфиловского района – 17,1 млн. сомов.

Анализ также показывает, что совместный характер планирования влияет на приоритетность проблем, включаемых в планы. Например, вопросы доступа к дошкольному образованию, нехватки питьевой воды, медицинского обслуживания, доступа к бюджетной информации в 2016 году по сравнению 2015 годом стали менее актуальными, так как в той или иной мере нашли свое решение благодаря совместной работе. В то же время у сообществ появились новые приоритетные проблемы: пастбища, подтопление, кладбища, автостоянки и т. д.

ГРАНТОВАЯ ПОДДЕРЖКА ПРИОРИТЕТНЫХ ПРОЕКТОВ

В арсенале средств воздействия Проекта ГППОМСУ, благодаря Правительству Швейцарии, имеются финансовые средства для Программы малых грантов. Отличие грантовой программы Проекта от многих других донорских проектов заключается в том, что средства поступают в местные бюджеты, а органы МСУ учатся управлять ими самостоятельно, как собственными инвестициями, неся полную ответственность за результаты профинансированных проектов. Гранты предоставляются на конкурсной основе, при этом в конкурсе участвуют не только партнерские органы МСУ, а все муниципалитеты области, в которой работает Проект. В 2016 году на конкурс в Чуйской области поступила 31 заявка, из которых было поддержано 16 проектов

№	Район	Муниципалитет	Долбоордун аталышы	Название проекта
1	Ысык-Ата	Кочкорбаев АА	«Таза суу – ден соолуктун кепили»	«Чистая вода – залог здоровья»
2	Чүй	Бурана АА	«Балдар биздин келечегибиз»	«Дети – наше будущее»
3	Москва	Александровка АА	«Жакшы жолдор – көп көйгөйлөрдү чечүүнүн жолу»	«Хорошие дороги – путь к решению многих проблем»
4	Ысык-Ата	Юрьевка АА	«Маданиятты өнүктүрүү – ийгиликтин кепили»	«Развитие культуры - залог успеха»
5	Ысык-Ата	Узун-Кыр АА	«Суу алуучу мунараны оңдоо»	Реконструкция водозаборной башни
6	Сокулук	Күн-Туу АА	«Таза жана абатталган аймак»	«Чистый и благоустроенный аймак»
7	Жайыл	Ак-Башат АА	«Биз таза аймакты каалайбыз»	«Мы за чистый аймак»
8	Москва	Биринчи май АА	«Туура тамактануу – жакшы окуунун кепили»	«Здоровое питание – залог хорошей учебы»
9	Кемин	Кемин шаары	«Тазалык – ден соолуктун кепили»	«Чистота – залог здоровья»
10	Аламүдүн	Таш-Мойнок АА	«Балдар биздин келечегибиз»	«Дети - наше будущее»
11	Сокулук	Кызыл-Туу АА	«Спорт – ден соолуктун булагы»	«Спорт – источник здоровья»
12	Аламүдүн	Гроздь АА	«Баары өз колубузда»	«Все в наших руках»
13	Панфилов	Фрунзе АА	«Чоң жыйындар залынын капиталдык ремонту»	«Капитальный ремонт большого актового зала»
14	Ысык-Ата	Кен-Булуң АА	«Ден соолук – ийгиликтин кепили»	«Здоровье – залог успеха»
15	Кемин	Кызыл-Октябрь АА	«Бала бакчанын жыгач терезелерин алмаштыруу»	«Замена деревянных окон детского сада»
16	Ысык-Ата	Жээк АА	«Айылдын көчөлөрүнө жарык берүү»	«Установка уличного освещения села»

ЖӨБ органдарынын өкүлдөрү белгилегендей, өткөн эки жыл ичинде алар демилгелүү топторду долбоорлорду иштеп чыгуу процессине жигердү гана тартып тим болбостон, ошону менен бирге жалпысынан долбоорлорду башкаруунун жаңы көндүмдөрүн үйрөнүштү. «Биз бир нерсени түшүндүк: эң жакшысы – долбоорду иштеп чыгуу жана ишке ашыруу процессине жашоочулардын, активисттердин жана лидерлердин өздөрүн тартыш керек экен, - деп эсептейт Аламүдүн районунун Гроздь айыл өкмөтүнүн жооптуу катчысы Алла ЧЕТОКИНА. – Долбоор менен кызматташтыктын жардамы менен биз долбоорлордун сметасын түзгөндө бааларды асмандан албастан, реалдуу бааларды эсепке алуу эң туура чечим экенин байкадык. Мындан тышкары БМЖБ топтору менен иштешкенди үйрөндүк, тийиштүү иш тажрыйбасы бар техникалык көзөмөл боюнча адистерди тартуу канчалык маанилүү болгонун түшүндүк. Конкурстук документтерди сапаттуу жана эффективдүү даярдоо мамлекеттик сатып алууларды жүргүзүү процессин тездетүүгө жардам берээрин билдик».

(см. таблицу). Общий объем финансирования грантовой программы в 2016 году составил 16 млн. сомов (каждый проект получил по миллиону сомов).

Основным условием конкурса было широкое участие граждан в отборе проекта для финансирования, обеспечение условий для этого участия со стороны органов МСУ. Также одним из условий было софинансирование со стороны муниципалитета. Отрадно, что в 2016 году доля вклада органов МСУ и их партнеров оказалась 32 процента, включая 26% вклада местных бюджетов и 6% вклада сообщества и партнеров.

Пользу от этих 16 проектов получили 82 тысячи человек, включая 41 541 женщину, из которых прямыми бенефициарами стали 65 038 человек, а косвенными – 17 129 человек. Для реализации проектов в рамках законодательства КР, 45 представителей муниципалитетов прошли обучение на тему «Управление государственными закупками товаров, работ и услуг» при Министерстве финансов КР. Кроме того, весь процесс реализации сопровождался юристами и техническими экспертами Проекта, так, 3 технических экспер-

ӨНӨКТӨШТӨР МЕНЕН УЛУТТУК ДЕҢГЭЭЛДЕ ИШТЕШҮҮ – ЖЕРГИЛИКТҮҮ ӨЗ АЛДЫНЧА БАШКАРУУНУН КЫЗЫКЧЫЛЫКТАРЫН ИЛГЕРИЛЕТҮҮ

Улуттук деңгээлде ЭҮЖӨБОЖ Долбоору төмөнкү өнөктөштөрү менен ишин улантты: КР Жогорку Кеңеши (профилдик комитеттер, депутаттар), КР Өкмөт Аппараты; КР Эсеп палатасы; КР Финансы министрлиги; КР Мамлекеттик кадр кызматы; КР Өкмөтүнө караштуу Жергиликтүү өз алдынча башкаруу иштери жана этностор аралык мамилелер боюнча мамлекеттик агенттик (ЖӨБЭММА); КР Финансы министрлигине караштуу Мамлекеттик сатып алуулар боюнча департаменти жана башка уюмдар. Долбоордун өнөктөштөр менен улуттук деңгээлде иш алып баруусунун максаты – жергиликтүү жамааттардын борбордук бийлик органдарына күтүүлөрүн жана муктаждыктарын жеткирүү. ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун адистери жергиликтүү өз алдынча башкаруунун практикасына жана жергиликтүү жамааттардын жашоосуна карата ЖӨБ органдарынан, эксперттерден, изилдөөчү жана бейөкмөт уюмдардан, жамааттардагы топтордон түшкөн суроо-талаптарын топтоп, анализдеп, жалпылаштырып чыгышты. Иштелип чыккан түрүндө бул суроо-талаптар мамлекеттик башкаруу органдарына – КР Жогорку Кеңешине, өкмөткө, министрликтерге жана ведомстволорго, эксперттерге жана ММКга берилип турду.

ЭҮЖӨБОЖ Долбоору «Жергиликтүү өз алдынча башкаруу жөнүндө», «Жергиликтүү кеңештердин депутаттарынын статусу жөнүндө», «Жергиликтүү кеңештердин депутаттарын шайлоо жөнүндө» КР мыйзамдарына бир катар өзгөртүүлөрдү киргизүүгө жардам берүү менен, ЖӨБ чөйрөсүн өркүндөтүүнүн үстүнөн КР Жогорку Кеңеши менен чогуу иш алып барды. ЖӨБ органдарына мамлекеттик ыйгарым укуктарды өткөрүп берүү маселеси боюнча: 2013-жылдын 9-июлундагы №127 «ЖӨБ органдарына айрым мамлекеттик ыйгарым укуктарды берүүнүн тартиби жөнүндө» КР Мыйзамы жана ыйгарым укуктарды өткөрүп берүүгө байланышкан 40 тармактык мыйзамга өзгөртүүлөрдү киргизүүнү караштырган мыйзамдар кабыл алынды. ЖӨБ органдарынын ишин текшерүүнү оптималдаштыруу боюнча: ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун колдоосу менен 2016-жылдын 31-мартындагы №32 «Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишин текшерүүлөрдү жүргүзүү тартиби жөнүндө» КР Мыйзамы кабыл алынды. АӨ башчыларын түз шайлоону киргизүү боюнча: «Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына шайлоо жөнүндө» КР Мыйзам долбоору иштелип чыкты. Ошондой эле долбоордун адистери КР Бюджеттик кодексин иштеп чыгууга жана өркүндөтүүгө катышты.

та осуществляли контроль в целях обеспечения соответствия проектов и технических характеристик требуемым стандартам. Параллельно представители группы Совместного мониторинга и оценки (группы СМиО) и руководители проектов тесно сотрудничали с техэкспертами.

Представители органов МСУ отмечают, что за прошедшие 2 года они научились не только активнее вовлекать инициативные группы граждан в процесс разработки проектов, но и приобрели новые навыки управления проектами в целом. «Мы поняли, что лучше всего вовлекать в процесс разработки и реализации проекта самих жителей, активистов и лидеров, – считает ответственный секретарь Гроздненского айыл окмоту Аламудунского района Алла ЧЕТОКИНА. – Благодаря сотрудничеству с Проектом, мы заметили, что при составлении сметы проектов лучше учитывать реальные цены, а не брать их «с потолка». Кроме того, мы научились взаимодействовать с группами СМиО, осознали важность привлечения специалистов по техническому надзору с соответствующим опытом работы. Мы выучили урок о том, что качественная и эффективная подготовка конкурсных документов помогает ускорить процесс проведения государственных закупок».

РАБОТА С ПАРТНЕРАМИ НА НАЦИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ – ПРОДВИЖЕНИЕ ИНТЕРЕСОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ

На национальном уровне Проект ГГПОМСУ продолжил работу со следующими партнерами: Жогорку Кеңешем КР (профильные комитеты, депутаты), Аппаратом Правительства КР; Счетной палатой КР; Министерством финансов КР; Государственной кадровой службой КР; Государственным агентством по делам местного самоуправления и межэтнических отношений при Правительстве КР (ГАМСУМО); Департаментом по государственным закупкам при Министерстве финансов КР и другими организациями. Цель работы Проекта с партнерами на национальном уровне заключалась в трансляции ожиданий и потребностей местных сообществ к органам центральной власти. Специалисты Проекта ГГПОМСУ аккумулировали, анализировали и обобщали запросы в отношении практики местного самоуправления и жизни местных сообществ, поступающие от органов МСУ, экспертов, исследовательских и неправительственных организаций, групп в сообществах. В обработанном виде эти запросы передавались государственным органам управления – Жогорку Кеңешу КР, правительству, министерствам и ведомствам, экспертам и СМиО.

Проект ГГПОМСУ работал с Жогорку Кеңе-

ЖӨБЭММА менен биргеликте ЖӨБ органдарынын (комиссияларынын) административдик жаза чара салуу жол-жобосун жакшыртуу боюнча иштер жүрдү. Мамлекеттик кадр кызматы менен өнөктөштүктүн алкагында долбоор мамлекеттик жарандык кызматында жана муниципалдык кызматында конкурс өткөрүүнүн жана кызматка көтөрүлүүнүн тартиби, ички резервин/Улуттук кадрлар резервин түзүүнүн жана иштешинин тартиби, ротациялоо тартиби жөнүндө жоболорду (КР Өкмөтүнүн 2016-жылдын 29-декабрындагы №706 токтомдору менен бекитилген), кызматчылардын ишине баа берүү тартиби жөнүндө жобонун долбоорун иштеп чыгууга; Мамлекеттик жана муниципалдык кызматчылардын этика Кодексинин долбоорун иштеп чыгууга (Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат боюнча Кеңештин 2016-жылдын 19-августундагы №43 токтому менен бекитилген) катышты. КР Эсеп палатасы менен биргеликте жергиликтүү бюджеттерге аудит жүргүзүүнүн жаңы эрежелеринин долбоору иштелип чыкты.

КОРУТУНДУ

ЭҮЖӨБОЖ Долбоорунун Чүй облусундагы ишинин жыйынтыгын чыгарып жатып, жергиликтүү маанидеги маселелерди биргелешип чечүүдө жергиликтүү жамааттардын жөндөмдүүлүгү менен мүмкүнчүлүктөрүнүн өсүшү жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жоопкерчилиги негизги жыйынтык болуп калганын баса белгилесе болот. Жөнөкөй сөз менен айтканда, жамааттар ЖӨБ органдарынан көбүрөөк талап кыла башташты, алардын бийликтен күтүүлөрү өстү. Бирок ошол эле маалда биргелешкен ишке катышуу ниети, башкаруу органдарына жардамга келүүгө болгон даярдык да өстү. Ал эми жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары өз кезегинде калк «баш оору жаратчу»

шем КР над совершенствованием в сфере МСУ, помогая внесению ряда изменений в базовые законы об МСУ: «О местном самоуправлении», «О статусе депутатов местных кенешей», «О выборах депутатов местных кенешей» и др. По вопросам делегирования ОМСУ государственных полномочий: принят Закон КР «О порядке делегирования ОМСУ отдельных государственных полномочий» от 9 июля 2013 года, № 127 и законы, предусматривающие внесения связанных с делегированием изменений в 40 отраслевых законов КР. По оптимизации проверок деятельности ОМСУ: при поддержке Проекта ГГПОМСУ принят

Закон КР «О порядке проведения проверок деятельности органов местного самоуправления» от 31 марта 2016 года, № 32. По внедрению прямых выборов глав АО: разработан проект Закона КР «О выборах в органы местного самоуправления». Также специалисты Проекта принимали участие в разработке и совершенствовании Бюджетного кодекса КР.

Совместно с ГАМСУМО велась работа по улучшению процедуры наложения административных взысканий органами МСУ (комиссиями). В рамках партнерства с Государственной кадровой службой Проект принял участие в разработке положений о порядке проведения конкурса и служебного продвижения, о порядке формирования и функционирования внутреннего резерва/Национального резерва кадров, о порядке проведения ротации (утверждены ППКР от 29.12.2016 года, № 706), проекта Положения о порядке проведения оценки деятельности служащих; в разработке проекта Кодекса этики государственных и муниципальных служащих (утвержден постановлением Совета по государственной гражданской службе и муниципальной службе от 19.08.2016 года, № 43). Совместно со Счетной палатой КР разработан проект новых правил проведения аудита местных бюджетов.

ВЫВОД

Подводя итоги работы Проекта ГГПОМСУ в Чуйской области, можно отметить, что главным результатом стал рост способностей и возможностей местных сообществ в совместном решении вопросов местного значения и подотчетность органов местного самоуправления. Проще говоря, сообщества стали больше требовать от органов МСУ, возросли их ожидания от власти, но вместе с тем возросло и желание участвовать в со-

маселелерди гана көтөргөн, дайыма нааразы же пассивдүү адамдардын тобу эместигин, алар өз муниципалитетин өнүктүрүүдө, айылда дагы да ыңгайлуу жана сапаттуу турмуш шарттарын түзүүдө санаалаш, өнөктөш боло аларын түшүнүштү.

«Моюнга алуу керек, башында жеңил болгон жок. Бирок башкысы – позитивдүү толкунду кармап, биргелешкен аракеттер менен биздин БАПта сүрөттөлгөн алдыга коюлган бардык тапшырмаларды ишке ашыруу. Жеке мен эгерде жергиликтүү жамаат менен чогуу иш алып барса, көптөгөн түшүнбөстүктөр менен шектенүүлөрдөн алыс болуу мүмкүн экенине ынандым. Келечекте ушундай көйгөйлөрдөн оолак болуу үчүн биз болгону калк адында айкындуулукту жана отчеттуулукту камсыздашыбыз гана керек!», - деп эсептейт Москва районундагы Александровка АӨ башчысынын орун басары Данияр КАЙНАЗАРОВ.

Жалал-Абад, Ысык-Көл жана Чүй облустарындагы иштин жыйынтыктарын эсепке алуу менен, ЭҮЖӨБОЖ Долбоору 2017-жылдын жаз мезгилинде Кыргыз Республикасынын Нарын жана Ош облустарында өз ишин баштады. Иштин жыйынтыктары жана долбоордун күнүмдүк жаңылыктары тууралуу.

вместной работе, готовность приходить на помощь органам управления. А органы местного самоуправления, со своей стороны, стали видеть в населении не «головную боль», не набор недовольных или инертных, пассивных людей, а соратников, партнеров в общем деле развития своего муниципалитета, устройства более комфортной и качественной жизни в селе.

«Надо признать, вначале было нелегко. Но главное – это суметь настроиться на волну позитива и совместными усилиями реализовать все поставленные задачи, описанные в наших ПСД. Лично я убедился, что если работать сообща с местными сообществами, можно избежать недопонимания и подозрений. Во избежание подобных проблем в будущем, нам нужно всего лишь обеспечить прозрачность и подотчетность перед населением!» – считает Данияр КАЙНАЗАРОВ, заместитель главы Александровского АО Московского района.

С учетом результатов работы в Джалал-Абадской, Иссык-Кульской и Чуйской областях Проект ГГПОМСУ весной 2017 года начал свою работу в Нарынской и Ошской областях Кыргызской Республики. Подробности о результатах работы и текущие новости Проекта можно узнать на сайте: www.var.kg